

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ-ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΟΜΟΚΟΥ

Μεταπτυχιακός Φοιτητής:

Γρηγόριος Β. Στίγκας

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2012

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ-ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΟΜΟΚΟΥ

Μεταπτυχιακός Φοιτητής:

Γρηγόριος Β. Στίγκας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Μπεόπουλος Νικόλαος

Μέλη επιτροπής:

Καθηγητής Καζακόπουλος Λεωνίδας

Αν. Καθηγητής Κουτσούρης Αλέξανδρος

Καθηγητής Μπεόπουλος Νικόλαος

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	9
1.1. Εννοιολογική Προσέγγιση της Τοπικής Ανάπτυξης	9
1.3. Ευρωπαϊκή Ένωση και Πολιτικές για την Τοπικής Ανάπτυξης	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	23
2.1. Η Συμβολή των Τοπικών-Παραδοσιακών Προϊόντων στην Τοπική Ανάπτυξη	23
2.2. Διεθνής και Ελληνική Εμπειρία	25
2.2.1 Ευρωπαϊκή Ένωση	25
2.2.2 Εθνικό επίπεδο	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΟΜΟΚΟΥ	36
3.1. Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά	36
3.2. Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	40
3.3. Οικονομικά Χαρακτηριστικά	47
3.4. Οικονομική Δραστηριότητα	50
3.5. Υποδομές και Δίκτυα	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΔΟΜΟΚΟΥ	57
4.1. Εισαγωγή	57
4.2. Κατίκι και Φέτα Δομοκού	57
4.3. Οίνοι Δομοκού	60
4.4. Φακές Βουζίου.....	64
4.5. Αρωματικά Φυτά Δομοκού	65
4.6. Άλλα Τοπικά Προϊόντα Δομοκού.....	66
4.7. Συμπεράσματα.....	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΓΙΑ ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΔΟΜΟΚΟΥ	68
5.1. Εισαγωγή	68
5.2. Ανάλυση Περιγραφών Εκπροσώπων Τοπικών Επιχειρήσεων	68
5.2.1. Εκπρόσωπος Κτήματος Ενάμπελος Γη	68
5.2.2. Εκπρόσωπος Κτήματος Γκάνη.....	70
5.2.3. Εκπρόσωπος Ομάδας Παραγωγών Φακής	70
5.2.4. Εκπρόσωπος Βιολογικού Κτήματος Ζαβού.....	71
5.2.5. Εκπρόσωπος Τυροκομικών Προϊόντων Γαλάνης	72
5.3. Συμπεράσματα	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	75
6.1. Εισαγωγή	75
6.2. Η μεθοδολογία της έρευνας	75
6.3. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας, το δείγμα και η δειγματοληψία	76
6.3.1. Το Ερωτηματολόγιο της Έρευνας	76
6.3.2. Το Δείγμα της Έρευνας και η Δειγματοληψία	77
6.4. Η ανάλυση των ευρημάτων	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7.ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	78
7.1. Εισαγωγή	78
7.2. Ανάλυση των ευρημάτων της πρωτογενούς έρευνας	78
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία	85
Ελληνική Βιβλιογραφία	86
Πηγές Διαδικτύου	89
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	90

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία επιδιώκεται η διερεύνηση της συμβολής των παραδοσιακών – τοπικών προϊόντων στην τοπική ανάπτυξη, μέσα από την μελέτη περίπτωσης της περιοχής του Δομοκού. Έτσι λοιπόν η διερεύνηση του θέματος πραγματοποιείται με δυο τρόπους, από την μια με τη θεωρητική του ανάλυση, που προκύπτει από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και από την άλλη μέσα από την μελέτη περίπτωσης της περιοχής του Δομοκού.

ABSTRACT

In the present study sought to investigate the contribution of traditional - local products to local development through the case study area of Domokos. So to investigate this issue in two ways, the one with the theoretical analysis, derived from the literature review and the other through the case study area of Domokos.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια στον ανεπτυγμένο κόσμο παρατηρείται η τάση στο καταναλωτικό κοινό για ζήτηση ποιοτικών προϊόντων. Αντίθετα μειωμένη εμφανίζεται η ζήτηση για τα προϊόντα μαζικής παραγωγής που από πολλούς θεωρούνται πλέον ως μη ποιοτικά. Η νέα αυτή τάση των καταναλωτών οφείλεται κυρίως στην ανάδειξη του υγιεινού τρόπου διατροφής. Επιπλέον τα παραδοσιακά προϊόντα δημιουργούν στον καταναλωτή μια νοσταλγία που ανατρέχει σε μια παλαιότερη εποχή.

Στην παρούσα εργασία επιδιώκεται η διερεύνηση της συμβολής των παραδοσιακών – τοπικών προϊόντων στην τοπική ανάπτυξη, μέσα από την μελέτη περίπτωσης της περιοχής του Δομοκού. Έτσι λοιπόν η διερεύνηση του θέματος πραγματοποιείται με δυο τρόπους, από την μια με τη θεωρητική του ανάλυση, που προκύπτει από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και από την άλλη μέσα από την μελέτη περίπτωσης της περιοχής του Δομοκού.

Η εργασία δομείται σε οκτώ βασικές ενότητες, οι οποίες είναι οι εξής:

- Στην πρώτη ενότητα, εξετάζεται σε θεωρητικό επίπεδο, το πρότυπο της τοπικής ανάπτυξης. Ειδικότερα αρχικά προσεγγίζεται εννοιολογικά η τοπική ανάπτυξη, στη συνέχεια αναλύεται η ιστορική της εξέλιξη και τέλος μελετάται ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των πολιτικών της για την τοπική ανάπτυξη.
- Στη δεύτερη ενότητα, αναλύεται και πάλι σε θεωρητικό επίπεδο, ο ρόλος των τοπικών προϊόντων στην τοπική ανάπτυξη. Συγκεκριμένα αρχικά εξετάζεται η συμβολή αυτή, ενώ στη συνέχεια μελετάται η διεθνής και η ελληνική εμπειρία πάνω στην αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων.
- Στην τρίτη ενότητα, πραγματοποιείται μια συνοπτική, αλλά ολόπλευρη ανάλυση της περιοχής του Δομοκού. Ειδικότερα εξετάζονται τα γεωγραφικά, τα δημογραφικά και τα οικονομικά χαρακτηριστικά, καθώς και η οικονομική δραστηριότητα της περιοχής και οι υποδομές και τα δίκτυα της.
- Στην τέταρτη ενότητα, αναλύονται τα τοπικά – παραδοσιακά προϊόντα που παράγονται στην περιοχή του Δομοκού και πιο συγκεκριμένα το κατίκι και η φέτα Δομοκού, οι οίνοι Δομοκού, οι φακές Βουζίου, τα αρωματικά φυτά

Δομοκού, καθώς και ορισμένα άλλα τοπικά προϊόντα της περιοχής. Η ανάλυση των τοπικών προϊόντων στην ενότητα αυτή πραγματοποιείται μέσα από τις βιβλιογραφικές αναφορές που υπάρχουν.

- Στην πέμπτη ενότητα, αναλύεται ένα ντοκιμαντέρ για τα τοπικά προϊόντα της περιοχής του Δομοκού, όπου περιγράφουν την σημερινή κατάσταση στα προϊόντα της περιοχής εκπρόσωποι τοπικών επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται μια συνολική εικόνα για τα τοπικά προϊόντα του Δομοκού, αφού αναλύονται τόσο μέσα από τις βιβλιογραφικές αναφορές, όσο και μέσα από τις περιγραφές των εκπροσώπων των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον συγκεκριμένο τομέα.
- Στην έκτη ενότητα, αναλύεται η μεθοδολογία της πρωτογενούς έρευνας που πραγματοποιήθηκε.
- Στην έβδομη ενότητα, αναλύονται τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας που πραγματοποιήθηκε.
- Στην όγδοη ενότητα, από το σύνολο των προηγούμενων ενοτήτων διατυπώνονται ορισμένα βασικά συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1. Εννοιολογική Προσέγγιση της Τοπικής Ανάπτυξης

Η συμβατική αντίληψη για την έννοια της ανάπτυξης είναι συνυφασμένη, ακόμα και στις μέρες μας, με την έννοια της οικονομικής μεγέθυνσης. Ως δείκτης μέτρησης της οικονομικής μεγέθυνσης χρησιμοποιείται συνήθως το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ), και η αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σημαίνει αυτόματα και αύξηση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων. Σήμερα όμως, γνωρίζουμε ότι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων δεν ταυτίζεται απαραίτητα με την οικονομική μεγέθυνση, μερικές φορές μάλιστα μπορεί να συμβαίνει το αντίθετο, η αύξηση της οικονομικής παραγωγής δηλαδή μπορεί να επιδεινώσει την ποιότητα ζωής των ανθρώπων (Παπαδημητρίου, <http://www.survey.ntua.gr/environ/>). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οικονομική ανάπτυξη των αναπτυγμένων κρατών, που όχι μόνο δεν επεκτείνεται σε όλους τους πολίτες τους αλλά πραγματοποιείται εις βάρος τους και εις βάρος των αναπτυσσόμενων κρατών (Ρόκος, 2001).

Η έννοια της ανάπτυξης λοιπόν δεν ταυτίζεται με την οικονομική ανάπτυξη, αλλά έχει πολλές διαστάσεις. Η προσέγγιση της έννοιας της ανάπτυξης μπορεί να γίνει αποσπασματικά, ολοκληρωμένα ή κατά τομείς, με μικρό χρονικό ορίζοντα ή μακροπρόθεσμο (και για επόμενες γενιές), σε επίπεδο τοπικό, εθνικό ή παγκόσμιο αλλά και με διάφορες άλλες προσεγγίσεις που εξαρτώνται πολλές φορές και από τις εκάστοτε προθέσεις. Έτσι, η ανάπτυξη, ανάλογα με την οπτική από την οποία προσεγγίζεται μπορεί να έχει την έννοια της τοπικής ανάπτυξης, της περιφερειακής ανάπτυξης, της κοινωνικής ανάπτυξης, της βιομηχανικής ανάπτυξης, της ανάπτυξης της υπαίθρου, του εμπορίου και διάφορες άλλες έννοιες (Καγκαράκης, <http://www.survey.ntua.gr/environ/>).

Όσον αφορά στην Τοπική Ανάπτυξη, η προσπάθεια προσδιορισμού της έννοιας έχει οδηγήσει σε διάφορες προσεγγίσεις, καθώς ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει διαφορετικές διαδικασίες κάθε φορά αλλά και διαφορετικές μορφές σε τοπικό επίπεδο. Έτσι, έχουν αναπτυχθεί έννοιες όπως αυτές της τοπικής ανάπτυξης, της ενδογενούς ή αυτοτροφοδοτούμενης ανάπτυξης, της ανάπτυξης «εκ των κάτω», της ολοκληρωμένης ανάπτυξης κ.ά.

Ο Garofoli (1990, 1991), προσπάθησε να προσδιορίσει τις έννοιες «τοπική ανάπτυξη» και «ενδογενής ανάπτυξη». Υποστηρίζει ότι οι όροι τοπική και ενδογενής

ανάπτυξη, αν και είναι στενά συνδεδεμένοι, διαφοροποιούνται μερικώς, με τον πρώτο να έχει σαφώς ευρύτερο περιεχόμενο από τον δεύτερο. Έτσι, σύμφωνα με την ανάλυση του Garofoli, ο ορισμός και το περιεχόμενο της τοπικής ανάπτυξης, είναι λιγότερο περιοριστικός από αυτόν που προτείνεται από τη μεγαλύτερη πλειοψηφία των απόψεων, οι οποίες ταυτίζουν την τοπική με την ενδογενή ανάπτυξη.

Σύμφωνα με τον Garofoli (1992), η ενδογενής ανάπτυξη, στο πλαίσιο της ανοιχτής, παγκόσμιας οικονομίας, σημαίνει:

- Ικανότητα μετασχηματισμού του τοπικού κοινωνικοοικονομικού συστήματος.
- Ικανότητα αντίδρασης σε εξωτερικές προκλήσεις.
- Προώθηση της κοινωνικής πληροφόρησης.
- Ικανότητα εισαγωγής ειδικών μορφών κοινωνικής ρύθμισης σε τοπικό επίπεδο

Ενώ, οι σκοποί της τοπικής ανάπτυξης έχουν ευρύτερο πεδίο και προσδιορίζονται ως εξής (Garofoli, 1991):

- Βελτίωση των εξωτερικών οικονομιών του τοπικού συστήματος μέσω της ενδυνάμωσης των διασυνδέσεων των επιχειρήσεων.
- Βελτίωση της παραγωγικότητας των τοπικών πόρων.
- Ενσωμάτωση τεχνολογικών και οργανωτικών καινοτομιών και διευκόλυνση της μεταφοράς της τεχνογνωσίας.
- Βελτίωση των σχέσεων με την εξωτερική αγορά.
- Διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας κυρίως μέσω της δημιουργίας και της ανάπτυξης υπηρεσιών υποστήριξης της επιχειρηματικότητας.
- Βελτίωση των διαδικασιών οικονομικής, τεχνολογικής και κοινωνικής μάθησης.
- Προώθηση της τοπικής αλληλεγγύης και επιχειρηματικής συνεργασίας.

Ο Weaver (1992), επίσης θεωρεί ευρύτερη την έννοια της τοπικής ανάπτυξης και καθορίζει για αυτή τις εξής συνιστώσες:

- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για την κάλυψη των τοπικών αναγκών.
- Ανάπτυξη δραστηριοτήτων στον κλάδο των υπηρεσιών.

- Δημιουργία σύγχρονων υποδομών, με έμφαση στα δίκτυα μεταφορών.
- Διαμόρφωση ενός βασικού πλαισίου ανάπτυξης και λειτουργίας των τοπικών θεσμών.
- Ενίσχυση της παιδείας και των τοπικών αξιών, έτσι ώστε οι πολίτες να αποκτήσουν τοπική συνείδηση.
- Αποκέντρωση της παραγωγής, των δραστηριοτήτων μικρής κλίμακας και του ελέγχου των τοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Αξιοποίηση των τοπικών φυσικών πόρων από τους κατοίκους της περιοχής.

Οι Coffey και Polese (1984, 1985) από την άλλη ταυτίζουν την τοπική με την ενδογενή ανάπτυξη και προτείνουν τα εξής στάδια στη διαδικασία της τοπικής ανάπτυξης:

- Ανάδυση της τοπικής επιχειρηματικότητας.
- Ανάπτυξη και επέκταση των τοπικών επιχειρήσεων και διατήρηση αυτών κάτω από τοπικό έλεγχο.
- Επίτευξη μιας οικονομικής διάρθρωσης με λειτουργίες και επιχειρηματικές υπηρεσίες, που βρίσκονται κάτω από τον τοπικό έλεγχο.

Η έννοια της τοπικής ανάπτυξης περιλαμβάνει όλες τις πρωτοβουλίες που έχουν σκοπό να τονώσουν την οικονομική δραστηριότητα μιας περιοχής, τόσο μέσω των δημόσιων οργανισμών όσο και μέσω των επιχειρήσεων του ιδιωτικού ή του κοινωνικού τομέα. Οι σκοποί της τοπικής ανάπτυξης είναι οι εξής (Ποταμιάνος, 1991):

- Να ενθαρρύνει το επιχειρηματικό πνεύμα, τις γνώσεις, τις ικανότητες διαχείρισης και το πολιτιστικό υπόβαθρο των τοπικών παραγόντων.
- Να αναδείξει και να εκμεταλλευτεί τους τοπικούς πόρους με σκοπό τη δημιουργία απασχόλησης.
- Να προωθήσει την ανάπτυξη και τη δημιουργία επιχειρήσεων.
- Να δημιουργήσει δίκτυα συνεργασίας μεταξύ ατόμων και φορέων για το συνδυασμό της δράσης και το συντονισμό των ενεργειών τους.

Σύμφωνα με τον Παπακωνσταντινίδη (1998), η τοπική ανάπτυξη αναφέρεται σε μια διαδικασία ανάπτυξης και διαρθρωτικής αλλαγής που επηρεάζει μια χωρικά καθορισμένη κοινότητα και αποβλέπει στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της. Επομένως, αποτελεί μια διαδικασία μετασχηματισμού της τοπικής κοινωνίας και όχι απλά μια διαδικασία ανάπτυξης. Επίσης, αποτελεί ταυτόχρονα και μια διαδικασία μεταβολής της διάρθρωσης των συντελεστών παραγωγής, των τομέων και των κλάδων της τοπικής κοινωνίας. Η διαδικασία αυτή έχει ένα συγκεκριμένο πεδίο δράσης, τη χωρικά καθορισμένη κοινότητα και ένα πολύ συγκεκριμένο στόχο, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της συγκεκριμένης περιοχής.

Ο Blakely (1994) υποστηρίζει ότι η τοπική ανάπτυξη ταυτίζεται με μια σημαντική αλλαγή στα υποκείμενα της δράσης και στις δραστηριότητες που αφορούν στην ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο. Είναι, δηλαδή μια διαδικασία σύμφωνα με την οποία οι τοπικές αρχές και οι οικονομικές μονάδες διαχειρίζονται τους υπάρχοντες πόρους και δημιουργούν νέες μορφές συνεργασίας και δικτύωσης με τον ιδιωτικό τομέα ή μεταξύ τους, αποσκοπώντας στη δημιουργία απασχόλησης και στην προώθηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, σε μια συγκεκριμένη περιοχή δραστηριότητας.

Βασικό χαρακτηριστικό της τοπικής ανάπτυξης είναι ότι χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό αυτονομίας. Αυτό οφείλεται στην εμφάνιση μιας νέας επιχειρηματικότητας, από τους τοπικούς επιχειρηματίες, οι οποίοι αναλαμβάνουν την αξιοποίηση τοπικών πόρων και το μετασχηματισμό τους σε προϊόντα και υπηρεσίες, με βασικό στόχο την κάλυψη των αναγκών της τοπικής αγοράς αλλά και την επέκταση της δραστηριότητάς τους. Ο ρόλος αυτής της αυτονομίας είναι καταλυτικός για την ανάπτυξη της περιοχής (Blair, 1995).

Τέλος, η τοπική ανάπτυξη διαχωρίζεται από το κλασικό μοντέλο ανάπτυξης καθώς αποτελεί ουσιαστικά μια κριτική των αρχών της οικονομίας της αγοράς. Η κριτική αυτή αφορά (Γούσιος, & Ντυκέν, 2004):

- Την απουσία της χωρικής διάστασης της αγοράς. Το κλασικό μοντέλο ανάπτυξης καταλύει τις χωρικές διαστάσεις και δεν ενδιαφέρεται για τις τοπικές αξίες. Ο χώρος περιορίζεται απλώς στη λειτουργική του διάσταση.
- Τον τρόπο αξιολόγησης της άριστης λύσης. Στην οικονομία της αγοράς δεν συνεκτιμάται το κόστος καταστροφής του περιβάλλοντος και εξάντλησης των

φυσικών πόρων, αλλά ενδιαφέρεται μόνο για το αν η δραστηριότητα αποτελεί αντικείμενο ζήτησης.

- Η τοπική ανάπτυξη που αναφέρεται σε μια χωροκοινωνική ενότητα δεν καταλήγει σε επάρκεια. Η εξαγωγική ικανότητα που εμφανίζεται δεν βασίζεται στις εξωτερικές ανάγκες αλλά στις εσωτερικές δυνατότητες.

1.2. Η Ιστορική Εξέλιξη του Προτύπου της Τοπικής Ανάπτυξης

Ουσιαστικά η βάση του επιστημονικού πεδίου της τοπικής ανάπτυξης τέθηκε στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα έως την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι προσεγγίσεις ξεκίνησαν με αναλύσεις του χώρου για τις οποίες βασικό κίνητρο υπήρξε η εύρεση των βέλτιστων περιοχών εμβέλειας της αγοράς.

Μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η ανάπτυξη βασιζόταν σε δύο πρότυπα:

- Καπιταλιστικό πρότυπο της αγροτικής, βιομηχανικής και εμπορευματικής ανάπτυξης που βασιζόταν στην οικονομία της αγοράς.
- Πρότυπο Σοβιετικής Ένωσης που στηριζόταν στις πρωτοβουλίες του κράτους και τον κρατικό έλεγχο.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εμφανίσθηκε η μονόπλευρη αντίληψη – ταύτιση της έννοιας της ανάπτυξης με αυτή της οικονομικής μεγέθυνσης, ως αποτέλεσμα της εκρηκτικής οικονομικής προόδου. (Καγκαράκης, <http://www.survey.ntua.gr/environ/>).

Η αναπτυξιακή ιδεολογία στηριζόταν αρχικά σε τρία βασικά σημεία – υποθέσεις (Ζήσης, http://www.ekke.gr/estia/gr_pages/gr_index.htm):

1. Στην υπόθεση ότι οι φυσικοί πόροι είναι ανεξάντλητοι
2. Στην υπόθεση της ακόρεστης καταναλωτικής ζήτησης και επιθυμίας των ανθρώπων
3. Στην υπόθεση ότι υπάρχει οικονομική στενότητα

Η κυρίαρχη αντίληψη που επικρατούσε, ιδιαίτερα στις δεκαετίες του 1950 και 1960, ήταν η στρατηγική της ανάπτυξης «εκ των άνω», η οποία συνέβαλε στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη των ήδη αναπτυγμένων χωρών. Γρήγορα όμως φάνηκε ότι αυτό το πρότυπο ανάπτυξης συνέβαλλε στον περιορισμό των δυνατοτήτων των αναπτυσσόμενων χωρών για αυτοδύναμη και ισόρροπη ανάπτυξη.

Η αντίληψη αυτή επικράτησε για περίπου 30 χρόνια (1945 - 1975), μέχρι δηλαδή την πρώτη κρίση πετρελαίου. Διαπιστώθηκε τότε ότι η οικονομική ανάπτυξη δεν μπορεί να πραγματοποιείται χωρίς περιβαλλοντικό κόστος. Ωστόσο, αυτή η συμβατική αντίληψη για την έννοια της ανάπτυξης εξακολουθεί έως σήμερα να ασκεί επιρροές (Καγκαράκης, <http://www.survey.ntua.gr/environ/>).

Η οικονομική κρίση και η συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980 και μετά, οδήγησαν σε νέες προσεγγίσεις οι οποίες εστίασαν στην οικονομική κρίση και τις περιφερειακές ανισότητες. Ήταν τότε που άρχισε να αμφισβητείται η παραδοσιακή αντίληψη ότι η ανάπτυξη είναι άμεσα και απόλυτα συνδεδεμένη με την μεγέθυνση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος. Έτσι, επαναπροσδιορίστηκαν οι προσεγγίσεις της ανάπτυξης, ενσωματώνοντας σε αυτές νέα κριτήρια και στόχους (Ρέππας, 2002).

Οι αδυναμίες λοιπόν, της «εκ των άνω» ανάπτυξης οδήγησαν στην αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων και τελικά στη δημιουργία της «εκ των έσω» στρατηγικής ανάπτυξης, η οποία υλοποιείται με την ενδογενή ή τοπική ανάπτυξη. Η διαφορά του προτύπου της ενδογενούς ανάπτυξης από τα προηγούμενα αναπτυξιακά μοντέλα, εστιάζεται στην έννοια του χώρου. Στα προηγούμενα μοντέλα ο χώρος απλώς υποστήριζε τις οικονομικές δραστηριότητες ενώ, στην ενδογενή ανάπτυξη αναδεικνύεται σε στρατηγικό παράγοντα αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και ευκαιριών, όπου αναπτύσσονται ποικιλόμορφες κοινωνικές σχέσεις και χαρακτηριστικά καθαρά τοπικού χαρακτήρα (Weaver, 1992).

Το νέο πρότυπο της ενδογενούς ανάπτυξης οδήγησε σε σημαντικές προσαρμογές και παραλλαγές. Οι προσαρμογές αφορούσαν στην οργάνωση της παραγωγής, τη διασύνδεσή της με την Έρευνα και την Τεχνολογική Ανάπτυξη, τη διανομή, τις διαδικασίες κατάρτισης, την ανάπτυξη νέων σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων και τοπικών φορέων και τελικά τη δικτύωση σε όλους τους παραπάνω τομείς. Η πυκνότητα των δικτύων αυτών προσδιόριζε τις νέες εξωτερικές οικονομίες σε μικροπεριφέρειες που δεν διέθεταν μεγάλα αστικά κέντρα (Ακαδημία Αθηνών, 2003).

Οι μικροπεριφέρειες προγραμματισμού θα αποτελέσουν τη βάση για τη διαμόρφωση και υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής στρατηγικής σε τοπικό επίπεδο, προσαρμοσμένης κατά περίπτωση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μικροπεριφερειών προγραμματισμού.

Το αποτέλεσμα των νεώτερων προσεγγίσεων είναι το γεγονός ότι σήμερα πλέον, η έννοια της ανάπτυξης έχει ακόμα ευρύτερο περιεχόμενο. Αναφέρεται σε διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες ξεπερνούν τα στενά οικονομικά όρια και εμπεριέχουν μεταρρυθμίσεις που αφορούν, εκτός από τον οικονομικό, και τον πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και οικολογικό τομέα (Ρέππας, 2002). Σε αυτό συνέβαλλαν και τα σύγχρονα προβλήματα, όπως η περιβαλλοντική υποβάθμιση, η φτώχεια, οι κοινωνικές ανισότητες κ.α.

Η ολοκληρωμένη λοιπόν, έννοια της ανάπτυξης σήμερα περιλαμβάνει εκείνους τους κοινωνικοοικονομικούς μετασχηματισμούς οι οποίοι οδηγούν σε μια πιο επιθυμητή κατάσταση. Πρόκειται δηλαδή για μια διαδικασία και όχι για μια κατάσταση μιας συγκεκριμένης στιγμής. Έτσι, η έννοια της ανάπτυξης δεν περιλαμβάνει μόνο τους στόχους αλλά και τον τρόπο με τον οποίο θα πραγματοποιηθούν οι στόχοι αυτοί (Παπανδρέου, Σαρτζετάκης, 2002).

Το πρότυπο ανάπτυξης που έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια, είναι αυτό της βιώσιμης ανάπτυξης. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Επιτροπή του Ο.Η.Ε. για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, ή όπως συνηθίζεται να αναφέρεται η Επιτροπή Brundtland, Βιώσιμη Ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.

Πιο συγκεκριμένα, στη σύγχρονη εποχή οι βασικοί συντελεστές οι οποίοι καθορίζουν την ανάπτυξη ενός τόπου, ή ισότιμα χαρακτηρίζουν έναν τόπο ως αναπτυσσόμενο, είναι οι εξής (Ρωμαίος, 1995):

- Μακροπρόθεσμη σταθερότητα
- Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας
- Αύξηση της παραγωγικότητας
- Ενίσχυση της απασχόλησης
- Καταπολέμηση της ανεργίας
- Ενδυνάμωση των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων
- Ενδυνάμωση των δημιουργικών ομάδων
- Αξιοποίηση των παραγωγικών πόρων

- ο Ορθολογική χρήση της γης και των φυσικών πόρων
- ο Εξασφάλιση των βασικών δικαιωμάτων παιδείας, υγείας, ποιότητας ζωής

Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω παραγόντων – χωρίς υποτίμηση ή υπερεκτίμηση του ενός ή του άλλου – μπορούν να οδηγήσουν στο νέο πρότυπο τοπικής ανάπτυξης, αυτό της Βιώσιμης Ανάπτυξης. Βασικό χαρακτηριστικό του προτύπου της Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι η εξασφάλιση ποιότητας διαβίωσης σε όλους τους τομείς (περιβάλλον, οικονομία, πολιτισμός), τόσο για τη σημερινή όσο και για τις μελλοντικές γενεές (Μητούλα, 2000).

Για την επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή και σημασία στις σχέσεις πολιτών, ομάδων ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων και κράτους. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης οφείλει να είναι πιο ουσιαστικός με έμφαση στη διαχείριση της αλλαγής στο πλαίσιο μια οικολογικής προσέγγισης η οποία θα εξασφαλίζει τη στήριξη πιο παραγωγικών και καινοτόμων τοπικών οικονομιών, σε συνδυασμό με τη διατήρηση της ποιότητας του περιβάλλοντος και τη βιώσιμη χρήση των πόρων (<http://www.wwf.org/>).

Η αλλαγή αυτή στην προσέγγιση της ανάπτυξης, επέφερε αλλαγές και στη διάρθρωση του εσωτερικού χώρου. Έτσι, στις πολιτικές τοπικής ανάπτυξης μειώνεται η κυριαρχία του πρότυπου της πολιτικής ανάπτυξης και της διάχυσης σύμφωνα με την οποία η ανάπτυξη η οποία κατευθύνεται «εκ των άνω» με δράσεις της κεντρικής διοίκησης, συγκεντρώνεται αρχικά σε ορισμένα σημεία και στη συνέχεια διαχέεται σε ευρύτερους χώρους. Αρχισαν να εφαρμόζονται πιο ισορροπημένες μορφές χωρικής ανάπτυξης οι οποίες βασίζονται στο πρότυπο της ολοκληρωμένης, ενδογενούς ανάπτυξης. Όλες δηλαδή, οι χωρικές ομάδες αναπτύσσονται ισόρροπα, αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματά τους, την καινοτομία και τις νέες τεχνολογίες. Η ανάπτυξη κατευθύνεται κυρίως «από τα κάτω», με τους τοπικούς φορείς και τον τοπικό πληθυσμό να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Σε διεθνές επίπεδο, κατά την εφαρμογή της Agenda 21 και του 5^{ου} Προγράμματος «Στόχος η Αειφορία», δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στις πολιτικές για την τοπική και αστική ανάπτυξη. Οι βασικότεροι σταθμοί υλοποίησης αυτών των πολιτικών είναι οι εξής:

- Το 1993 έγινε ειδική ρύθμιση για τα Διαρθρωτικά Ταμεία, ώστε τα σχέδια περιφερειακής ανάπτυξης που καταθέτουν τα κράτη να περιλαμβάνουν δράσεις, στόχους και μέτρα για το περιβάλλον.
- Η Agenda 21 προτείνει στις τοπικές αρχές να υιοθετήσουν, έως το 1996, μια Τοπική Agenda 21 η οποία θα δίνει έμφαση στις στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο. Η Agenda θα πρέπει να περιλαμβάνει συνεργασίες με όλους τους τομείς της τοπικής κοινότητας και να προτείνει κατάλληλες δραστηριότητες. Οι βασικές αρχές που διέπουν τις Τοπικές Agenda 21 που υιοθετήθηκαν από πολλές χώρες, είναι οι εξής:
  - α) Ενσωμάτωση των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην τοπική διοίκηση και στις πολιτικές τοπικής ανάπτυξης.
  - β) Αύξηση της συνειδητοποίησης και της εκπαίδευσης του τοπικού πληθυσμού.
  - γ) Πρόσβαση του τοπικού πληθυσμού στην πληροφορία.
  - δ) Δημόσια συμμετοχή.
  - ε) Συνεργασία με επιχειρήσεις, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις κ.α.
  - στ) Παρακολούθηση της προόδου όσον αφορά στη βιωσιμότητα.
- Στην ίδια λογική κινείται και η Habitat Agenda, η οποία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης και ενθαρρύνει τη δημιουργία Τοπικών Habitat Agenda. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ακολούθησε τις κατευθύνσεις αυτές με τη δημιουργία της Urban Agenda το 1997, αλλά και με το Πλαίσιο Δράσης της ΕΕ για την Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη (Δέκλερης, 2000)

Η νέα αυτή αντίληψη της τοπικής ανάπτυξης λοιπόν, αποτελεί στις μέρες μας απάντηση για την αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων και μπορεί να συμβάλλει στη δημιουργία απασχόλησης και στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Στο πλαίσιο αυτό άρχισαν να δίνονται κίνητρα και χρηματοδοτικοί πόροι για την ενδοπεριφερειακή μετακίνηση κεφαλαίων, την αναβάθμιση και επέκταση των υποδομών, την ενίσχυση της αυτονομίας της οικονομικής δραστηριότητας και της τοπικής επιχειρηματικότητας, την ενίσχυση των θετικών εξωτερικών οικονομιών σε

τοπικό επίπεδο, την υποστήριξη του τοπικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος (μέσω αναπτυξιακών εταιρειών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων), την κατάρτιση του τοπικού εργατικού δυναμικού και την ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης (Χριστοφάκης, 2001).

1.3. Ευρωπαϊκή Ένωση και Πολιτικές για την Τοπικής Ανάπτυξης

Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1990, οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έθεσαν ως βασικό στόχο την ενίσχυση και ενδυνάμωση των πολιτών και του τοπικού επιπέδου. Η Λευκή Βίβλος για τη Διακυβέρνηση έδωσε στα κράτη – μέλη την ώθηση ώστε να είναι πιο κοντά στους πολίτες τους και να ενισχύσουν την περιφερειακή και τοπική κοινωνία. Δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην τοπική πραγματικότητα, η οποία έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη σε κάθε πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών, αλλά και σε μεγαλύτερη ευελιξία και συνοχή των ευρωπαϊκών πολιτικών (Τράντας, 2006).

Το 2000 άρχισε η εκστρατεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Δρώντας Τοπικά για την Απασχόληση» (Acting Locally for Employment) με την ενεργοποίηση πιλοτικών σχεδίων σε όλα τα κράτη-μέλη, για την εφαρμογή των Τοπικών Σχεδίων Δράσης για την Απασχόληση. Επομένως, είναι εμφανής η προσπάθεια για ενσωμάτωση της συναίνεσης μεταξύ των εταίρων η οποία επιδιώκεται σε εθνικό επίπεδο, να πραγματοποιηθεί με την ίδια διεργασία σε τοπικό επίπεδο (ΠΑΕΠ, 2006).

Σήμερα, οι πολιτικές για την προώθηση της Τοπικής Ανάπτυξης σχετίζονται κυρίως με την ενίσχυση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και άλλων δραστηριοτήτων μικρής κλίμακας. Οι πολιτικές αυτές προωθήθηκαν εξαιτίας συγκεκριμένων αναγκών, όπως για παράδειγμα (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>):

- Η ανάγκη να ενθαρρυνθούν οι επενδύσεις, δεδομένου ότι οι μικρές σχετικά μονάδες παρουσίαζαν πλεονεκτήματα όσον αφορά στη δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Η ανάγκη να αυξηθεί και να ενθαρρυνθεί η παραγωγή και να ενισχυθεί η παραγωγικότητα.

- Η ανάγκη να προωθηθεί μια πολιτική απασχόλησης που θα είναι εναρμονισμένη με τις τοπικές δυνατότητες και ταυτόχρονα θα συμβάλλει στη διεύρυνσή τους.

Η Κοινοτική Πολιτική για την Τοπική Ανάπτυξη προσανατολίσθηκε κυρίως σε δύο άξονες: τον τομέα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και τον τομέα των τοπικών πρωτοβουλιών. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η Κοινοτική Πολιτική για τους τομείς αυτούς.

Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Από το 1971 ακόμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέφρασε το ενδιαφέρον της για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις μέσω μιας μελέτης της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ECOSOC) για τον ρόλο των ΜΜΕ στην ΕΟΚ. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης μελέτης (που δημοσιεύθηκαν το 1977), αποτέλεσαν τα θεμέλια στα οποία βασίσθηκαν οι πρώτες πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, τα οποία περιελάμβαναν τη χορήγηση δανείων με ευνοϊκούς όρους στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων καθώς και ενίσχυση στους τομείς του marketing και της έρευνας αγοράς (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Επόμενο σημαντικό βήμα αποτέλεσε η έκθεση Notenboom, την οποία συντάξε το 1978 η Επιτροπή Οικονομικών και Νομισματικών Θεμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η συγκεκριμένη έκθεση υπογράμμισε τη σημασία των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων για τη σύγχρονη οικονομία, θεωρώντας τις ως φορείς καινοτομίας, περισσότερο ευέλικτες και καλύτερα εξοπλισμένες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούσε η αναδιάρθρωση των Ευρωπαϊκών οικονομιών, ενώ παράλληλα τονίσθηκε ο σημαντικός ρόλος τους στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας συγκριτικά με τις μεγάλες επιχειρήσεις (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Το 1981 συντάχθηκε από την Οικονομική και Νομισματική Επιτροπή, η έκθεση Deleau, η οποία πρότεινε να δημιουργηθούν χρηματοδοτικοί οργανισμοί οι οποίοι θα παρέχουν τους πόρους συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων. Έτσι, στις οδηγίες της Επιτροπής στο τομέα της Περιφερειακής Πολιτικής (1981) θεωρήθηκε ότι οι λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες δεν θα έπρεπε πλέον να βασίζονται αποκλειστικά στις διαδικασίες εξωγενούς ανάπτυξης και ότι η

αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, όφειλε να προωθηθεί με κάθε μέσο (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Το πρόγραμμα δράσης που υιοθετήθηκε το 1983 περιελάμβανε σαφείς συστάσεις για τον τομέα της χρηματοδότησης, προτείνοντας την επέκταση και την απλοποίηση της λειτουργίας των χρηματοδοτικών μέσων για την παροχή κεφαλαίων υψηλού κινδύνου στις ΜΜΕ, την αύξηση των κονδυλίων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ), καθώς και βελτιώσεις του νομικού πλαισίου των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Βασικό σημείο της Κοινοτικής Πολιτικής αποτέλεσε και η βελτίωση του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δρουν οι επιχειρήσεις. Αυτό πραγματοποιήθηκε μέσω του περιορισμού των διοικητικών διατυπώσεων και της απλούστευσης της νομοθεσίας που αφορά στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Επίσης, σημαντικό βήμα ως προς την διεύρυνση της πληροφόρησης, αποτέλεσε το δίκτυο Euro-info Centres , βασικός ρόλος του οποίου είναι να πληροφορεί και να συμβουλεύει τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις σε τοπικό επίπεδο. Επίσης, δημιουργήθηκε το Δίκτυο Συνεργασίας Επιχειρήσεων (BC-NET) για την προώθηση συνεργασιών σε τεχνικά, εμπορικά και οικονομικά ζητήματα μεταξύ των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Σημαντικό πρόγραμμα για την ενίσχυση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων ήταν και η 'Κοινοπραξία Κεφαλαίων Υψηλού Επιχειρηματικού Κινδύνου', με στόχο την οικονομική ενίσχυση του εταιρικού κεφαλαίου των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων που στρέφονταν προς τις νέες τεχνολογίες (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Γενικά, η Κοινοτική Πολιτική διαμορφώθηκε στους εξής τομείς (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>):

- Της έρευνας με τα προγράμματα ESPRIT και BRITE στα θέματα βιομηχανικής συνεργασίας και του EUREKA στον τομέα της τεχνολογικής συνεργασίας
- Του ανταγωνισμού με παρεκκλίσεις υπέρ των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, σε θέματα υπεργολαβιών, μεταφοράς τεχνολογίας και R&D

- Της καινοτομίας, με το πρόγραμμα SPRINT, για τη συνεργασία των φορέων που παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες στις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
- Της κατάρτισης με το πρόγραμμα COMMET το οποίο προώθησε την ανάπτυξη διαπεριφερειακής και διακρατικής εκπαίδευσης.

Την πιο σημαντική δράση για την ενίσχυση των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, αποτέλεσε η ίδρυση των Κέντρων Επιχειρηματικής Καινοτομίας, τα οποία είχαν ως βασικό ρόλο να προσελκύσουν και να στεγάσουν μικρομεσαίους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνταν στον τομέα των καινοτομιών και αντιμετώπιζαν το μεγάλο κόστος αρχικού κεφαλαίου των πάγιων εξόδων εγκατάστασης και λειτουργίας. Έτσι, δημιουργήθηκαν 2 Κέντρα στην Γερμανία, 8 στη Γαλλία, 3 στο Βέλγιο, 6 στην Ισπανία, 2 στην Ελλάδα (Πάτρα, Θήβα), 3 στην Ιρλανδία, 12 στην Ιταλία, 3 στην Ολλανδία, 2 στην Πορτογαλία και 9 στην Αγγλία (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Τοπικές Πρωτοβουλίες για τη Δημιουργία Απασχόλησης

Μετά τη δημοσίευση της Έκθεσης της Επιτροπής προς το Συμβούλιο Υπουργών το 1983, αποφασίσθηκαν οι εξής κατευθυντήριες Οδηγίες (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>):

- 1) Συνεκτίμηση της συμβολής των τοπικών πρωτοβουλιών στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης.
- 2) Προώθηση της επικοινωνίας μεταξύ παραγόντων που προωθούν τη δημιουργία απασχόλησης, ιδιαίτερα στο επίπεδο της τοπικής αγοράς εργασίας.
- 3) Δημιουργία μιας τοπικής δομής υποστήριξης των πρωτοβουλιών με :
  - Παροχή πληροφόρησης και συμβουλών
  - Παροχή χρηματοδοτικής βοήθειας για τη δημιουργία αναπτυξιακών εταιριών
  - Μετατροπή αχρησιμοποίητων κτιριακών εγκαταστάσεων σε χώρους υποδοχής μικρών επιχειρήσεων
  - Παροχή ευρύτερων ευκαιριών συμμετοχής τοπικών φορέων σε διαγωνισμούς προμηθειών του Δημοσίου

Αναγνωρίστηκε επίσης, το γεγονός ότι οι τοπικές πρωτοβουλίες ορίζονται διαφορετικά στα διάφορα Κράτη Μέλη. Ωστόσο, το βασικό σημείο για το χαρακτηρισμό μιας δραστηριότητας ως τοπική πρωτοβουλία, είναι η τοπική προέλευση της πρωτοβουλίας και η επιχειρηματική προσέγγιση. Έτσι, ενώ η παραγωγή έχει επιχειρηματικό χαρακτήρα, οι στόχοι, η οργάνωση της επιχείρησης και η κατανομή των ωφελειών, αντανακλούν τις ανάγκες και προτεραιότητες των συμμετεχόντων, αντί να καθορίζονται από αποκλειστικά κερδοσκοπική θεώρηση (όπως οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις) (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

Η στρατηγική της Κοινότητας σχετικά με τις τοπικές πρωτοβουλίες, διαμορφώθηκε γύρω από τρεις άξονες (Βλιάμος, <http://repository.edulll.gr>).

- την επιμόρφωση,
- τη δημιουργία επιχειρήσεων
- τη προώθηση της καινοτομίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.1. Η Συμβολή των Τοπικών-Παραδοσιακών Προϊόντων στην Τοπική Ανάπτυξη

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια συνεχόμενη αύξηση της τάσης της αγοράς από τη «λογική της παραγωγής» προς την «λογική της ποιότητας». Η έμφαση στην ποιότητα των καταναλωτικών προϊόντων οφείλεται κυρίως στους εξής παράγοντες (Λαμπριανίδης, 2003):

- Ο φόβος για μεταδοτικές ασθένειες που προέρχονται από τα τρόφιμα (σαλμονέλα, σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών κ.α.).
- Γενετικά μεταλλαγμένα τρόφιμα.
- Ηθικές και περιβαλλοντικές συνέπειες της εντατικής καλλιέργειας και εκτροφής.
- Αύξηση της τάσης προς έναν πιο υγιεινό τρόπο ζωής (υγιεινή διατροφή κ.α.).
- Έμφαση στην κατανάλωση συγκεκριμένων «ιδιαίτερων» προϊόντων διατροφής ως ένδειξη πνευματικότητας και γούστου.
- Αύξηση της απαίτησης για «γνήσια» προϊόντα διατροφής.
- Δημόσια αντίδραση ενάντια στις πολιτικές μαζικής διατροφής.

Η στροφή όμως, προς την ποιότητα δεν εμφανίζεται στους καταναλωτές μόνο για λόγους υγείας και ασφάλειας, αλλά σύμφωνα με τους Pbery και Kneafsey (1999), οι καταναλωτές ενδιαφέρονται όλο και περισσότερο από πού προέρχονται τα προϊόντα που καταναλώνουν και πώς αυτά κατασκευάζονται, για να ικανοποιήσουν μια νοσταλγία που ανατρέχει σε μια παλαιότερη εποχή της πραγματικής και υγιεινής ζωής.

Χαρακτηριστική είναι η ταξινόμηση των καταναλωτών, από τους Conter et al (2007), σε έρευνά τους για την καταναλωτική συμπεριφορά απέναντι στα παραδοσιακά προϊόντα:

- Παραδοσιακοί καταναλωτές: όχι μόνο καταναλώνουν τα παραδοσιακά προϊόντα αλλά τα αποθηκεύουν και τα συντηρούν για να επιμηκύνουν τη διάρκεια κατανάλωσής τους.
- Νοσταλγικοί καταναλωτές: συνδέουν την κατανάλωση παραδοσιακών προϊόντων με αναμνήσεις παλαιότερων εποχών.

Η έννοια της «ποιότητας» πολλές φορές ταυτίζεται σήμερα στην αντίληψη των καταναλωτών με το «τοπικό», το οποίο είναι συνήθως συνυφασμένο με το «υγιεινό» και «παραδοσιακό». Οι έννοιες – κλειδιά για την κατανόηση της «ποιοτικής στροφής» του καταναλωτικού κοινού, είναι, σύμφωνα με τον Goodman (2003):

- Ο τόπος – διασύνδεση με το φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον.
- Η κοινωνική εμπέδωση – η ποιότητα ως συμβολική αξία που ενσωματώνει τα τοπικά στοιχεία.
- Η εμπιστοσύνη – μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών.

Η έννοια του «τοπικού» αναφέρεται συνήθως σε μια σαφώς προσδιορισμένη γεωγραφικά περιοχή ή στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των προϊόντων της περιοχής αυτής. Επίσης, μπορεί να αναφέρεται και ως μια διαμετρικά αντίθετη περίπτωση προϊόντων από τα μαζικής – παγκόσμιας παραγωγής. Επίσης, περιλαμβάνει και την έννοια της ιδιοτυπίας, τα χαρακτηριστικά δηλαδή των συγκεκριμένων προϊόντων που τα διαφοροποιούν από τα υπόλοιπα. Η πιστοποίηση αυτής της ιδιοτυπίας σχετίζεται με τη χρήση συγκεκριμένων «παραδοσιακών» πρώτων υλών, συγκεκριμένων μεθόδων παραγωγής αλλά και αναγνωρίσιμη γεωγραφική προέλευση (Barham, 2003).

Έτσι, σε διεθνές και εθνικό επίπεδο καταγράφονται αλλαγές σχετικά με τις αναζητήσεις των σύγχρονων καταναλωτών υπέρ ποιοτικών προϊόντων, τα οποία είναι «υγιεινά», «παραδοσιακά», μη μαζικής παραγωγής, υψηλής ποιότητας, ενώ εμφανίζεται έντονα η επιθυμία για προσέγγιση τοπικών πολιτισμών. Εμφανίζεται με τον τρόπο αυτό, μια ανανέωση του ενδιαφέροντος για «αυθεντικότητα» και για προϊόντα και υπηρεσίες που σχετίζονται με την παράδοση και τον πολιτισμό.

Επίσης, εμφανίζεται έντονα η τάση για ενίσχυση του πολιτιστικού πεδίου που αφορά στα παραδοσιακά τοπικά προϊόντα, με τον πολιτισμό να εντάσσεται στο επίκεντρο της αναπτυξιακής διαδικασίας και να συνδέεται συγκεκριμένα με τις στρατηγικές της οικονομικής ενίσχυσης στις περιοχές όπου υπάρχει τοπική τεχνογνωσία (Πρακτικά Συνεδρίου ΕΜΠ, 1996).

Βλέπουμε, λοιπόν ότι σήμερα η ποιότητα των προϊόντων μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα στην ανταγωνιστική αγορά. Είναι γεγονός επίσης, ότι η ποιότητα τα τελευταία χρόνια, συνδέεται όλο και περισσότερο με προϊόντα συγκεκριμένης προέλευσης, όπου γίνεται χρήση τοπικών πρώτων υλών και παραγωγικών μεθόδων (Λαμπριανίδης, 2003).

Τα τοπικά προϊόντα μπορούν να θεωρηθούν ως κατάλληλο μέσο τοπικής ανάπτυξης, κυρίως επειδή μπορούν να βοηθήσουν στην «επανασύσταση» του τοπικού παραγωγικού συστήματος, αν αυτό προϋπήρχε στην περιοχή, ή στην σύσταση ενός νέου συστήματος, αν δεν υπήρχε. Έτσι, η ανάπτυξη επιχειρήσεων που παράγουν ένα «τοπικό» προϊόν είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη της περιοχής, γιατί συνήθως συνεπάγεται την ανάπτυξη επιχειρήσεων συνδεδεμένων «προς τα εμπρός» και «προς τα πίσω» με την τοπική οικονομία. Επίσης, συνεπάγεται και την ενίσχυση πολλών τομέων της τοπικής οικονομίας, όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, οι μικρές βιοτεχνίες, οι ξενώνες, τα εμπορικά καταστήματα κ.α. (Λαμπριανίδης, 2003).

Η Επιτροπή των Περιφερειών συγκεκριμένα, σε Γνωμοδότησή της με θέμα: «Τοπικά συστήματα τροφίμων», επεσήμανε τα εξής (Επιτροπή των Περιφερειών, 2011):

- Τα τοπικά συστήματα τροφίμων στηρίζουν τις τοπικές και περιφερειακές οικονομίες και είναι θεμελιώδους σημασίας για τις μειονεκτικές περιοχές. Τα συστήματα αυτά αποτελούν κίνητρο για την αξιοποίηση του τοπικού δυναμικού και παράγοντα βελτίωσης της εικόνας των συχνά παραμελημένων και εγκαταλειμμένων περιοχών.
- Χάρη στα μικρά δίκτυα διανομής επιτυγχάνεται καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των παραγωγών και των καταναλωτών. Δημιουργείται σχέση εμπιστοσύνης καθώς και η δυνατότητα άμεσου ελέγχου της προέλευσης των προϊόντων από τους καταναλωτές. Εξάλλου, εξασφαλίζεται μια ελάχιστη αυτάρκεια σε τρόφιμα.
- Τα τοπικά συστήματα τροφίμων παρέχουν περιβαλλοντικά οφέλη μέσω των πιο αειφόρων συστημάτων παραγωγής.

2.2. Διεθνής και Ελληνική Εμπειρία

2.2.1 Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για περισσότερο από 15 χρόνια έχει ενδιαφερθεί ιδιαίτερα για την προώθηση των παραδοσιακών προϊόντων. Συγκεκριμένα, έχει θεσπιστεί θεσμικό πλαίσιο για την κατοχύρωση των παραδοσιακών προϊόντων. Οι Κανονισμοί, Αποφάσεις και Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διέπουν τα παραδοσιακά προϊόντα είναι οι εξής:

- **Κανονισμός 2082 / 92 / ΕΟΚ** Περί ιδιότητας
- **Κανονισμός 1848 / 93 / ΕΟΚ** Εισαγωγή της ένδειξης: «εγγυημένο παραδοσιακό ιδιότυπο προϊόν»
- **Κανονισμός 852 / 2004 / ΕΕ** Υγιεινή των τροφίμων
- **Κανονισμός 509 / 2006 / ΕΕ** Για τα γεωργικά Προϊόντα και τα τρόφιμα που χαρακτηρίζονται ως εγγυημένα παραδοσιακά ιδιότυπα προϊόντα
- **Απόφαση αρ. 93 / 53 / ΕΟΚ** Περί συστάσεως μιας επιστημονικής επιτροπής για τις ονομασίες προέλευσης, τις γεωγραφικές ενδείξεις και τις βεβαιώσεις ιδιοτυπίας
- **Οδηγία 2000 / 13 / ΕΚ** Για τη προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών – μελών σχετικά με την επισήμανση, την παρουσίαση και τη διαφήμιση των τροφίμων

Στα πλαίσια της ανάπτυξης των τοπικών στρατηγικών, αναπτύχθηκαν προγράμματα για την ενίσχυση και την προώθηση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων. Ορισμένα από αυτά τα προγράμματα είναι τα εξής:

- **Πρόγραμμα INTERREG:** Στα πλαίσια του προγράμματος INTERREG ενισχύθηκε το ήδη υπάρχον πρόγραμμα Culinary Heritage Network, το οποίο είχε ως σκοπό τη διατήρηση της τοπικής διατροφικής κληρονομιάς και ταυτότητας, την αειφόρο ανάπτυξη, τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ τοπικών παραγωγών και αρχών και την πρόταση στρατηγικών για την αξιοποίηση του τοπικού πλούτου.
- **Πρόγραμμα LEADER:** Τα Κοινοτικά Προγράμματα LEADER I (1991 – 1994) και LEADER II (1994 – 1999) είχαν σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα και την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων και πηγών απασχόλησης. Ακολούθησε το πρόγραμμα LEADER + (2000 – 2006) το οποίο είχε σκοπό την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών στο πλαίσιο μιας πιο μακροπρόθεσμης προοπτικής. Πολλές από τις πρωτοβουλίες ανάπτυξης αφορούσαν την ανάπτυξη τοπικών προϊόντων. Στην Ελλάδα για παράδειγμα το ποσοστό έφθασε στο 35% των συνολικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

- **Πρόγραμμα EQUAL:** Τα προγράμματα EQUAL έχουν σκοπό την προώθηση νέων πρακτικών καταπολέμησης όλων των μορφών διακρίσεων και ανισοτήτων στην αγορά εργασίας. Στα πλαίσια του προγράμματος αναπτύχθηκε συνεργασία μεταξύ των γυναικείων συνεταιρισμών Ελλάδας και Πορτογαλίας με σκοπό την ανάδειξη των παραδοσιακών τους προϊόντων. Ένα εξίσου σημαντικό βήμα για την ενίσχυση και την προώθηση των τοπικών προϊόντων έγινε και με τον σύστημα κατοχύρωσης των παραδοσιακών προϊόντων, μέσω της δημιουργία τριών κατηγοριών «ποιοτικών» προϊόντων:
- **Ειδικά Παραδοσιακά Προϊόντα Εγγυημένα – ΕΠΠΕ:** Η κατηγορία αυτή δεν αναφέρεται στην προέλευση του προϊόντος αλλά αποσκοπεί στην ανάδειξη της παραδοσιακής σύστασης ή του παραδοσιακού τρόπου κατασκευής.
- **Προϊόντα Προστατευμένης Ονομασίας Προέλευσης – ΠΟΠ:** Αναφέρεται στην ονομασία προϊόντων των οποίων η παραγωγή, η μεταποίηση και η επεξεργασία πρέπει να λαμβάνουν χώρα σε μια οριοθετημένη γεωγραφική περιοχή με αναγνωρισμένη τεχνογνωσία.
- **Προϊόντα Προστατευμένης Γεωγραφικής Ένδειξης – ΠΓΕ:** Ο δεσμός με τη γεωγραφική περιοχή παραμένει τουλάχιστον για ένα από τα στάδια της παραγωγής, της μεταποίησης ή της επεξεργασίας.

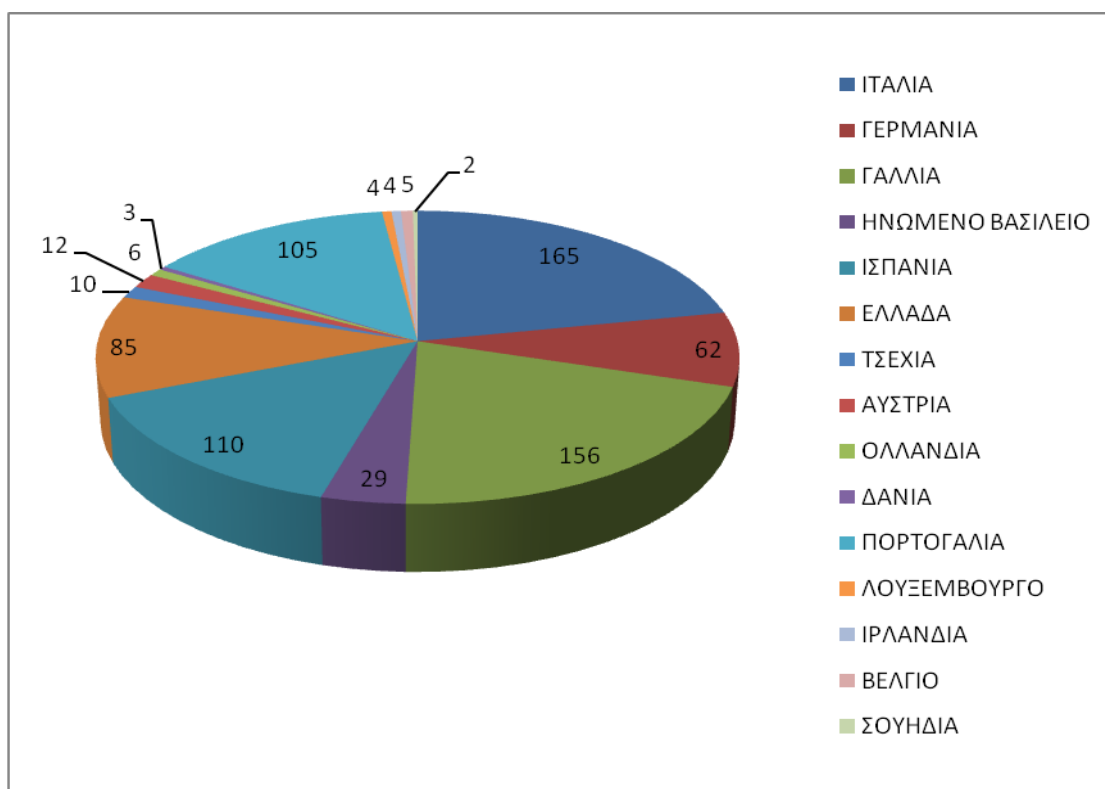
Το σύστημα κατοχύρωσης των παραδοσιακών προϊόντων στην ευρωπαϊκή αγορά είναι ανοιχτό και εθελοντικό. Οποιοσδήποτε παραγωγός ή επιχείρηση τηρεί τις ειδικές απαιτήσεις, έχει το δικαίωμα να κυκλοφορήσει στην αγορά προϊόν χρησιμοποιώντας την κατοχυρωμένη ονομασία.

Το ρυθμιστικό πλαίσιο των προϊόντων αυτών (ΕΠΠΕ, ΠΟΠ και ΠΓΕ), σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες ανησυχίες του καταναλωτικού κοινού σε ζητήματα ασφάλειας και ποιότητας, παρέχει σημαντικές προοπτικές τοπικής ανάπτυξης, για το λόγο αυτό και διαδόθηκαν ταχύτατα στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ (81%), συγκεντρώνεται στη νότια Ευρώπη, συγκεκριμένα στην Ελλάδα, την Ιταλία, την Γαλλία και την Πορτογαλία, όπως χαρακτηριστικά φαίνεται και Εικόνα 2.1. (Σημείωση: στο διάγραμμα δεν συμπεριλάβαμε τις χώρες: Βουλγαρία, Εσθονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ρουμανία οι οποίες δεν διαθέτουν κανένα

προϊόν, και τις χώρες: Φιλανδία, Σουηδία, Κύπρο, Πολωνία, Σλοβακία και Ουγγαρία που έχουν από ένα προϊόν).

Η συμπεριφορά αυτή οφείλεται κυρίως στην αγροτική παράδοση των κρατών αυτών. Σε αντίθεση, οι βόρειες χώρες δεν έχουν δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη και την αξιοποίηση των παραδοσιακών προϊόντων, γεγονός που οφείλεται στη διατήρηση των μαζικών μοντέλων παραγωγής προϊόντων, έναντι των ποιοτικών. Από τη στατιστική ανάλυση των αιτιών των διαφορών στον αριθμό καταχωρίσεων ΠΟΠ/ΠΓΕ μεταξύ κρατών μελών προκύπτει ότι, εκτός από το μέγεθος του γεωργικού κλάδου, άλλοι παράγοντες που εξηγούν τις διαφορές αυτές είναι το επίπεδο ενθάρρυνσης και στήριξης των αιτούντων, οι διαφορές στις διατροφικές συνήθειες και ο χρόνος προσχώρησης στην ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008).

Πηγή: http://ec.europa.eu/agriculture/quality/index_en.htm

Εικόνα 2.1 Συνολικός αριθμός προϊόντων ΠΟΠ – ΠΓΕ σε 11 κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χαρακτηριστικό παράδειγμα προώθησης παραδοσιακών προϊόντων, αποτελεί η **Ιταλία**. Η αξιοποίηση, για παράδειγμα, τριών συγκεκριμένων προϊόντων (μονόκκοκος σίτος, μέλι και κάστανα) οδήγησε σε εθνική και διεθνή προώθηση της περιοχής της **Τοσκάνης**. Η ενέργεια αυτή, που χρηματοδοτήθηκε κυρίως από τα

προγράμματα LEADER I και II, οδήγησε στην συσπείρωση των παραγωγών της περιοχής. Στα θετικά χαρακτηριστικά της εν λόγω ενέργειας συγκαταλέγονται και τα εξής (Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο LEADER/AEIDL, 1999):

- Σύσταση τομέων με τη συμμετοχή τοπικών οικονομικών φορέων – γεωργών και εμπόρων – οι οποίοι δεν συνήθιζαν να συνεργάζονται παλαιότερα.
- Ενισχυτικός ρόλος των τοπικών προϊόντων στην οικονομική και τουριστική προώθηση της περιοχής.
- Μακροπρόθεσμη ενέργεια για την ποιότητα που επεκτείνεται και προς άλλα προϊόντα.
- Συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού και κοινωνική συνοχή.
- Αύξηση των επιχειρήσεων που ασχολούνται με τα συγκεκριμένα προϊόντα (από 12 το 1995 σε 40 το 1999) και κατ' επέκταση αύξηση της απασχόλησης.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα προώθησης τοπικών προϊόντων αποτελούν και τα τυροκομικά προϊόντα «Pygnees Fermier» από τις κοιλάδες Bearn, της **Ακουϊτανίας** στη **Γαλλία**. Σημαντικό ρόλο στην προώθηση του συγκεκριμένου προϊόντος διαδραμάτισε η δημιουργία του συνεταιρισμού παραγωγών, ο οποίος ανέλαβε το έργο της τεχνικής υποστήριξης και της εμπορίας των τυροκομικών προϊόντων της περιοχής.

Αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής ήταν η πολύ σημαντική αύξηση της ζήτησης του εν λόγω προϊόντος, αλλά και η προώθηση της, σχετικά άσημης περιοχής της Ακουϊτανίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ορισμένα θετικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης προσπάθειας είναι τα εξής (Pujol, 1997):

- Ο όγκος δραστηριοτήτων αυξήθηκε από 33 τόνους το 1981, σε 240 τόνους το 1995.
- Η κατανομή της πελατείας σήμερα είναι ως εξής:
  - Υπεραγορές: 51%
  - Παραδοσιακό Εμπόριο: 37%
  - Εξαγωγές: 8%
  - Απευθείας Πώληση: 4%

- Εμπιστοσύνη μεταξύ των παραγόντων που διαχειρίζονται την κοινή μοίρα.
- Εξασφάλιση της αειφόρου διαδικασίας παραγωγής.
- Εγκατάσταση στην περιοχή νέων κατοίκων οι οποίοι νοιώθουν ασφαλείς από την παρουσία και την αποτελεσματική λειτουργία της συλλογικής οργάνωσης.
- Αύξηση του αριθμού των επισκεπτών στην περιοχή.

Αξιόλογη είναι και η περίπτωση του μικρού οικισμού, μόλις 370 κατοίκων, **Bovenistie**, του **Βελγίου**, στον οποίο επελέγη η στρατηγική του «θεματικού χωριού». Λόγω της καλλιέργειας σιτηρών και της παραδοσιακής αρτοποιίας της περιοχής, επελέγη το θέμα «Χωριό του Ψωμιού». Η κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική άνθηση της περιοχής εξαιτίας αυτής της δράσης ήταν αξιοσημείωτη (Farrell, 1999).

Η πρώτη Γιορτή του Ψωμιού οργανώθηκε το 1993. Επειδή η εκδήλωση σημείωνε κάθε χρόνο και μεγαλύτερη επιτυχία, οι τοπικές αρχές εργάστηκαν για τη χωροταξική διευθέτηση του χωριού (εξοπλισμοί, χώροι πρασίνου κ.α. υποδομές), με αποτέλεσμα την αναβάθμιση της περιοχής και τη συνεχόμενη αύξηση των επισκεπτών (Farrell, 1999).

Ως αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής, ήταν μέσα σε λίγα χρόνια να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας με συνέπεια να αυξηθούν και οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το 1996 το σχολείο του Bovenistie έφτασε να έχει 70 μαθητές ενώ λίγα χρόνια νωρίτερα ο αριθμός τους ήταν μόλις 23 (Farrell, 1999).

Η επιχειρηματικότητα των κατοίκων ξεπέρασε τα όρια του μικρού οικισμού, με τη λειτουργία υποκαταστημάτων πώλησης του παραδοσιακού ψωμιού, σε πολλές γειτονικές πόλεις και οικισμούς του Βελγίου, που σημείωσαν ιδιαίτερη άνθηση (Farrell, 1999).

2.2.2 Εθνικό επίπεδο

Σε εθνικό επίπεδο, η διεθνής στροφή του καταναλωτικού κοινού προς τα «ποιοτικά» προϊόντα, δίνει στη χώρα ένα συγκριτικό πλεονέκτημα. Η ανταγωνιστική αγορά της μαζικής παραγωγής, απαιτεί τη μείωση του κόστους παραγωγής, την αύξηση του όγκου παραγωγής, τη μαζικότερη χρήση νέων τεχνολογιών και τη μείωση της απασχόλησης. Με τα δεδομένα αυτά, η τοπική οικονομία στην Ελλάδα αδυνατεί να

ανταποκριθεί. Το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα λοιπόν, οφείλει να είναι, όχι το χαμηλό κόστος, αλλά το διαφοροποιημένο και ποιοτικό προϊόν το οποίο ανταποκρίνεται στις νέες απαιτήσεις των καταναλωτών.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν συγκεντρωμένα επίσημα στοιχεία σχετικά με τα προϊόντα παραδοσιακού χαρακτήρα. Από τα στοιχεία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων φαίνεται όμως ότι λαμβάνονται πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη προγραμμάτων σε σχέση με την προώθηση των παραδοσιακών προϊόντων.

Η αρμόδια εθνική υπηρεσία για την πιστοποίηση των παραδοσιακών προϊόντων είναι το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, και συγκεκριμένα το Τμήμα Ε.Π.Π.Ε. της Διεύθυνσης Βιολογικής Γεωργίας του Υπουργείου.

Στην Εικόνα 2.1 διαφαίνεται ότι στην Ελλάδα υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την προώθηση των τοπικών – παραδοσιακών προϊόντων, με τον αριθμό των ΠΟΠ – ΠΓΕ προϊόντων να ανέρχεται σήμερα στα 85 προϊόντα.

Όσον αφορά στους έλληνες καταναλωτές, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1996 και αφορούσε στη ζήτηση των καταναλωτών για προϊόντα που φέρουν ετικέτες ποιότητας, φάνηκαν να καταναλώνουν συχνότερα προϊόντα που θεωρούν παραδοσιακά (ποσοστό καταναλωτών που απάντησαν θετικά 80 – 90%), όπως άλλωστε και οι καταναλωτές στις υπόλοιπες χώρες της Μεσογείου.

Σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης και προώθησης των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων στην Ελλάδα, αποτελούν οι συνεταιρισμοί προϊόντων, καθώς στη χώρα μας υπάρχει μεγάλη συνεταιριστική παράδοση από το 19^ο αιώνα (συνεταιρισμοί Αμπελακίων και Μαστιχοπαραγωγών Χίου κ.ά.). Ιδιαίτερα οι γυναικείοι συνεταιρισμοί εμφάνισαν ιδιαίτερη άνθιση τα τελευταία χρόνια. Σε αυτό συνέβαλλαν και τα κοινοτικά προγραμμάτων επιδοτήσεων αλλά και οι θετικές επιπτώσεις οι οποίες άρχισαν να προκύπτουν από τις δραστηριότητες των γυναικών στους συνεταιρισμούς που αφορούσαν στον αγροτουρισμό και την αγροβιοτεχνία (Κουτσού, 2008).

Οι συνεταιρισμοί Γυναικών έχουν παίξει στην Ελλάδα τα τελευταία 25 χρόνια ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της υπαίθρου και στην τοπική ανάπτυξη, εξασφαλίζοντας και απασχόληση στα μέλη τους και τοπικά προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας (αγροτικά, τοπικά, τουριστικά, πολιτιστικά κτλ.).

Στα πλαίσια των διεθνών συγκυριών (στροφή προς τα ποιοτικά και παραδοσιακά προϊόντα), δημιουργούνται επιχειρηματικές ευκαιρίες για τη γυναίκα της υπαίθρου, η οποία διαθέτει τις δεξιότητες και τη γνώση ώστε να μετατρέπει δραστηριότητες της οικιακής οικονομίας σε εμπορευματικά αγαθά με ποιότητα και τοπικό χαρακτήρα (Ανθοπούλου, 2006).

Η Ελλάδα επίσης, λόγω της γεωγραφικής της θέσης και των πολιτιστικών και ιστορικών χαρακτηριστικών της, έχει τη δυνατότητα προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, πολιτιστικός τουρισμός, γαστρονομικός τουρισμός κλπ) οι οποίες βοηθούν στην προώθηση των τοπικών – παραδοσιακών προϊόντων. Αντίστοιχα, τα τοπικά – παραδοσιακά προϊόντα ενισχύουν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα προώθησης τοπικού προϊόντος στην Ελλάδα, αποτελεί η περίπτωση της μαστίχας της **Χίου**. Η Μαστίχα αποτελεί προϊόν ζωτικής σημασίας για την τοπική ανάπτυξη και οικονομία της Χίου. Η παραγωγή Μαστίχας είναι η σημαντικότερη πηγή εσόδων για το νησί της Χίου με την οποία ασχολούνται περίπου 10.000 κάτοικοι παράγοντας 153 τόνους μαστίχα, το 60% των οποίων εξάγεται σε περισσότερες από 30 χώρες με κύριο προορισμό τις Αραβικές χώρες. Από τη Μαστίχα προκύπτει πολλή μεγάλη ποικιλία προϊόντων όπως τσίχλες, αλκοολούχα ποτά, γλυκά, μπαχαρικά. Τον τελευταίο καιρό έχει εισβάλει και στο χώρο της φαρμακοβιομηχανίας καθώς έχει αποδειχθεί ότι έχει θεραπευτικές ιδιότητες (Πιταούλη, 2004).

Το καλοκαίρι του 2002 ιδρύθηκε η εταιρεία Mediterra στο πλαίσιο του σχεδίου αναδιοργάνωσης της Ένωσης Μαστιχοπαραγωγών Χίου, με κύρια δραστηριότητα την ανάπτυξη δικτύου καταστημάτων mastihasop, τα οποία αποτελούν και το βασικό εργαλείο προώθησης της μαστίχας. Σήμερα η Mediterra αριθμεί 10 καταστήματα mastihasop στην Ελλάδα, ένα στη Σαουδική Αραβία και ένα στην Κύπρο.

Σημαντική προσπάθεια, μέσω διακρατικής συνεργασίας στα πλαίσια του προγράμματος LEADER II, έγινε από τρεις ελληνικές περιοχές – **Ελικώνα**, **Παρνασσός Οιτής** και **Φωκίδας**, οι οποίες σε συνεργασία με την γαλλική **Montagne-Hérault**, συμμετέχουν στην υλοποίηση του σχεδίου «Αγροτο – διατροφικά προϊόντα και μεσογειακή γαστρονομία». Σκοπός του σχεδίου είναι να

εξεταστεί από κοινού ο τρόπος ενίσχυσης της εικόνας και της ταυτότητας των περιοχών τους (Ricci, Lukesch, Soto, Thirion, Duguet & Verduytsse, 2001).

Η αρχική επιλογή τους ήταν να αξιοποιήσουν τα τοπικά γαστρονομικά προϊόντα, δίνοντας έμφαση στη μεσογειακή διατροφή. Όσο προχωρούσε η υλοποίηση του σχεδίου όμως, οι στόχοι εστιάστηκαν κυρίως στην ποιότητα των προϊόντων. Οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν εστίασαν κυρίως στην προβολή της διακρατικής συμμαχίας με ενέργειες εμπύχωσης και ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού, κυρίως μέσω της δημιουργίας, σε τοπικό επίπεδο, μιας ομάδας εργασίας για την ποιότητα, στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι των παραγωγών, των μεσαζόντων και των καταλυμάτων – εστιατορίων. Αυτό είχε γρήγορα θετικό αντίκτυπο σε τοπικό επίπεδο, κυρίως μέσω της ανάπτυξης μιας νέας αντίληψης που βασίζεται στη βελτίωση της ποιότητας των τοπικών προϊόντων (Ricci, Lukesch, Soto, Thirion, Duguet & Verduytsse, 2001).

Στην περιοχή των **Σερβίων** της Κοζάνης, στα πλαίσια του προγράμματος LEADER, γίνεται μια σημαντική προσπάθεια τα τελευταία χρόνια προώθησης των τοπικών βιολογικών προϊόντων. Βασικός στόχος της προσπάθειας είναι η παραγωγή μιας σειράς βιολογικών προϊόντων και η εμπορική διάθεσή τους στην αγορά, με σκοπό την ενδυνάμωση της τοπικής ανάπτυξης (Leader + Magazine, Vol. 6, 2006).

Εκτός από τις περιβαλλοντικές πτυχές του έργου, μεγάλη σημασία έχει η προηγούμενη εμπειρία Leader της επιχείρησης που συμμετέχει στο έργο, δεδομένου ότι η επένδυση θα δημιουργήσει υψηλή πρόσθετη αξία για τα τοπικά προϊόντα και θα έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα για ολόκληρη την τοπική οικονομία. Η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας έχει ιδιαίτερη σημασία για τη συγκεκριμένη περιοχή, καθώς η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας βρίσκεται τα τελευταία χρόνια σε μια από τις πρώτες θέσεις όσον αφορά στην ανεργία, όχι μόνο μεταξύ των 13 περιφερειών της Ελλάδας, αλλά σε ολόκληρη την ΕΕ (Leader + Magazine, Vol. 6, 2006).

Παρόλο που η παραγωγική ικανότητα δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί πλήρως, τα πρώτα σημάδια επιτυχίας είναι σαφή: ήδη, 27 εργαζόμενοι απασχολούνται στις εγκαταστάσεις μεταποίησης, ενώ πολλές άλλες τοπικές και μικρές μεταποιητικές επιχειρήσεις δουλεύουν ως προμηθευτές. Έτσι, η επιχείρηση προμηθεύεται τοπικά βιολογικά οπωροκηπευτικά που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία

παρασκευασμάτων με βάση παραδοσιακές συνταγές της περιοχής (Leader + Magazine, Vol. 6, 2006).

Όλα τα προϊόντα που παράγονται (πίτες, γεμιστές πιπεριές, ζυμαρικά, όσπρια, μαρμελάδες, γλυκά, κρασί και μέλι) συνδέονται με τις παραδόσεις, την κουλτούρα και την ιστορία της περιφέρειας. Για το λόγο αυτό, η συσκευασία περιλαμβάνει σύντομη περιγραφή του τοπικού προϊόντος, ενώ στην ετικέτα περιγράφεται ο τρόπος παραγωγής του προϊόντος και τα συστατικά που χρησιμοποιήθηκαν. Επίσης καθίσταται απολύτως σαφές ότι τα συστατικά προέρχονται από πιστοποιημένους παραγωγούς βιολογικών προϊόντων (Leader + Magazine, Vol. 6, 2006).

Η ιδέα είναι γενικά να παραχθεί μια σειρά ποιοτικών προϊόντων που θα αντικατοπτρίζουν απόλυτα την εικόνα της περιφέρειας (αλλά και της Ελλάδας) ως παραγωγού ποιοτικών τροφίμων (Leader + Magazine, Vol. 6, 2006).

Αξιόλογη προσπάθεια για την αντιμετώπιση του οικονομικού μαρασμού, μέσω της προώθησης των τοπικών προϊόντων, γίνεται και στην περιοχή της **Φρίξας** του νομού Ηλείας. Στην Φρίξα Οι περισσότεροι από τους 500 περίπου κατοίκους της ασχολούνται με τη γεωργία, με κύρια καλλιέργεια την ελιά. Ωστόσο, τα τελευταία δέκα χρόνια τα γεωργικά εισοδήματα μειώθηκαν σημαντικά, και συνεπώς εκδηλώθηκε μια σταθερή τάση εγκατάλειψης της περιοχής από τους κατοίκους που μετακινήθηκαν αναζητώντας άλλη απασχόληση (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

Στο πλαίσιο του Leader II, και στη συνέχεια του Leader+, υλοποιήθηκαν διάφορα έργα για την εκμετάλλευση των τοπικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής, τα οποία επέτρεψαν τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στην περιοχή και την επιστροφή μέρους του τοπικού πληθυσμού. Στο πλαίσιο του Leader+, η ανάπτυξη του δυναμικού της Αρχαίας Ολυμπίας αποτέλεσε το επίκεντρο της ανάπτυξης αυτών των γειτονικών ορεινών περιοχών, η οποία επιτεύχθηκε με την κινητοποίηση ενός από τους σημαντικότερους πόρους: του ενδογενούς ανθρώπινου δυναμικού (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

Δύο βασικά έργα που υλοποιήθηκαν με τη χρηματοδότηση του Leader II, βασίζονται στις εγκαταστάσεις παραγωγής αρωματικών (αιθέριων) ελαίων. Στις εγκαταστάσεις αυτές παράγονται αιθέρια έλαια με απόσταξη των τοπικών αρωματικών φυτών και συγκεκριμένα παράγεται: αιθέριο έλαιο πορτοκαλιού, ανθόνερο πορτοκαλιού, αιθέριο έλαιο λεμονιού, ανθόνερο λεμονιού, αιθέριο έλαιο φασκόμηλου, ανθόνερο

φασκόμηλου, αιθέριο έλαιο χαμομηλιού και ανθόνερο χαμομηλιού (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

Επίσης χρηματοδοτήθηκε και η δημιουργία ενός εργαστηρίου παραγωγής καλλυντικών, όπου χρησιμοποιούνται τρία διαφορετικά έλαια ως πρώτη ύλη για την παραγωγή μιας σειράς καλλυντικών, και συνεπώς εγκαταστάθηκε κοντά στην πηγή παραγωγής (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

Η συλλογή, διαλογή και συσκευασία αρωματικών φυτών είναι άλλη μια δραστηριότητα των εγκαταστάσεων παραγωγής αρωματικών ελαίων. Η εργασία πραγματοποιείται από τους κατοίκους της περιοχής και τους παρέχει πρόσθετο εισόδημα. Εκτός από τις ποσότητες που απαιτούνται για την παραγωγή αρωματικών ελαίων, η επιχείρηση μεταποιεί και συσκευάζει κάθε χρόνο περίπου 15 000 κιλά ρίγανη, 10 000 κιλά τσάι, 2 000 κιλά χαμομήλι, 4 000 κιλά φασκόμηλο και 200 κιλά δυόσμο. Τα προϊόντα αυτά διανέμονται τόσο στην εγχώρια αγορά όσο και στο εξωτερικό (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

Όλες αυτές οι διαφορετικές δραστηριότητες δημιούργησαν περαιτέρω συνέργειες και προοπτικές αύξησης των πωλήσεων άλλων τοπικών προϊόντων. Για παράδειγμα, ένα μικρό ελαιοτριβείο που υπήρχε ήδη άρχισε πλέον να εμφιαλώνει το ελαιόλαδο της περιοχής χωρίς χρηματοδοτική στήριξη από το Leader+. Ανάμεσα στα άλλα τοπικά προϊόντα που πωλούνται περιλαμβάνεται το μέλι, τοπικά ζυμαρικά και γλυκά (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

Ως αποτέλεσμα αυτών των σχετικά μικρών επενδύσεων ήταν η αειφόρος χρήση των τοπικών πόρων της περιοχής, τόσο φυσικών όσο και ανθρώπινων. Αυτό βοήθησε να αναστραφεί η τάση οικονομικού μαρασμού της περιοχής ενεργώντας ως τοπικός οικονομικός πολλαπλασιαστής (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

Όλες οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν στα έργα τηρούν το «τοπικό σύμφωνο ποιότητας» το οποίο αποτελεί μέρος του τοπικού προγράμματος ανάπτυξης. Στόχος του είναι η δημιουργία ενός δικτύου επιχειρήσεων και η προώθηση ποιοτικών προϊόντων, αλλά και η παροχή τουριστικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Η προστιθέμενη αξία που αποκτά η περιοχή είναι σημαντική. Μέχρι σήμερα, έχουν δημιουργηθεί 33 εποχικές και δύο μόνιμες θέσεις εργασίας. Αυτό επιτεύχθηκε σε μεγάλο βαθμό με την κάθετη ενσωμάτωση των εν λόγω έργων στην τοπική οικονομία (Leader + Magazine, Vol. 5, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΟΜΟΚΟΥ

Στην παρούσα ενότητα από όπου ξεκινά η μελέτη περίπτωσης, πραγματοποιείται μια συνοπτική, αλλά ολόπλευρη ανάλυση της περιοχής του Δομοκού. Συγκεκριμένα εξετάζονται τα γεωγραφικά, τα δημογραφικά και τα οικονομικά χαρακτηριστικά, καθώς επίσης και η οικονομική δραστηριότητα της περιοχής και οι υποδομές και τα δίκτυα της.

3.1. Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά

Ως περιοχή μελέτης για την παρούσα εργασία ορίζεται η περιοχή του Δομοκού. Όμως επειδή αυτός ο προσδιορισμός της περιοχής μελέτης είναι αρκετά ασαφής και καθώς τα διαθέσιμα στοιχεία αναφέρονται σε διοικητικές ενότητες, ως περιοχή μελέτης θα οριστεί ο Δήμος Δομοκού όπως αυτός έχει προκύψει μετά και την τελευταία διοικητική μεταρρύθμιση με την εφαρμογή του Σχεδίου Καλλικράτη. Ο Δήμος Δομοκού έχει έδρα τον Δομοκό και συμπεριλαμβάνει τους πρώην Καποδιστριακούς Δήμους Δομοκού, Θεσσαλιώτιδος και Ξυνιάδος, οι οποίοι και καταργήθηκαν.

Ο Δήμος Δομοκού υπάγεται διοικητικά στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και ειδικότερα στην Περιφερειακή Ενότητα Φθιώτιδας. Ο δήμος βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της περιφέρειας (Χάρης 3.1.) και συνορεύει ανατολικά με την Περιφερειακή Ενότητα Μαγνησίας, βορειοανατολικά με την Περιφερειακή Ενότητα Λάρισας, βορειοδυτικά με την Περιφερειακή Ενότητα Καρδίτσας, νοτιοδυτικά με τον Δήμο Μακρακώμης, νότια με τον Δήμο Λαμιέων και τον Δήμο Στυλίδας (Χάρης 3.2.). Τα όρια του δήμου αντιστοιχούν στα όρια της παλαιότερης Επαρχίας Δομοκού.

Η συνολική έκταση του Δήμου είναι 694,97 τ.χλμ., ενώ ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός του, σύμφωνα με την απογραφή του 2011 είναι 11.670 κάτοικοι. Η έδρα του δήμου, όπως προαναφέρθηκε, είναι ο Δομοκός, ο οποίος απέχει 30 χιλιόμετρα από την πόλη της Λαμίας και 25 χιλιόμετρα από τα Φάρσαλα. Η κωμόπολη του Δομοκού αποτελεί διοικητικό και εμπορικό κέντρο της περιοχής, καθώς διαθέτει δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες (ειρηνοδικείο, αστυνομία, ταχυδρομείο, εφορία, τράπεζες κ.α.), καθώς και καταστήματα πάσης φύσεως που καλύπτουν τις ανάγκες των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής (Δήμος Δομοκού, 2011).

Πηγή: OKXE www.okxe.gr

Χάρτης 3.2. Η θέση του Δήμου Δομοκού

Πηγή: ΟΚΧΕ www.okxe.gr

Χάρτης 3.2. Ο Καλλικρατικός Δήμος Δομοκού

Ο Δήμος Δομοκού διοικητικά υποδιαιρείται σε τρεις δημοτικές ενότητες, όσοι και οι πρώην καποδιστριακοί δήμοι που συνενώθηκαν. Οι δημοτικές αυτές ενότητες είναι οι εξής: η Δ.Ε. Ξυνιάδος, η Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος και η Δ.Ε. Δομοκού. Επιπλέον κάθε δημοτική ενότητα υποδιαιρείται σε τοπικές κοινότητες (πρώην δημοτικά διαμερίσματα). Συνολικά ο Δήμος Δομοκού διαθέτει 32 τοπικές κοινότητες οι οποίες είναι ανά δημοτική ενότητα οι εξής (ΥΠΕΣΔΑ: www.ypes.gr):

- Η Δ.Ε. Δομοκού διαθέτει τις εξής 16 τοπικές κοινότητες: Τ.Κ. Δομοκού, Τ.Κ. Αχλαδέας, Τ.Κ. Βουζίου, Τ.Κ. Γερακίου, Τ.Κ. Καρυών, Τ.Κ. Λεύκας, Τ.Κ. Μακρολιβάδου, Τ.Κ. Μαντασιάς, Τ.Κ. Μελιταίας, Τ.Κ. Νέας Μακρίσης, Τ.Κ. Νεοχωρίου, Τ.Κ. Παλαμά, Τ.Κ. Πετρωτού, Τ.Κ. Πολυδενδρίου, Τ.Κ. Πουρναρίου, Τ.Κ. Φυλιαδώνος.
- Η Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος διαθέτει τις εξής 8 τοπικές κοινότητες: Τ.Κ. Νέου Μοναστηρίου, Τ.Κ. Αγραπιδιάς, Τ.Κ. Βαρδαλής, Τ.Κ. Βελεσιωτών, Τ.Κ. Γαβρακίων, Τ.Κ. Εκκάρας, Τ.Κ. Θαυμακού, Τ.Κ. Σοφιάδας.
- Η Δ.Ε. Ξυνιάδος διαθέτει τις εξής 8 τοπικές κοινότητες: Τ.Κ. Ομβριακής, Τ.Κ. Αγίου Γεωργίου Δομοκού, Τ.Κ. Αγίου Στεφάνου, Τ.Κ. Κορομηλέας, Τ.Κ. Μακρυρράχης, Τ.Κ. Ξυνιάδος, Τ.Κ. Παναγίας, Τ.Κ. Περιβολίου Δομοκού.

Όσον αφορά το οικιστικό δίκτυο της περιοχής, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σχετικά πυκνό. Ειδικότερα ο Δήμος Δομοκού διαθέτει 38 οικισμούς, εκ των οποίων οι 18 βρίσκονται στην Δ.Ε. Δομοκού και από 10 οικισμούς διαθέτει η Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος και Ξυνιάδος. Συγκεκριμένα οι οικισμοί του Δήμου Δομοκού ανά δημοτική ενότητα είναι οι εξής (ΕΛΣΤΑΤ: www.statistics.gr):

- Η Δ.Ε. Δομοκού διαθέτει τους εξής 18 οικισμούς: Αχλαδέα, Βούζι, Γερακί, Δομοκός, Καρυές, Λεύκα, Μακρολίβαδο, Μαντασιά, Μελιταία, Νέα Μάκριση, Νέος Παλαμάς, Νεοχώρι, Παλαμάς, Πετρωτό, Πολυδένδρι, Πουρνάρι, Σταθμός Δομοκού, Φυλιαδών,
- Η Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος διαθέτει τους εξής 10 οικισμούς: Αγραπιδιά, Άνω Αγόριανη, Βαρδαλή, Βελεσιώτες, Γαβράκια, Εκκάρα, Θαυμακό, Νέο Μοναστήρι, Πετρίλια, Σοφιάδα.
- Η Δ.Ε. Ξυνιάδος διαθέτει τους εξής 10 οικισμούς: Άγιος Γεώργιος, Άγιος Στέφανος, Κορομηλέα, Λουτρά Καΐτσης, Μακρυρράχη, Μεταλλείο, Ξυνιάς, Ομβριακή, Παναγία, Περιβόλι.

Από πλευράς χωροταξικής οργάνωσης του οικιστικού δικτύου, σύμφωνα με το εγκεκριμένο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Στερεάς Ελλάς (ΦΕΚ 1469 Β/9-10-2003), ο Δομοκός αποτελεί εξαρτημένο οικιστικό κέντρο τετάρτου επιπέδου, που συμμετέχει στο δίκτυο του τρίτου επιπέδου Δομοκός – Ομβριακή – Νέο Μοναστήρι, παρουσιάζοντας εξάρτηση από το ενισχυμένο κέντρο του δευτέρου επιπέδου που είναι η Λαμία. Όλοι οι υπόλοιποι οικισμοί της περιοχής του Δήμου Δομοκού είναι πέμπτου επιπέδου. Αναλυτικά παρατίθεται στο παράρτημα ο χάρτης με το εγκριμένο Πρότυπο Χωροταξικής Οργάνωσης της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας.

3.2. Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Όπως αναφέρθηκε και εισαγωγικά ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Δομοκού, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, είναι 11.670 κάτοικοι. Όμως καθώς τα αναλυτικά αποτελέσματα της απογραφή του 2011 δεν έχουν δημοσιευτεί ακόμα, η ανάλυση των δημογραφικών χαρακτηριστικών της περιοχής θα βασιστεί στα στοιχεία της απογραφής του 2001.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ο πραγματικός πληθυσμός¹ του Δήμου Δομοκού είναι 14.793 κάτοικοι και ο μόνιμος πληθυσμός² είναι 13.199 κάτοικοι. Γίνεται φανερό ότι μόνιμος πληθυσμός του δήμου είναι μικρότερος από τον πραγματικό κατά 12% περίπου. Αυτό σημαίνει ότι κατά την ημέρα της απογραφής μετακινούνται κάτοικοι από την μόνιμη περιοχή κατοικίας τους για να απογραφούν στο Δήμο Δομοκού.

Πίνακας 3.1. Πραγματικός και Μόνιμος Πληθυσμός Δήμου Δομοκού 2001

Δημοτική Ενότητα/ Δήμος	Πληθυσμός		Λόγος Πραγματικού / Μόνιμου Πληθυσμού
	Πραγματικός	Μόνιμος	
Δ.Ε. Δομοκού	5.692	5.358	1,062
Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος	4.705	4.359	1,079
Δ.Ε. Ξυνιάδος	4.396	3.482	1,262
ΔΗΜΟΣ ΔΟΜΟΚΟΥ	14.793	13.199	1,120

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

¹ Πραγματικός πληθυσμός είναι ο αριθμός των ατόμων που βρέθηκαν παρόντα κατά την ημέρα της απογραφής, σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο/κοινότητα, δημοτικό/κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό (ΕΛ.ΣΤΑΤ.: www.statistics.gr).

² Μόνιμος πληθυσμός είναι ο αριθμός των ατόμων που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο/ κοινότητα, δημοτικό/κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό (ΕΛ.ΣΤΑΤ.: www.statistics.gr).

Όσον αφορά την χωρική κατανομή του πληθυσμού στις επιμέρους ενότητες, η Δ.Ε. Δομοκού διαθέτει το μεγαλύτερο (πραγματικό) πληθυσμό με 5.692 κατοίκους, το οποίο αντιστοιχεί στο 38,5% του συνολικού πληθυσμού του δήμου, ακολουθεί η Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος με πληθυσμό 4.705 κατοίκους, το οποίο αντιστοιχεί στο 31,8% του συνολικού πληθυσμού του δήμου και τέλος η Δ.Ε. Ξυνιάδος με πληθυσμό 4.396 κατοίκους, το οποίο αντιστοιχεί στο 27,9% του συνολικού πληθυσμού του δήμου.

Επίσης σχετικά με την κατανομή του πληθυσμού στα δυο φύλα, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί, υπερτερούν αριθμητικά οι άνδρες έναντι των γυναικών. Ειδικότερα το 51,6% των κατοίκων του δήμου είναι άνδρες, ενώ το 48,4% είναι γυναίκες. Παρόμοια είναι και η κατανομή του πληθυσμού στις επιμέρους ενότητες του δήμου, με τους άνδρες να είναι περισσότεροι και στις τρεις δημοτικές ενότητες.

Πίνακας 3.2. Πληθυσμός ανά φύλο Δήμου Δομοκού 2001

Δημοτική Ενότητα/ Δήμος	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	
Δ.Ε. Δομοκού	2.925	51,4%	2.767	48,6%	5.692
Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος	2.438	51,8%	2.267	48,2%	4.705
Δ.Ε. Ξυνιάδος	2.275	51,8%	2.121	48,2%	4.396
ΔΗΜΟΣ ΔΟΜΟΚΟΥ	7.638	51,6%	7.155	48,4%	14.793

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, ο πληθυσμός της περιοχής του Δομοκού ακολουθεί πτωτική τάση. Ειδικότερα την δεκαετία 1981-1991, ο πληθυσμός του Δήμου Δομοκού μειώθηκε κατά 16,2%, ενώ κατά την δεκαετία 1991-2001 μειώθηκε οριακά κατά 1,6%. Συνολικά για όλη την εξεταζόμενη περίοδο 1981-2001 ο πληθυσμός του δήμου μειώθηκε κατά 17,6%. Στις επιμέρους ενότητες του δήμου η πληθυσμιακή εξέλιξη εμφανίζει κάποιες διαφοροποιήσεις. Έτσι η Δ.Ε. Δομοκού εμφανίζει καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο πτωτική τάση του πληθυσμού, η οποία αγγίζει το 17,6%. Αντίθετα η Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος την δεκαετία 1981-1991 εμφανίζει μείωση στον πληθυσμό της κατά 8,3%, ενώ την επόμενη δεκαετία αυξάνει σημαντικά τον πληθυσμό κατά 10,3%. Τέλος η Δ.Ε. Ξυνιάδος παρουσιάζει αύξηση του πληθυσμού της κατά 5,6% την δεκαετία 1981-1991, ενώ την επόμενη δεκαετία καταγράφει μια μικρή μείωση της τάξης του 1,9%. Αναλυτικά η πληθυσμιακή εξέλιξη του Δήμου Δομοκού και των επιμέρους ενότητων του παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 3.3. Πληθυσμός ανά φύλο Δήμου Δομοκού 2001

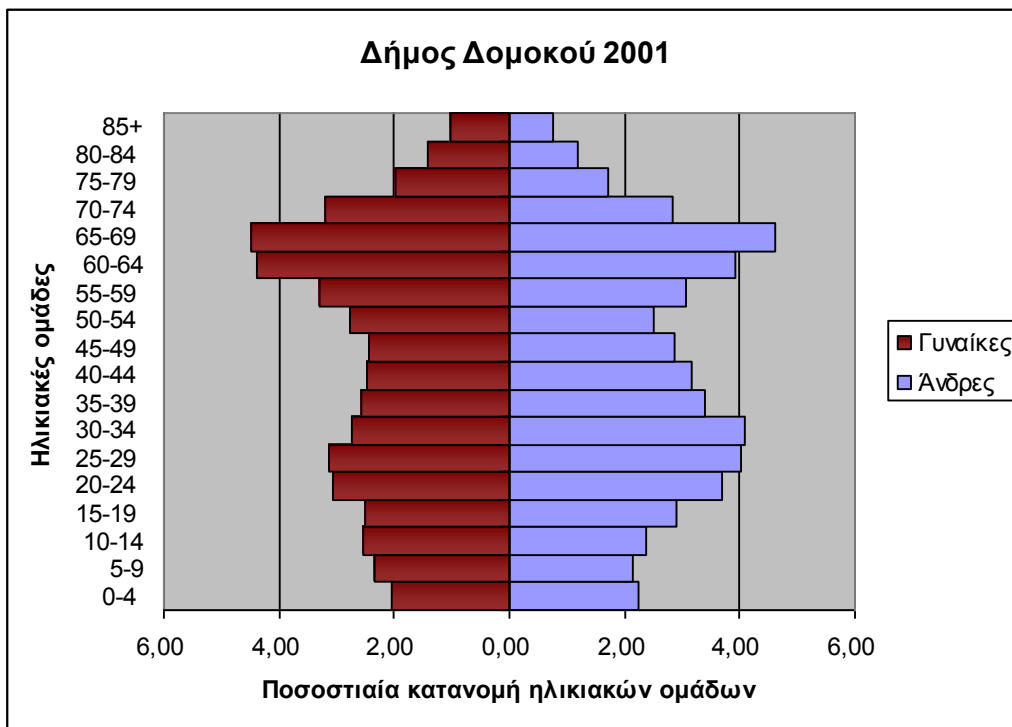
Δημοτική Ενότητα/ Δήμος	Πληθυσμός			Μεταβολή		
	1981	1991	2001	81-91	91-01	81-01
Δ.Ε. Δομοκού	7.070	6289	5692	-11,0%	-9,5%	-19,5%
Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος	4.650	4264	4705	-8,3%	10,3%	1,2%
Δ.Ε. Ξυνιάδος	4.246	4482	4396	5,6%	-1,9%	3,5%
ΔΗΜΟΣ ΔΟΜΟΚΟΥ	17.947	15035	14793	-16,2%	-1,6%	-17,6%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Για την μελέτη της ηλικιακής διάρθρωσης του πληθυσμού της περιοχής μελέτης σχεδιάστηκαν οι πληθυσμιακές πυραμίδες για το Δήμο Δομοκού και για τις επιμέρους ενότητες του. Από την πληθυσμιακή πυραμίδα του Δήμου Δομοκού φαίνεται ότι ο πληθυσμός της περιοχής είναι σχετικά γερασμένος. Η γήρανση του πληθυσμού προκύπτει από το σχήμα της πληθυσμιακής πυραμίδας, καθώς τα μεγαλύτερα ποσοστά πληθυσμού συγκεντρώνονται στις μεγάλες ηλικίες, ενώ περιορισμένα είναι τα ποσοστά του πληθυσμού των νεαρών και των παραγωγικών ηλικιακών ομάδων.

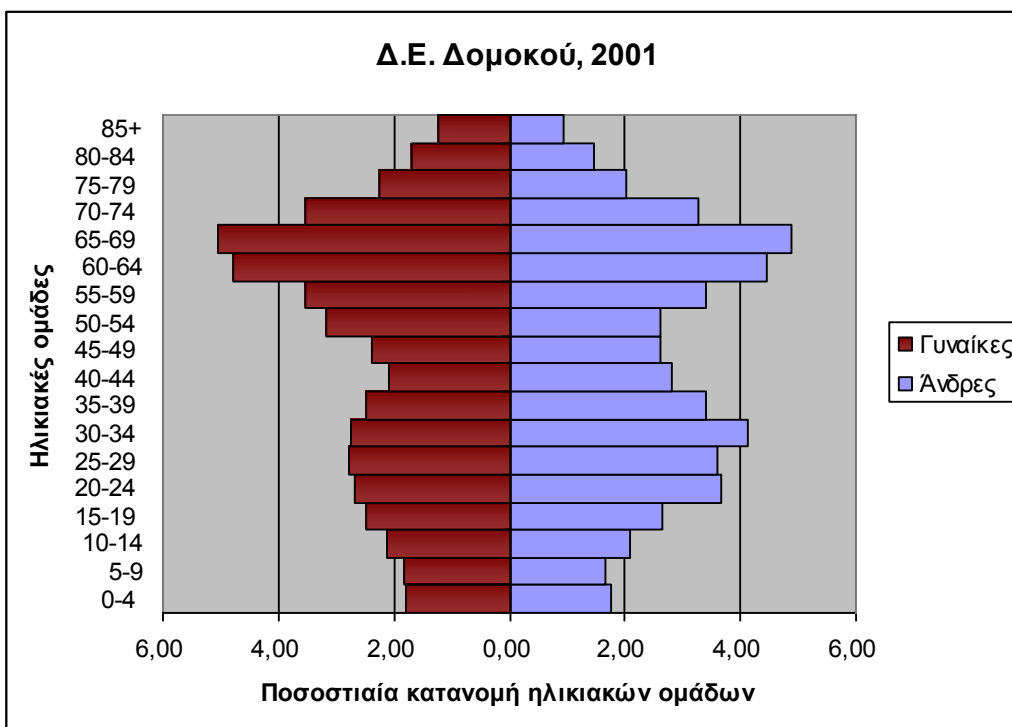
Παρόμοια είναι και η ηλικιακή διάρθρωση των επιμέρους ενοτήτων του Δήμου Δομοκού, με τον πληθυσμό να εμφανίζεται σχετικά γερασμένος. Μικρή διαφοροποίηση στην ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού εμφανίζεται στις δημοτικές ενότητες Θεσσαλιώτιδος και Ξυνιάδος, όπου σε ορισμένες νεαρές σχετικά ηλικίες εμφανίζεται μια μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού.

Αναλυτικά οι πίνακες με την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού παρατίθενται στο παράρτημα, τόσο για τον Δήμο Δομοκού, όσο και για τις επιμέρους ενότητες του (Δ.Ε. Δομοκού, Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος και Δ.Ε. Ξυνιάδος).

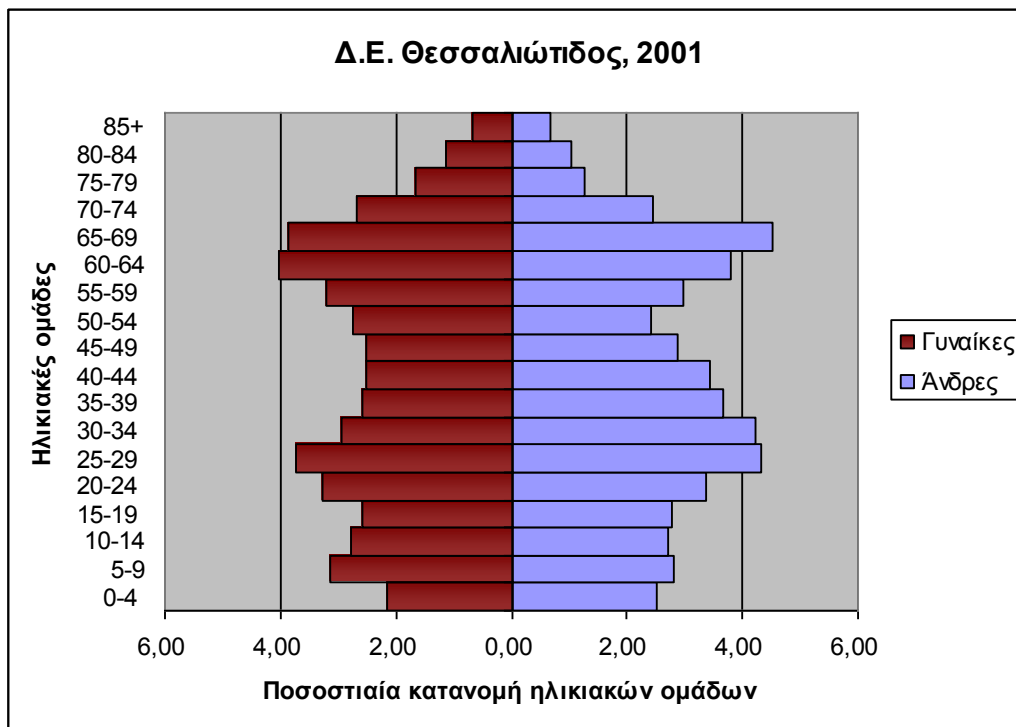
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.1. Πληθυσμιακή Πυραμίδα Δήμου Δομοκού

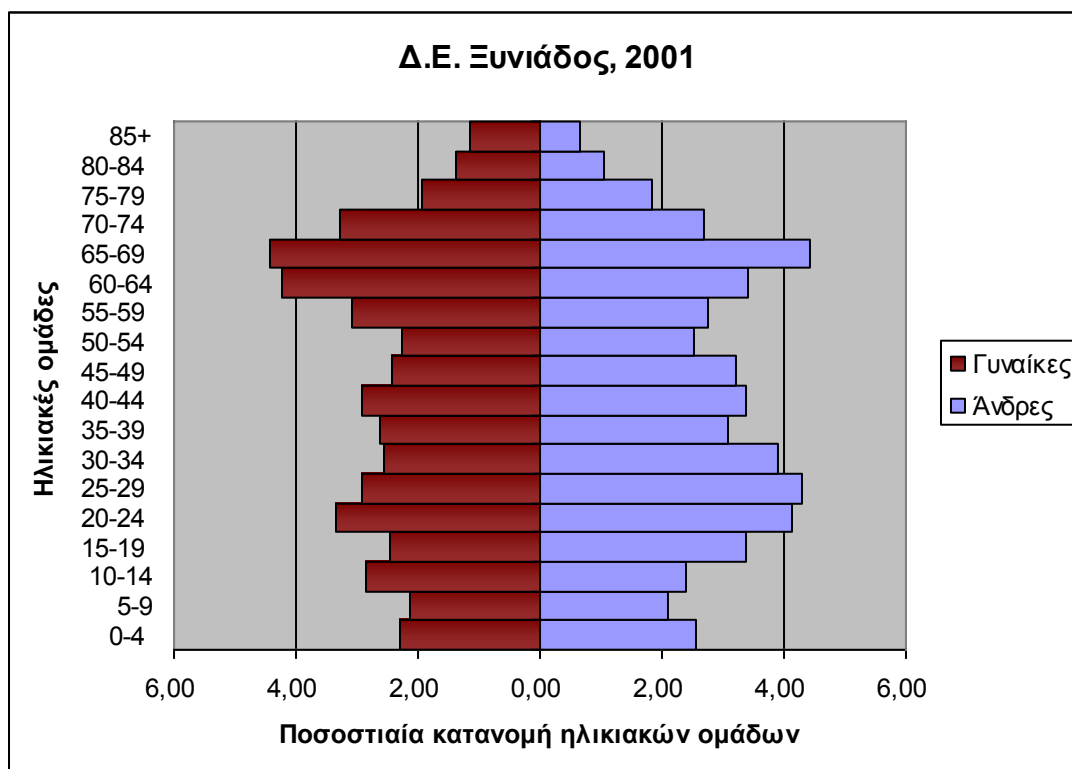
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.2. Πληθυσμιακή Πυραμίδα Δ.Ε. Δομοκού

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

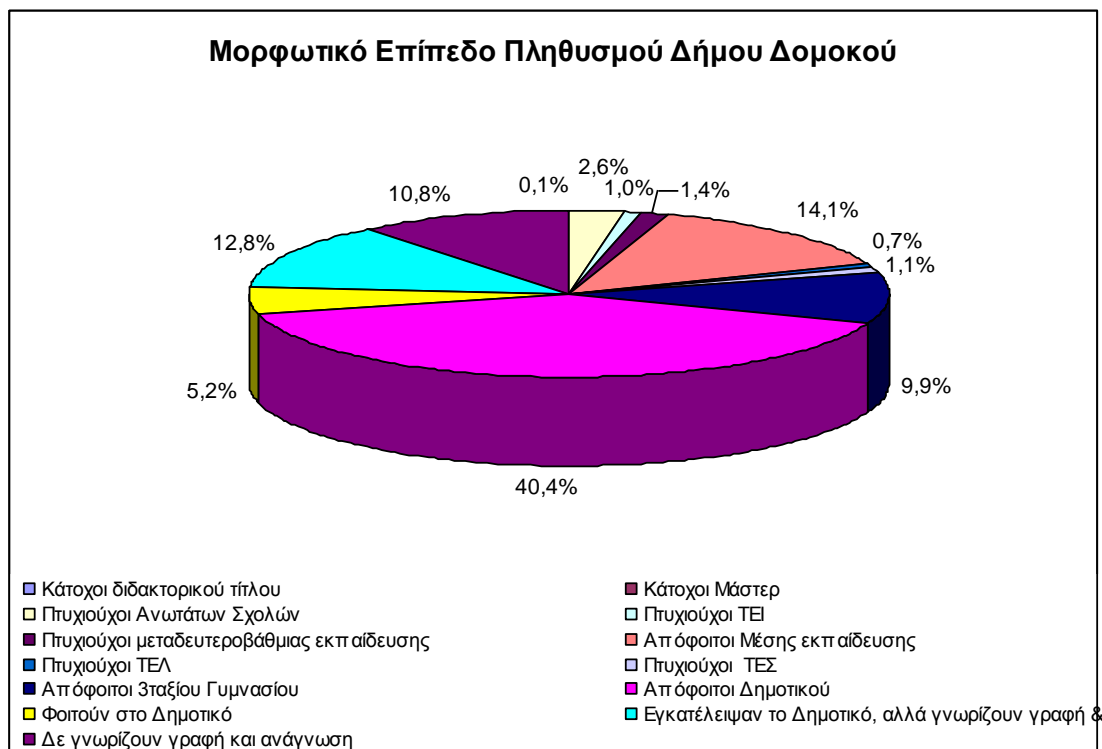
Διάγραμμα 3.3. Πληθυσμιακή Πυραμίδα Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.4. Πληθυσμιακή Πυραμίδα Δ.Ε. Ξυνιάδος

Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού του Δήμου Δομοκού είναι πολύ χαμηλό. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού(40,4%) είναι απόφοιτοι δημοτικού, ενώ υψηλά είναι τα ποσοστά αυτών που δεν γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση (12,8) και αυτών που εγκατέλειψαν το δημοτικό αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση (10,8%). Αντίθετα οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης είναι μόλις το 14,1% του πληθυσμού. Ακόμα μικρότερα είναι τα ποσοστά του πληθυσμού των απόφοιτων ΑΕΙ και ΤΕΙ, ενώ μηδενικά σχεδόν είναι τα ποσοστά των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων σπουδών. Παρόμοια εικόνα εμφανίζει και το μορφωτικό επίπεδο στις επιμέρους ενότητες του Δήμου Δομοκού. Αναλυτικά στοιχεία για το μορφωτικό επίπεδο τόσο του Δήμου Δομοκού, όσο και των επιμέρους ενοτήτων του παρατίθεται στο παράρτημα.

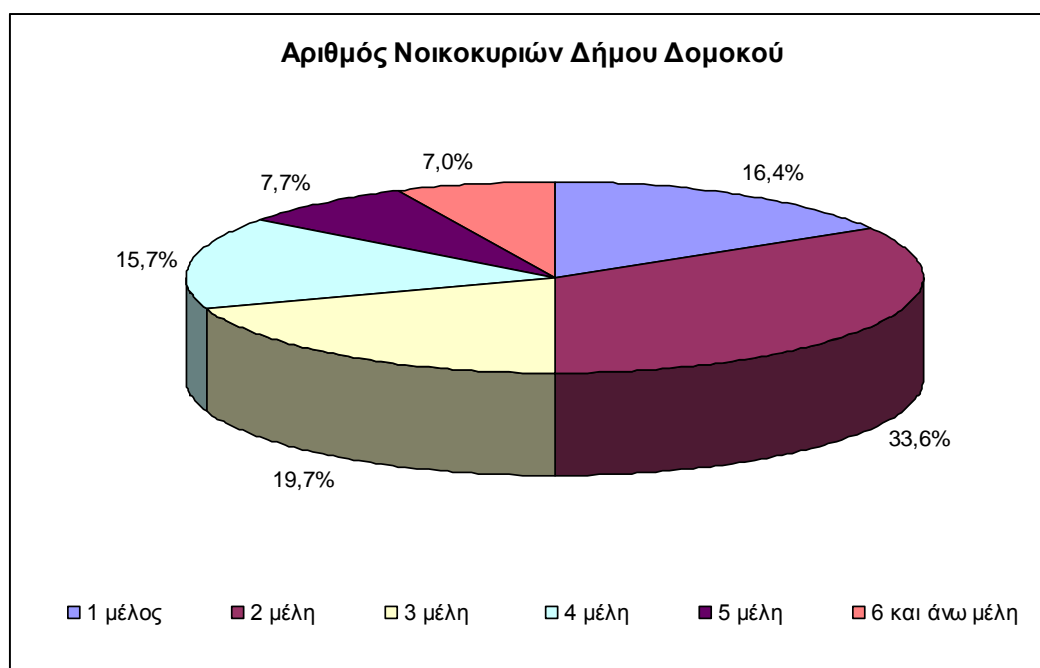

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.5. Μορφωτικό Επίπεδο Πληθυσμού Δήμου Δομοκού

Επίσης στην επικράτεια του Δήμου Δομοκού εντοπίζεται ένας σημαντικός αριθμός αλλοδαπών που διαμένουν στην περιοχή. Ειδικότερα σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001 στον Δήμο Δομοκού, οι μετανάστες ανήλθαν σε 784 άτομα. Οι αλλοδαποί αυτοί είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία οικονομικοί μετανάστες. Επίσης οι μετανάστες της περιοχής κατά κύριο λόγο είναι από την Αλβανία και δευτερευόντως από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Σχετικά με τα νοικοκυριά του Δήμου Δομοκού, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφή του 2011, ανέρχονται σε 4.340 νοικοκυριά, τα οποία διαθέτουν 12.564 μέλη. Έτσι το μέσο νοικοκυριό έχει 2,9 μέλη. Όπως φαίνεται και στα διαγράμματα που ακολουθούν, το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών, 33,6% είναι διμελή, ενώ ακολουθούν τα νοικοκυριά με τρία μέλη με ποσοστό 19,7%, τα μονομελή νοικοκυριά με 16,4% και τα νοικοκυριά με τέσσερα μέλη με 15,7%.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.6. Αριθμός Νοικοκυριών Δήμου Δομοκού

Παρόμοια εικόνα εμφανίζουν τα νοικοκυριά και στις επιμέρους ενότητες του δήμου. Έτσι επικρατούν τα νοικοκυριά με δυο μέλη και ακολουθούν τα νοικοκυριά με τρία μέλη και με ένα μέλος. Αναλυτικά ο αριθμός των νοικοκυριών και τα μέλη των νοικοκυριών ανά μέγεθός τους για τις επιμέρους ενότητες του δήμου, δίνονται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 3.4. Αριθμός Νοικοκυριών Δήμου Δομοκού ανά μέγεθος

Δημοτική Ενότητα/ Δήμος	Αριθμός Νοικοκυριών						Σύνολο
	1 μέλος	2 μέλη	3 μέλη	4 μέλη	5 μέλη	6 και άνω μέλη	
Δ.Ε. Δομοκού	325	663	365	244	120	119	1.836
Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος	181	413	288	242	104	91	1.319
Δ.Ε. Ξυνιάδος	205	381	200	195	110	94	1.185
Δήμος Δομοκού	711	1.457	853	681	334	304	4.340

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Πίνακας 3.5. Μέλη Νοικοκυριών Δήμου Δομοκού ανά μέγεθος

Δημοτική Ενότητα/ Δήμος	Μέλη Νοικοκυριών						Σύνολο
	1 μέλος	2 μέλη	3 μέλη	4 μέλη	5 μέλη	6 και άνω μέλη	
Δ.Ε. Δομοκού	325	1.326	1.095	976	600	780	5.102
Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος	181	826	864	968	520	584	3.943
Δ.Ε. Ξυνιάδος	205	762	600	780	550	622	3.519
Δήμος Δομοκού	711	2.914	2.559	2.724	1.670	1.986	12.564

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

3.3. Οικονομικά Χαρακτηριστικά

Τα οικονομικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής όπως αυτά αποτυπώνονται στην απασχόληση, στην ανεργία, και γενικότερα στο ανθρώπινο δυναμικό αποτελούν βασική παράμετρο για το επίπεδο ανάπτυξης και ευημερίας της.

Σύμφωνα λοιπόν με την ΕΛΣΤΑΤ, οικονομικώς ενεργοί θεωρούνται οι απασχολούμενοι και οι άνεργοι πάνω από 10 ετών. Νέοι άνεργοι θεωρούνται τα άτομα που ζητούν εργασία για πρώτη φορά, ανεξαρτήτως ηλικίας. Οικονομικώς μη ενεργοί θεωρούνται τα άτομα που δήλωσαν ότι δεν εργάζονταν και συγχρόνως δε ζητούν εργασία.

Συγκεκριμένα στην περίπτωση της περιοχής του Δήμου Δομοκού ο οικονομικώς ενεργός πληθυσμός ανέρχεται σε 6.355 άτομα και προσεγγίζει το ποσοστό του 46,2%, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός είναι 7.139 άτομα αποτελώντας το 53,84%. Από το στοιχείο αυτό φαίνεται ότι οι παραγωγικές ηλικίες στην περιοχή έχουν περιορισμένο πληθυσμό.

Ανάλογη εικόνα εμφανίζουν τα ποσοστά στον οικονομικά ενεργό και μη πληθυσμό και στις επιμέρους ενότητες του δήμου, δηλαδή στις Δημοτικές Ενότητες Δομοκού, Θεσσαλιώτιδος και Ξυνιάδος.

Πίνακας 3.6. Οικονομικά Ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός Δήμου Δομοκού

Δημοτική Ενότητα/ Δήμος	Οικονομικώς ενεργοί				Οικονομικώς μη ενεργοί
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Ανεργοί		
			Σύνολο	Από αυτούς "νέοι"	
Δ.Ε. Δομοκού	2.376	2.255	121	77	2.917
Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος	2.037	1.890	147	106	2.167
Δ.Ε. Ξυνιάδος	1.942	1.845	97	82	2.055
ΔΗΜΟΣ ΔΟΜΟΚΟΥ	6.355	5.990	365	265	7.139

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Αναλύοντας τον οικονομικά ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό κατά φύλο παρατηρείται ότι οι άνδρες στην πλειοψηφία τους (58,0%) είναι οικονομικώς ενεργοί και υπερσχύουν των μη ενεργών (41,9%), ακριβώς αντίστροφη είναι η εικόνα των γυναικών, όπου η πλειοψηφία (66,5%) είναι οικονομικώς μη ενεργοί και η μειοψηφία (33,5%) είναι οικονομικώς μη ενεργοί. Βέβαια η διαφοροποίηση στο οικονομικά ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό ανά φύλο έχει να κάνει με τα πρότυπα που κυριαρχούν στις αγροτικές περιοχές, όπου οι γυναίκες δεν εργάζονται και βοηθούν επικουρικά στις αγροτικές δραστηριότητες.

Πίνακας 3.7. Οικονομικά Ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός Δήμου Δομοκού

Δημοτική Ενότητα/ Δήμος		Οικονομικώς ενεργοί				Οικονο- μικώς μη ενεργοί	Ποσοστό Οικονομικώς ενεργού πληθυσμού	Ποσοστό Οικονομικώς μη ενεργού πληθυσμού
		Σύνολο	Απασχο- λούμενοι	Ανεργοί				
				Σύνολο	Από αυτούς "νέοι"			
Δ.Ε. Δομοκού	Άνδρες	2.201	2.083	118	72	2.788	44,1%	55,9%
	Γυναίκες	1.424	1.346	78	41	1.123	55,9%	44,1%
	Σύνολο	777	737	40	31	1.665	31,8%	68,2%
Δ.Ε. Θεσσαλι ώτιδος	Άνδρες	1.883	1.745	138	100	2.011	48,4%	51,6%
	Γυναίκες	1.273	1.184	89	61	757	62,7%	37,3%
	Σύνολο	610	561	49	39	1.254	32,7%	67,3%
Δ.Ε. Ξυνιάδος	Άνδρες	1.514	1.430	84	72	1.731	46,7%	53,3%
	Γυναίκες	935	885	50	43	747	55,6%	44,4%
	Σύνολο	579	545	34	29	984	37,0%	63,0%
ΔΗΜΟΣ ΔΟΜΟΚ ΟΥ	Άνδρες	5.598	5.258	340	244	6.530	46,2%	53,8%
	Γυναίκες	3.632	3.415	217	145	2.627	58,0%	42,0%
	Σύνολο	1.966	1.843	123	99	3.903	33,5%	66,5%

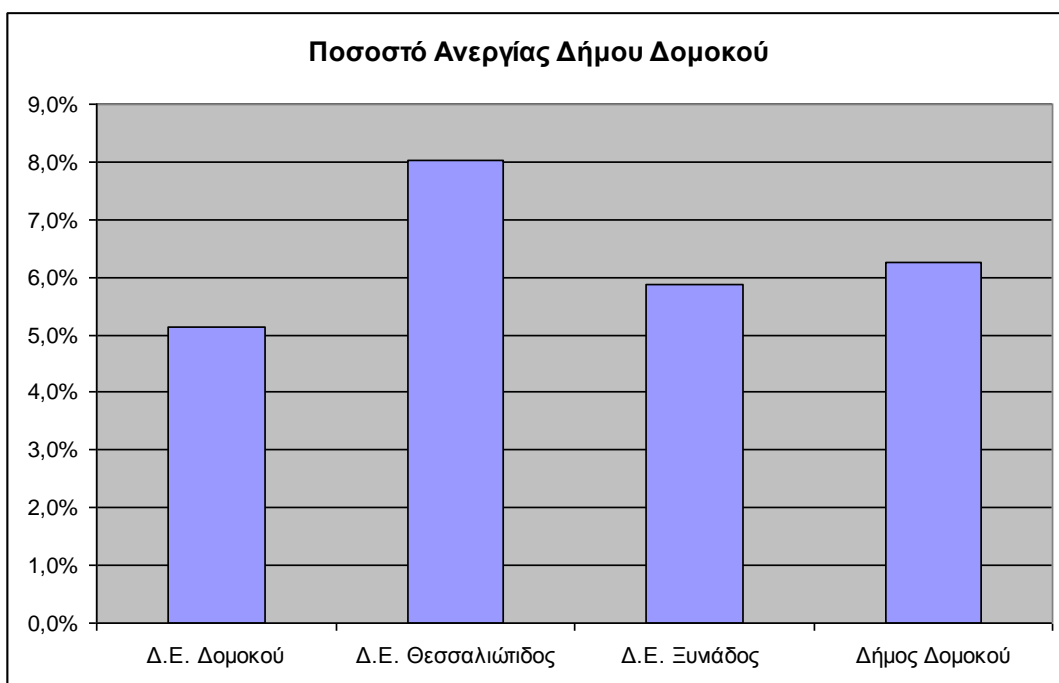
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Όσον αφορά την ανεργία στην περιοχή του Δήμου Δομοκού, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, τα οποία είναι και τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα σε επίπεδο δήμου, στο Δήμο Δομοκού αγγίζει το 6,3%. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα χαμηλό, καθώς είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας της χώρας, αλλά και της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Το χαμηλό αυτό ποσοστό δεν αντικατοπτρίζει απόλυτα την πραγματικότητα, καθώς πολλοί κάτοικοι της επαρχίας, ενώ ουσιαστικά είναι άνεργοι, δεν καταγράφονται ως επίσημα άνεργοι αφού υποαπασχολούνται στις αγροτικές δραστηριότητες.

Επιπλέον το ποσοστό της ανεργίας δεν είναι ισοκατανομημένο στα δύο φύλα, καθώς στις γυναίκες η ανεργία είναι σαφώς μεγαλύτερη. Ειδικότερα στις γυναίκες του Δήμου Δομοκού η ανεργία αγγίζει το 6,3% %, σε σύγκριση με τους άνδρες που είναι 5,9%. Ακόμα ένα πολύ σημαντικό στοιχείο για την ανεργία της περιοχής είναι ότι το 71,8% των ανέργων είναι νέοι, χωρίς διαφοροποιήσεις κατά φύλο, γεγονός που φανερώνει το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας των νέων.

Παρόμοια σχετικά εικόνα εμφανίζει η ανεργία και στις επιμέρους διοικητικές ενότητες του δήμου. Έτσι η ανεργία είναι μικρότερη στην Δ.Ε. Δομοκού, η οποία φτάνει το 5,1%, μεγαλύτερη στην Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος που φτάνει το 8,0% και περίπου ίδια με το σύνολο του δήμου στην Δ.Ε. Ξυνιάδος που φτάνει το 5,9%.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.7. Ποσοστό Ανεργίας Δήμου Δομοκού και επιμέρους ενότητων του

Τέλος όλα όσα προαναφέρθηκαν για την απασχόληση και την ανεργία στην περιοχή του Δήμου Δομοκού βασίζονται στα στατιστικά στοιχεία της απογραφής του 2011. Από τότε μέχρι και σήμερα έχουν διαφοροποιηθεί αρκετά πράγματα σε σχέση με την απασχόληση και την ανεργία, όμως τα στοιχεία της απογραφής του 2011 είναι τα μόνα διαθέσιμα σε επίπεδο δήμου. Σήμερα στο πλαίσιο της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας που διέρχεται η χώρα μας λόγω της οικονομικής κρίσης, το ποσοστό της ανεργίας τα τελευταία χρόνια σε ολόκληρη την χώρα έχει εκτοξευτεί. Βέβαια η ανάλυση της απασχόλησης που προηγήθηκε είναι ενδεικτική και δίνει την γενική εικόνα συγκρινόμενη με το σύνολο της χώρας. Έτσι σήμερα η ανεργία αυξήθηκε αλλά αυξήθηκε αναλογικά, ακολουθώντας την τάση που αποτυπώνεται στην απογραφή του 2001.

3.4. Οικονομική Δραστηριότητα

Η οικονομική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε μια περιοχή αποτυπώνεται στην τομεακή και στην κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης. Στην περιοχή του Δήμου Δομοκού, όπως φαίνεται στην τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης, ο πρωτογενής τομέας είναι αυτός που κυριαρχεί στο Δήμο Δομοκού, καθώς συγκεντρώνει το 68,0% των απασχολούμενων. Ακολουθεί ο τριτογενής τομέας ο οποίος συγκεντρώνει το 21,5% των απασχολούμενων και φαίνεται να διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην τοπική οικονομία, σαφώς όμως υποδεέστερο από άλλες περιοχές όπου παίζει πρωτεύοντα ρόλο. Τέλος ο δευτερογενής τομέας είναι σαφώς πιο περιορισμένος, καθώς συγκεντρώνει μόλις το 8,4% των απασχολούμενων.

Από την συγκεκριμένη τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης γίνεται φανερό ότι η περιοχή του Δομοκού είναι μια σαφέστατα αγροτική περιοχή. Η τοπική οικονομία της περιοχής βασίζεται κατά κύριο λόγο στην αγροτική της παραγωγή, ενώ οι άλλοι δυο κλάδοι της οικονομίας διαδραματίζουν συμπληρωματικό ρόλο.

Παρόμοια εικόνα με το σύνολο του δήμου εμφανίζουν και οι επιμέρους ενότητες του. Έτσι σε όλες τις δημοτικές ενότητες ο πρωτογενής τομέας κυριαρχεί, συγκεντρώνοντας το μεγαλύτερο ποσοστό των εργαζομένων και οι άλλοι δυο τομείς ακολουθούν διαδραματίζοντας έναν δευτερεύον ρόλο στην τοπική οικονομία. Βέβαια εντοπίζονται ορισμένες μικρές διαφοροποιήσεις στις επιμέρους ενότητες, όπως το αυξημένο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα (75,2%) στην Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος και το μειωμένο ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα (15,6%) στη ίδια δημοτική ενότητα. Όμως

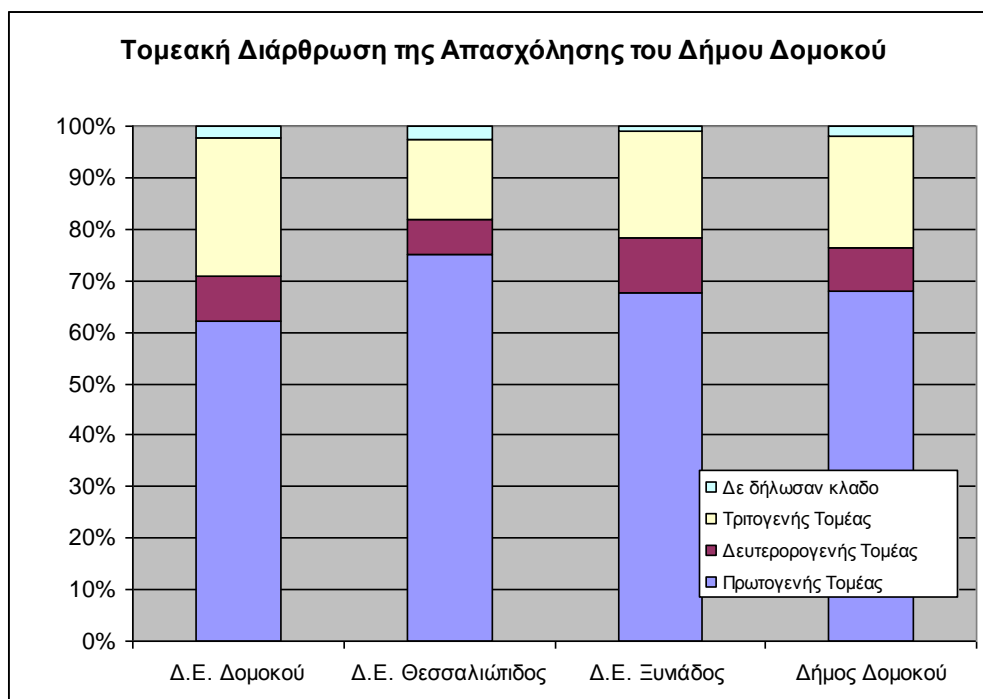
είναι σαφές ότι η γενική εικόνα της τομεακής διάρθρωσης της απασχόλησης σε όλες τις επιμέρους ενότητες του δήμου είναι η ίδια με το σύνολο του δήμου.

Στον πίνακα και στο διάγραμμα που ακολουθούν παρουσιάζεται αναλυτικά η τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης, τόσο στο Δήμο Δομοκού, όσο και στις επιμέρους ενότητές του (Δ.Ε. Δομοκού, Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος και Δ.Ε. Ξυνιάδος).

Πίνακας 3.7. Τομεακή Διάρθρωση της απασχόλησης του Δήμου Δομοκού και των επιμέρους ενοτήτων του

Δημοτική Ενότητα/ Δήμος	Πρωτογενής Τομέας		Δευτερογενής Τομέας		Τριτογενής Τομέας		Δε δήλωσαν κλαδο οικονομικής δραστηριότητας		Σύνολο
	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	
Δ.Ε. Δομοκού	1.297	62,3%	176	8,4%	560	26,9%	50	2,4%	2.083
Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος	1.312	75,2%	116	6,6%	272	15,6%	45	2,6%	1.745
Δ.Ε. Ξυνιάδος	967	67,6%	151	10,6%	299	20,9%	13	0,9%	1.430
Δήμος Δομοκού	3.576	68,0%	443	8,4%	1.131	21,5%	108	2,1%	5.258

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.8. Τομεακή Διάρθρωση της απασχόλησης του Δήμου Δομοκού και των επιμέρους ενοτήτων του

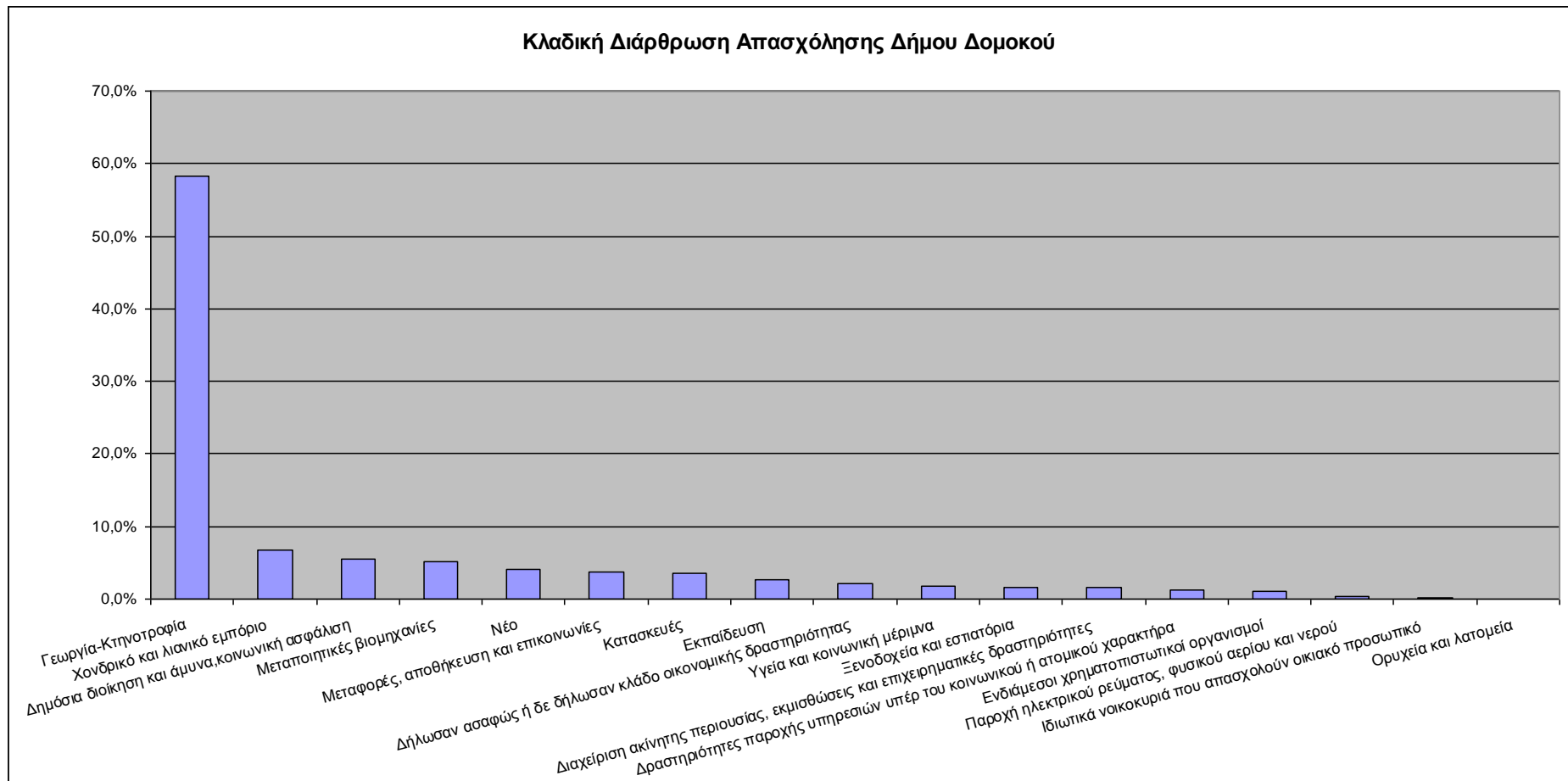
Ακόμα σχετικά με τους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που εμφανίζονται ανεπτυγμένοι στο Δήμο Δομοκού, όπως αναμενόταν σύμφωνα με όσα ειπώθηκαν και για την τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης, οι κλάδοι του πρωτογενή τομέα μονοπωλούν σχεδόν την οικονομική δραστηριότητα της περιοχής. Έτσι το 58,3% των απασχολούμενων στο δήμο εργάζονται στον κλάδο της γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, δασοκομίας. Γίνεται λοιπόν φανερό ότι ο συγκεκριμένος κλάδος είναι η ραχοκοκαλιά της τοπικής οικονομίας του Δομοκού.

Στην συνέχεια ακολουθούν και ορισμένοι άλλοι κλάδοι που εμφανίζουν μια σχετική ανάπτυξη, όμως συγκεντρώνουν πολύ μικρότερα ποσοστά απασχολούμενων. Συγκεκριμένα ο κλάδος του χονδρικού και λιανικού εμπορίου, της επισκευής αυτοκινήτων, οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης, συγκεντρώνει το 6,8% των απασχολούμενων του δήμου, ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης και άμυνας, υποχρεωτικής κοινωνικής ασφάλισης, συγκεντρώνει το 5,5% των απασχολούμενων του δήμου και ο κλάδος των μεταποιητικών βιομηχανιών, συγκεντρώνει το 5,2% των απασχολούμενων του δήμου.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό από την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης, ότι η τοπική οικονομία του Δομοκού δεν εμφανίζει μεγάλη ποικιλία σε δραστηριότητες, καθώς η γεωργία ουσιαστικά μονοπωλεί την τοπική οικονομία. Όλες οι υπόλοιπες δραστηριότητες έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα και διαδραματίζουν δευτερεύον ρόλο στην τοπική οικονομία της περιοχής.

Παρόμοια εικόνα εμφανίζουν και οι κλάδοι στις επιμέρους ενότητες του δήμου. Έτσι κυριαρχεί ο κλάδος της γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας, σε όλες τις επιμέρους ενότητες του δήμου και ακολουθούν δευτερευόντως ορισμένοι άλλοι κλάδοι. Βέβαια η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης εμφανίζει ορισμένες διαφοροποιήσεις στις δημοτικές ενότητες, οι οποίες όμως είναι μικρές και ασήμαντες, καθώς δεν αλλοιώνουν την γενική εικόνα της τοπικής οικονομίας.

Αναλυτικά η κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης του Δήμου Δομοκού και των επιμέρους ενότητων του, παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Διάγραμμα 3.9. Κλαδική Διάρθρωση της απασχόλησης του Δήμου Δομοκού

Πίνακας 3.7. Τομεακή Διάρθρωση της απασχόλησης του Δήμου Δομοκού και των επιμέρους ενοτήτων του

Κλάδος Οικονομικής Δραστηριότητας	Δ.Ε. Δομοκού		Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος		Δ.Ε. Ξυνιάδος		Δήμος Δομοκού	
	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)
Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία	1.308	55,1%	1.314	64,5%	1.081	55,7%	3.703	58,3%
Αλιεία	0	0,0%	1	0,0%	2	0,1%	3	0,0%
Ορυχεία και λατομεία	3	0,1%	1	0,0%	1	0,1%	5	0,1%
Μεταποιητικές βιομηχανίες	104	4,4%	88	4,3%	141	7,3%	333	5,2%
Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού	5	0,2%	5	0,2%	10	0,5%	20	0,3%
Κατασκευές	104	4,4%	48	2,4%	77	4,0%	229	3,6%
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή αυτοκινήτων, οχημάτων, μοτοσυκλετών και ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	215	9,0%	93	4,6%	121	6,2%	429	6,8%
Ξενοδοχεία και εστιατόρια	46	1,9%	21	1,0%	34	1,8%	101	1,6%
Μεταφορές, αποθήκευση και επικοινωνίες	91	3,8%	73	3,6%	71	3,7%	235	3,7%
Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	29	1,2%	16	0,8%	25	1,3%	70	1,1%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες	49	2,1%	20	1,0%	29	1,5%	98	1,5%
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	135	5,7%	88	4,3%	126	6,5%	349	5,5%
Εκπαίδευση	67	2,8%	57	2,8%	47	2,4%	171	2,7%
Υγεία και κοινωνική μέριμνα	46	1,9%	24	1,2%	43	2,2%	113	1,8%
Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών υπέρ του κοινωνικού ή ατομικού χαρακτήρα	35	1,5%	23	1,1%	21	1,1%	79	1,2%
Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό	3	0,1%	1	0,0%	10	0,5%	14	0,2%
Νέοι	77	3,2%	106	5,2%	82	4,2%	265	4,2%

Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας	59	2,5%	58	2,8%	21	1,1%	138	2,2%
Σύνολο	2.376	100,0%	2.037	100,0%	1.942	100,0%	6.355	100,0%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

3.5. Υποδομές και Δίκτυα

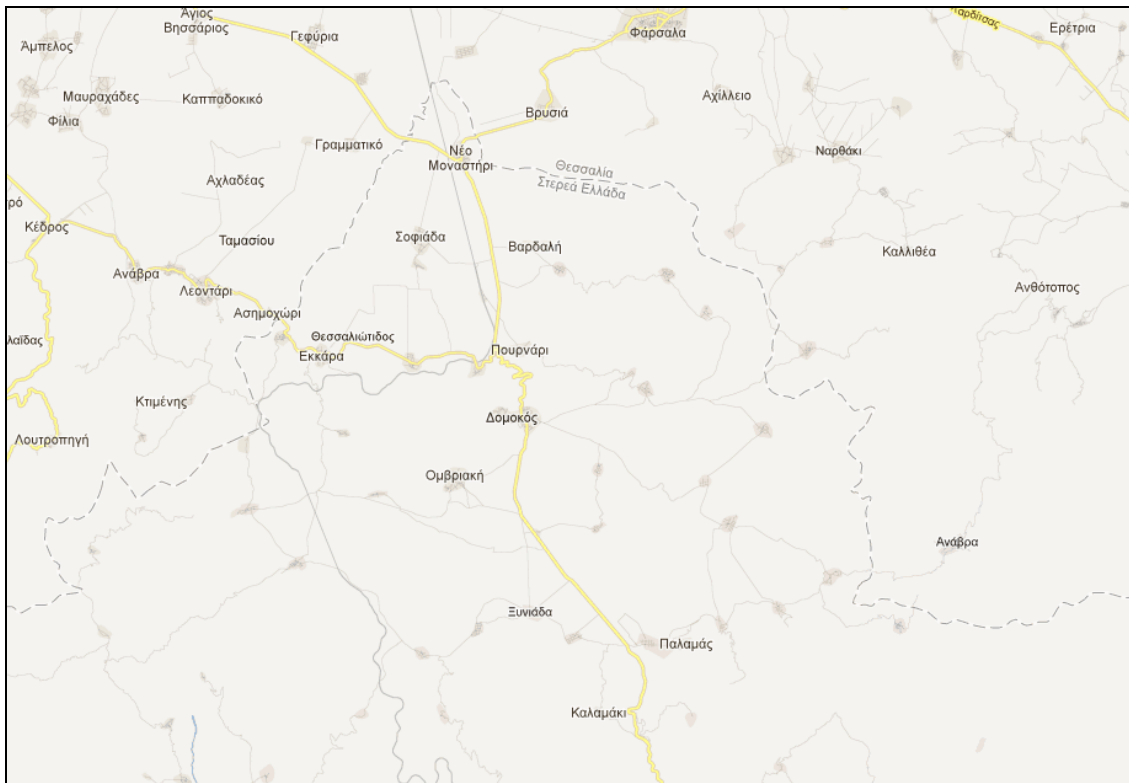
Οι υποδομές και τα δίκτυα της περιοχής του Δήμου Δομοκού εμφανίζονται σχετικά πλήρεις, με ορισμένες φυσικά ελλείψεις. Ειδικότερα το οδικό δίκτυο της περιοχής είναι σχετικά πλήρες και αποτελείται από τμήματα αυτοκινητοδρόμου, εθνικής και επαρχιακής οδού. Συγκεκριμένα στην περιοχή του Δήμου Δομοκού εντοπίζονται οι εξής άξονες (Δήμος Δομοκού, 2011):

- η επαρχιακή οδός «Ξυνιάδα - Ομβριακή - Παναγιά - Περιβόλι – Μακρυράχη»
- το τμήμα της επαρχιακής οδού «Δομοκός – Βούζι – Μαντασία»
- η επαρχιακή οδός «Κάτω Δομοκός (από Εθν. Οδό Λαμίας - Καρδίτσας)- Βελεσιώτες - Εκκάρα - Γαβράκια προς Ασημοχώρι»
- το τμήμα Παλαιάς Εθνικής Οδού Λαμίας – Λάρισσας, με συνολικό μήκος 29,94 χλμ.
- το τμήμα του αυτοκινητόδρομου Ε65 (18,46 χλμ.) Τ.Κ. Αγίου Στεφάνου - Τ.Κ. Περιβολίου Δομοκού - Τ.Κ. Μακρυρράχης – Περιοχή Τ.Κ. Γαβρακίων.

Επιπλέον το οδικό δίκτυο της περιοχής συμπληρώνεται από ένα πυκνό τοπικό οδικό δίκτυο καθώς και από ένα εξίσου πυκνό δίκτυο αγροτικών δρόμων. Το τοπικό και το αγροτικό δίκτυο δρόμων της περιοχής εξυπηρετεί τις καθημερινές ανάγκες του τοπικού πληθυσμού και τις ανάγκες των αγροτικών δραστηριοτήτων.

Ακόμα από την περιοχή του Δήμου Δομοκού διέρχονται τμήματα του σιδηροδρομικού δικτύου της χώρας. Πιο συγκεκριμένα από την περιοχή διέρχονται δυο τμήματα του σιδηροδρομικού δικτύου (Δήμος Δομοκού, 2011):

- το τμήμα του παλαιού σιδηροδρομικού δικτύου του ΟΣΕ που διέρχεται από τις πόλεις Αλίαρτος - Λιβαδειά - Χαιρώνεια – Δαύλεια – Τιθορέα – Αμφίκλεια – Λειανοκλάδι - Δομοκός και συνεχίζει προς βορρά. Το συγκεκριμένο σιδηροδρομικό τμήμα έχει συνολικό μήκος 42,27 χλμ.
- το τμήμα του νέου σιδηροδρομικού δικτύου Τ.Κ. Αγίου Στεφάνου - Τ.Κ. Νέου Μοναστηρίου. Το τμήμα αυτό έχει συνολικό μήκος 25,54 χλμ.

Πηγή: GoogleMap

Χάρτης 3.3. Βασικό οδικό δίκτυο Δήμου Δομοκού

Επίσης από την περιοχή διέρχεται αγωγός φυσικού αερίου της χώρας. Συγκεκριμένα ο αγωγός διέρχεται από την Τοπική Κοινότητα Φυλιαδώνος έως την Τοπική Κοινότητα Παλαμά.

Τέλος σχετικά με τις υπόλοιπες βασικές τεχνικές υποδομές του Δήμου Δομοκού, το δίκτυο ύδρευσης εξυπηρετεί το σύνολο του δήμου και δεν εντοπίζονται σημαντικά προβλήματα. Το συνολικό μήκος του δικτύου ύδρευσης είναι 954,87 χλμ. Αντίθετα δίκτυο αποχέτευσης υπάρχει μόνο στη Τοπική Κοινότητα Δομοκού και έχει μήκος 97,39 χλμ., όλοι οι υπόλοιποι οικισμοί του δήμου εξυπηρετούνται με βόθρους. Επιπλέον δίκτυο αγωγών ομβρίων υδάτων υπάρχει μόνο στις τοπικές κοινότητες Δομοκού και Νέου Μοναστηρίου, με συνολικό μήκος 155,41 χλμ. (Δήμος Δομοκού: www.domokos.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΔΟΜΟΚΟΥ

4.1. Εισαγωγή

Η περιοχή του Δομοκού, όπως εξετάστηκε αναλυτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο, διαθέτει σημαντική παραγωγή τοπικών προϊόντων, αγροτικής και κτηνοτροφικής προέλευσης. Μάλιστα ορισμένα από τα τοπικά προϊόντα της περιοχής είναι ιδιαίτερα φημισμένα, παρουσιάζοντας αυξημένη ζήτηση. Ειδικότερα τα τοπικά προϊόντα που παράγονται στην περιοχή του Δομοκού, είναι τα εξής: το κατίκι, η φέτα, τα κρασιά της περιοχής, οι φακές Βουζίου, τα αρωματικά φυτά, καθώς και ορισμένα άλλα τοπικά προϊόντα. Αναλυτικά τα τοπικά προϊόντα της περιοχής του Δομοκού παρουσιάζονται στις επόμενες ενότητες.

4.2. Κατίκι και Φέτα Δομοκού

Στην περιοχή του Δομοκού και γενικότερα στο Νομό Φθιώτιδας, η κτηνοτροφία εμφανίζεται αρκετά ανεπτυγμένη, παράγοντας εξαιρετικής ποιότητας προϊόντα, όπως κρέας, γάλα, διάφορα τυροκομικά και γαλακτοκομικά είδη. Μεταξύ των κτηνοτροφικών προϊόντων που παράγονται στην περιοχή βρίσκονται και τα δύο προϊόντα που έχουν χαρακτηριστεί ως Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.), τα οποία είναι η φέτα και το κατίκι Δομοκού.

Σήμερα στην περιοχή του Δομοκού λειτουργούν πολλές επιχειρήσεις γαλακτοκομικών και τυροκομικών προϊόντων, που παράγουν αυτά τα δυο είδη τυριών. Μάλιστα οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις αυτές έχουν ενταχθεί στο σύστημα ελέγχου και πιστοποίησης προϊόντων Π.Ο.Π. (για την φέτα και το κατίκι) μετά από σχετική αίτησή στους από τον Οργανισμό Πιστοποίησης και Επίβλεψης Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π.).

Το κατίκι Δομοκού αποτελεί ένα αλοιώδες τυρί λευκού χρώματος, με μαλακή γεύση ελαφρά ξινή και αλμυρή, ασχημάτιστο χωρίς περιβλήμα. Το κατίκι παρασκευάζεται από καλής ποιότητας, νωπό ή παστεριωμένο, γάλα το οποίο προέρχεται αποκλειστικά από την περιοχή Δομοκού και από φυλές προβάτων και αιγών παραδοσιακά εκτρεφόμενων και προσαρμοσμένων στην περιοχή παρασκευής του τυριού αυτού, η διατροφή των οποίων πρέπει να βασίζεται στη χλωρίδα της περιοχής αυτής.

Ειδικότερα το κατίκι παρασκευάζεται ακολουθώντας την παραδοσιακή μέθοδο που αναπτύχθηκε στην περιοχή του Δομοκού και μεταφέρθηκε από γενιά σε γενιά. Αρχικά το γάλα που προαναφέρθηκε θερμαίνεται στους 75 °C περίπου για 30 δευτερόλεπτα, και ακολούθως ψύχεται στους 27-28 °C. Στη συνέχεια τοποθετείται εντός τυρολέβητος σε

θερμοκρασία 20-22 °C με ή χωρίς πυτιά, όπου παραμένει μέχρι το σχηματισμό πηγματος. Ακολούθως, το πήγμα πολτοποιείται και εισάγεται σε υφασμάτινους σάκους για στράγγιση. Η στράγγιση θεωρείται ότι έχει ολοκληρωθεί όταν το πήγμα αποκτήσει υγρασία 75-80% κατά βάρος. Το στραγγισμένο πήγμα αλατίζεται, αναμιγνύεται ώστε να αποκτήσει ομοιογενή υφή και συσκευάζεται σε δοχεία ή διατηρείται σε ψυκτικούς θαλάμους θερμοκρασίας μικρότερης των 4°C μέχρι τη διάθεσή του (Αστική μη κερδοσκοπική Εταιρία Cheesenet: www.cheesenet.gr).

Πηγή: Παραδοσιακά Γαλακτοκομικά Προϊόντα Περιβόλι Δομοκού: www.katiki.net

Εικόνα 4.1. Κατίκι Δομοκού

Όσον αφορά την σύνθεση του και τα βασικά του χαρακτηριστικά, το κατίκι θεωρείται ένα υγιεινό τυρί, καθώς διαθέτει σχετικά χαμηλά λιπαρά (13%). Έτσι το κατίκι είναι ιδανικό τυρί για δίαιτα και ισορροπημένη διατροφή αφού δεν επιβαρύνει τον οργανισμό με επιπλέον κορεσμένα λιπαρά. Στον πίνακα 4.1. φαίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά του τυριού και τα θρεπτικά του στοιχεία.

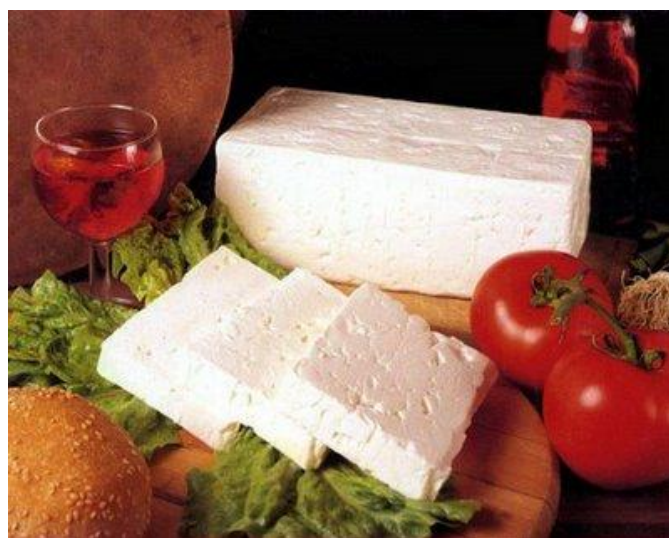
Επίσης η διάρκεια ζωής του κατικίου είναι σύντομη, λόγω της μικρής ή μηδενικής περιεκτικότητας του σε αλάτι, με εξαίρεση το κατίκι που τυποποιείται σε κενό αέρος, το οποίο έχει διάρκεια ζωής έως κι ένα έτος. Παράγονται συνήθως από πρόβειο ή κατσικίσιο γάλα, όλα τους λίγο-πολύ, με παρεμφερείς τρόπους δηλαδή με απευθείας βράσιμο του γαλακτος, με ή χωρίς αλάτι.

Πίνακας 4.1. Κατίκι: Βασικά Χαρακτηριστικά και Μέση θρεπτική αξία

Βασικά Χαρακτηριστικά	Μέση θρεπτική αξία ανά 100g
Μέγιστη Υγρασία 75%	Ενέργεια 169kcal
Αλάτι 1%	Πρωτεΐνες 10g
Ελάχιστο λίπος επί ξηρού 40%	Υδατάνθρακες 3g
	Λιπαρά 13g

Πηγή: Παραδοσιακά Γαλακτοκομικά Προϊόντα Περιβόλι Δομοκού: www.katiki.net

Από την άλλη πλευρά η φέτα Δομοκού, είναι το κλασσικό φημισμένο ελληνικό τυρί που παράγεται από την αρχαιότητα σε όλες σχεδόν τις περιοχές της χώρας (Μακεδονία, Θράκη, Ήπειρο, Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησο κλπ.). Η φέτα είναι μαλακό τυρί που λευκό, τυρί που ωριμάζει και διατηρείται σε άλμη για διάστημα δύο μηνών. Η σύσταση της φέτας είναι: υγρασία 52,9%, λίπος 26,2%, πρωτεΐνες 16,7%, αλάτι 2,9% και pH 4,4. Η φέτα αποτελεί ένα από τα βασικά συστατικά της μεσογειακής διατροφής, μάλιστα στην Ελλάδα η μέση κατανάλωση φέτας είναι η υψηλότερη στον κόσμο, φτάνοντας περίπου τα 12 κιλά/άτομο (Αστική μη κερδοσκοπική Εταιρία Cheesenet: www.cheesenet.gr).

Πηγή: Τυριά- Βούτυρα Καρατζά: www.greek-cheese.gr

Εικόνα 4.2. Η φέτα το ελληνικό παραδοσιακό τυρί

Τέλος η φέτα έχει κατοχυρωθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (Π.Ο.Π.) και έτσι δεν μπορεί να χρησιμοποιείται για τυριά παρόμοιας σύστασης που παρασκευάζονται εκτός Ελλάδος ή με άλλη διαδικασία από την παραδοσιακή. Η κατοχύρωση της φέτας ως Π.Ο.Π. κατοχυρώθηκε οριστικά το 2002.

4.3. Οίνοι Δομοκού

Η περιοχή του Δομοκού διαθέτει μια μακρά παράδοση στην αμπελοκαλλιέργεια και στην παραγωγή κρασιού. Όμως στα μέσα της δεκαετίας του '50 η αμπελοκαλλιέργεια και η οινοποιητική δραστηριότητα της περιοχής σταδιακά εξαφανίστηκε. Από τότε μέχρι σήμερα, η αμπελοκαλλιέργεια στην περιοχή ανέκτησε την δυναμική της. Έτσι σήμερα εμφανίζεται αρκετά διαδεδομένη στην περιοχή του Δομοκού, αλλά και γενικότερα στο Νομό Φθιώτιδας. Μάλιστα από το 2002 και μετά, η καλλιέργεια της αμπέλου ειδικά με ποικιλίες οινοποιίας παρουσιάζει αρκετά ικανοποιητική αύξηση. Έτσι στην περιοχή παράγονται και πολύ καλή ποιότητας κρασιά και τσίπουρα, καθώς υπάρχουν οργανωμένα οινοποιεία.

Συγκεκριμένα στην περιοχή του Δομοκού λειτουργούν σήμερα τα εξής οινοποιεία:

- το Κτήμα Ευάμπελος Γη στο Δομοκό
- το Κτήμα Γιαννέλη στο Βούζι Δομοκού
- το Κτήμα Γκάνη
- το Κτήμα Κυρίτση στην Ξυνιάδα του Δομοκού.

Το Κτήμα Ευάμπελος Γη από το 2000, έχει μια δυναμική παρουσία στην οινοποιητική δραστηριότητα της περιοχής του Δομοκού, επενδύοντας στην γη και την σωστή καλλιέργειά της, καθώς και στο εξειδικευμένο προσωπικό και στην τεχνολογία. Οι αμπελώνες του κτήματος, έκτασης 170 στρεμμάτων βρίσκονται στην τοποθεσία Γερακλί λίγο πριν το Θεσσαλικό κάμπο, στην περιοχή αυτή με υψόμετρο 380 μέτρων επικρατούν ιδανικές συνθήκες για αμπελοκαλλιέργεια. Ειδικότερα η περιοχή διαθέτει πλούσιο υπέδαφος σε ασβέστιο, ήπιο κλίμα χωρίς ακραία καιρικά φαινόμενα και έντονες θερμοκρασιακές διαφοροποιήσεις μέσα στην ημέρα, αλλά και ανάμεσα στις εποχές (Lamia Times, 2011α).

Πηγή: Lamia Times: www.lamiatimes.gr

Εικόνα 4.3. Ο αμπελώνας του Κτήματος Ευάμπελος Γη

Οι ποικιλίες που καλλιεργούνται και οινοποιούνται στο κτήμα Ευάμπελος Γη είναι διάφορες και στην πλειονότητά τους ξένες, με εξαίρεση το Ασύρτικο, το Ξινόμαυρο και η ντόπια ποικιλία Γιάμπολη. Σήμερα το Κτήμα Ευάμπελος Γη διαθέτει δυο βασικές ετικέτες: την ετικέτα Φιλοκτήτης, η οποία βγαίνει σε τρεις παραλλαγές λευκού, ροζέ και ερυθρού οίνου, καθώς και την ετικέτα Ευάμπελος Γη, η οποία βγαίνει σε λευκό και ερυθρό οίνο (Lamia Times, 2011α).

Πηγή: Lamia Times: www.lamiatimes.gr

Εικόνα 4.4. Τα κρασιά Φιλοκτήτης του Κτήματος Ευάμπελος Γη

Επίσης το Κτήμα Ευάμπελος Γη θέλει να αναπτύξει και αγροτουριστικές δραστηριότητες. Έτσι υπό κατασκευή βρίσκεται το νέο οινοποιείο του κτήματος, το οποίο αναμένεται να είναι έτοιμο μέσα στα επόμενα δυο χρόνια. Το νέο αυτό οινοποιείο θα είναι πλήρως επισκέψιμο και θα διαθέτει ξενώνες και άλλες οινοτουριστικές δραστηριότητες.

Παράλληλα στην περιοχή του Βουζίου στο οροπέδιο του Δομοκού λειτουργεί σήμερα το Κτήμα Γιαννέλη. Το Κτήμα απλώνεται σε μια έκταση πέντε στρεμμάτων, διαθέτοντας ένα βιολογικό αμπελώνα με ντόπιες ποικιλίες (Ασύρτικο, Ρομπόλα, Μαλαγουζιά, Κοντικλάδι, Μοσχοστάφυλλο), αλλά και ξενικές (Chardonnay Sauvignon, Blanc Merlot Sy-Rah κλπ.). Οι συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή που βρίσκεται το κτήμα είναι ιδανικές για καλλιέργεια αμπελιών. Έτσι από την μια το πλούσιο έδαφος (αργιλοαμμώδες με ασβεστώδες υπόστρωμα) της περιοχής και από την άλλη το μεγάλο υψόμετρο με τις έντονες διαφοροποιήσεις στη θερμοκρασία συνθέτουν τις κατάλληλες συνθήκες για αμπελοκαλλιέργεια. Τα κρασιά που παράγονται στο Κτήμα Γιαννέλη είναι ένα λευκό κρασί με νύξη ρετσίνας, καθώς και ένα ροζέ κρασί (Lamia Times, 2011β).

Πηγή: Lamia Times: www.lamiatimes.gr

Εικόνα 4.5. Το λευκό κρασί του Κτήματος Γιαννέλη

Ακόμα το Κτήμα Γκάνη βρίσκεται στην περιοχή της Βαρδαλής Δομοκού. Οι αμπελώνες βρίσκονται σε υψόμετρο από 160m έως 200m και χωρίζονται ανάλογα με το υψόμετρο. Η αμπελοκαλλιέργεια στο κτήμα, από το 2006 βρίσκεται υπό καθεστώς βιολογικής διαχείρισης, με σεβασμό τόσο για το περιβάλλον όσο και τον καταναλωτή. Στους αμπελώνες είναι φυτεμένες τόσο ελληνικές όσο και γαλλικές ποικιλίες. Μια έκταση 67 περίπου στρεμμάτων είναι το ένα αμπελοτεμάχιο με τις λευκές ποικιλίες στα 160m υψόμετρο και το δεύτερο στα 200m με τις ερυθρές, εκτάσεως 8 στρεμμάτων (Κτήμα Γκάνη: www.gani.gr).

Από το Κτήμα Γκάνη παράγονται οι εξής ετικέτες κρασιού (εικόνα 4.6.):

- Περιήλιον, οίνος Ερυθρός Ξηρός Χωρίς Γεωγραφική Ένδειξη
- Αφήλιον, οίνος Λευκός Ξηρός Χωρίς Γεωγραφική Ένδειξη
- Ατχ Λευκός οίνος Λευκός Ξηρός επιτραπέζιος
- Ατχ Ερυθρός, οίνος Ερυθρός Ξηρός Επιτραπέζιος.

Πηγή: Κτήμα Γκανή: www.gani.gr

Εικόνα 4.6. Κρασιά του Κτήματος Γκανή

Ένα ακόμα οινοποιείο που δραστηριοποιείται στην περιοχή είναι το Κτήμα Κυρίτση. Το Κτήμα Κυρίτση βρίσκεται στην περιοχή της βόρειας Φθιώτιδας στην Ξυριάδα, όπου όπως και στα προηγούμενα κτήματα, επικρατούν ιδανικές κλιματολογικές συνθήκες για αμπελοκαλλιέργεια. Οι ποικιλίες που καλλιεργούνται στο κτήμα είναι εκλεκτές ελληνικές αλλά και ξένες (κυρίως γαλλικές) (Lamia Times, 2011γ).

Στο Κτήμα Κυρίτση παράγεται Ερυθρό και Λευκό κρασί καθώς επίσης και αρίστης ποιότητας Τσίπουρο το οποίο έχει βραβευτεί από τους Παραγωγούς τσίπουρου σε ειδική εκδήλωση στη Φτέρη Φθιώτιδας. Ειδικότερα όσον αφορά το ερυθρό κρασί του κτήματος είναι των ποικιλιών: Refosko, Pinot Noir, Capernet Sauvignon, Capernet Sauvignon–Merlot, Merlot, Αγιοργήτικο, Morverde, Morverde - Pinot Noir. Από την άλλη μεριά το λευκό κρασί του κτήματος είναι των ποικιλιών: Sauvignon Blanc, Ασύρτικο, Μοσχάτο Αλεξανδρείας (Lamia Times, 2011β).

Τέλος στο Πολυδένδρι Δομοκού στη περιοχή Προσήλια υπάρχει το κτήμα Γκιρλέμη συνολικής έκτασης 800 στρεμμάτων. Στον επόμενο χρόνο πρόκειται να διαθέσει στην αγορά κρασί παραγωγής του με δικό του λογότυπο. Πρόκειται για ένα σύγχρονο, επισκέψιμο κτήμα με οινοποιείο όπου οι αμπελώνες του μέχρι στιγμής ανέρχονται στα 350 στρέμματα, με ποικιλίες Μαλαγουζιά, Ασύρτικο, Σαρντονέ και Sauvignon. Θα θέσει σε νέες βάσεις την αμπελοκαλλιέργεια και θα δώσει μεγάλη ώθηση στην ανάπτυξη της περιοχής μέσω της διαφήμισης και των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων που θα αναπτύξει.

Πηγή: Lamia Times: www.lamiatimes.gr

Εικόνα 4.7. Το οινοποιείο του Κτήματος Κυρίτση

4.4. Φακές Βουζίου

Η καλλιέργεια της φακής στην περιοχή του Δομοκού και συγκεκριμένα στο Βούζι, διαθέτει μια μακρά ιστορία, η οποία ξεκινά το 1934, όταν το ΕΘΙΕΑΓΕ πρότεινε την καλλιέργεια της φακής. Από τότε σταδιακά αναπτύχθηκε η καλλιέργεια της φακής και μάλιστα απέκτησε σημαντική φήμη, η οποία και αποτυπώνεται με την βράβευση της (με το βραβείο γεύσης) στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης το 1958 και το 1962.

Πηγή: Φακές Βουζίου: <http://fakesvouziou.gr>

Εικόνα 4.8. Η καλλιέργεια φακής Βουζίου

Η καλλιέργεια της φακής γίνεται με παρεμφερή τρόπο με τα σιτηρά. Αρχικά γίνεται η σπορά το μήνα Νοέμβριο και ακολουθεί τον Μάρτιο το σκάλισμα (βοτάνισμα) χειρονακτικά. Έπειτα, το πρώτο δεκαήμερο του Ιουνίου γίνεται το ξερίζωμα του φυτού χειρονακτικά το οποίο παραμένει στο χωράφι για μια εβδομάδα περίπου. Τέλος πραγματοποιείται το

αλώνισμα του φυτού με παραδοσιακή αλωνιστική μηχανή η οποία κάνει το διαχωρισμό φυτού-καρπού (Φακές Βουζίου: <http://fakesvouziou.gr>).

Από το 2005 ξεκινά μια νέα περίοδο για την καλλιέργεια της φακής, καθώς εντάχθηκε στα βιολογικά προγράμματα. Έτσι η καλλιέργεια φακής σήμερα γνωρίζει μια νέα άνθηση και ενταγμένη πλέον στη βιολογική καλλιέργεια καθετοποιεί την παραγωγή της. Στην επεξεργασία του προϊόντος χρησιμοποιείται πλέον και σύγχρονη αλωνιστική μηχανή, καθαριστήριο οσπρίων το οποίο στηρίζεται στην αρχή του λιχνίσματος και πριν την τυποποίηση γίνεται και ποιοτικός έλεγχος καρπού (Φακές Βουζίου: <http://fakesvouziou.gr>).

Μάλιστα κατά τα τελευταία χρόνια έχει δημιουργηθεί ομάδα παραγωγών φακής με συντονιστή τον Αθανάσιο Μακρυγιάννη στην έδρα του δήμου. Η ομάδα αυτή συντονίζει και οργανώνει την παραγωγή, τη διάθεση, αλλά και την προβολή του προϊόντος. Έτσι γίνονται σημαντικές προσπάθειες προβολής της φακής Βουζίου, όπως είναι η διοργάνωση εκθεσιακών συμμετοχών σε επιλεγμένες εκθέσεις στην Ελλάδα, όπως το Ecofestival, η Detrop, η Agrotika Λαμίας, το Agrofestival κλπ. (Δήμος Δομοκού: www.domokos.gr).

Τέλος ταυτόχρονα με την καλλιέργεια φακής στην περιοχή, κατά τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει σταδιακά η καλλιέργεια ρεβιθιού και φασολιού. Η καλλιέργεια του ρεβιθιού και του φασολιού είναι παρόμοια με αυτή της φακής.

Πηγή: Φακές Βουζίου: <http://fakesvouziou.gr>

Εικόνα 4.9. Η καλλιέργεια φασολιού και ρεβιθιού στο Βούζι

4.5. Αρωματικά Φυτά Δομοκού

Με την στροφή του ενδιαφέροντος διεθνώς για το περιβάλλον και για το υγιεινό τρόπο ζωής, οδήγησε στην αύξηση της ζήτησης για φυσικά προϊόντα και ιδιαίτερα για τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά λόγω των πολλαπλών χρήσεων τους. Η Ελλάδα διαθέτει μεγάλη

παράδοση στην καλλιέργεια αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών που χάνεται στο βάθος των αιώνων. Έτσι λοιπόν με την αύξηση της ζήτησης για τέτοια προϊόντα και στην Ελλάδα ξεκίνησαν ανάλογες καλλιέργειες.

Πηγή: Lamia Times: www.lamiatimes.gr

Εικόνα 4.10. Καλλιέργεια αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών

Στην περιοχή του Δομοκού και ειδικότερα στην Ομβριακή καλλιεργούνται αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά. Η καλλιέργεια στην περιοχή γίνεται στο βιολογικό Κτήμα Ζαβού. Όλα τα φυτά καλλιεργούνται σύμφωνα με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας και τον κανονισμό 2092/91 της Ε.Ε. Τα προϊόντα που παράγονται είναι: το τσάι του βουνού, η ρίγανη, η λεβάντα, το μελισσόχορτο, το φασκόμηλο, η αγριομέντα, η δάφνη, το τήλιο και το βάλαμο (Lamia Times, 2011δ).

4.6. Άλλα Τοπικά Προϊόντα Δομοκού

Εκτός των προαναφερθέντων τοπικών προϊόντων που παράγονται στην περιοχή του Δομοκού, κατά τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει σταδιακά να παράγονται και νέα προϊόντα στην περιοχή. Βέβαια μπορεί ακόμα και σήμερα η καλλιέργεια του σκληρού σταριού και του κριθαριού να αποτελεί την αποκλειστική καλλιέργεια στις πλαγιές της Όθρυος, όμως στο εσωτερικό του οροπεδίου εξαιτίας του πολλαπλασιασμού των γεωτρήσεων οι αρδευόμενες καλλιέργειες επεκτάθηκαν σημαντικά. Έτσι σήμερα η καλλιέργεια του καλαμποκιού, των ζαχαρότευτλων, της βιομηχανικής ντομάτας, του καπνού και της μηδικής είναι σημαντική στην περιοχή.

Πηγή: Lamia Times: www.lamiatimes.gr

Εικόνα 4.11. Καλλιέργεια μηδικής

Στο σημείο αυτό όμως θα πρέπει να αναφερθεί ότι η τελευταία μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του 2006, περιόρισε τις παρεμβάσεις της. Με τον τρόπο αυτό ορισμένες προσοδοφόρες άλλοτε καλλιέργειες μετατράπηκαν σε εντελώς ασύμφορες. Συγκεκριμένα τα ζαχαρότευτλα, η βιομηχανική ντομάτα και ο καπνός, έχουν περιοριστεί σε σχέση με το παρελθόν, ενώ αντίθετα, έχουν επεκταθεί η καλλιέργεια της μηδικής, και η υπαίθρια καλλιέργεια κυρίως όψιμων λαχανικών.

4.7. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας όσα αναφέρθηκαν στην ανάλυση των τοπικών προϊόντων, διαφαίνεται πως η περιοχή του Δομοκού παράγει μια ποικιλία τοπικών προϊόντων που μπορεί να στηρίξει την τοπική οικονομία της περιοχής. Μάλιστα τα τοπικά προϊόντα της περιοχής έχουν αποκτήσει φήμη και παρουσιάζουν αυξημένη ζήτηση. Έτσι λοιπόν θα πρέπει να οργανωθεί και να προβληθεί η τοπική παραγωγή, έτσι ώστε να ενισχυθεί η οικονομία και να αποκτήσει μια νέα δυναμική η περιοχή, ακόμα και στην σημερινή δύσκολη οικονομική συγκυρία που διέρχεται η Ελλάδα εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΓΙΑ ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΔΟΜΟΚΟΥ

5.1. Εισαγωγή

Αφού έχουν αναλυθεί εκτενώς τα τοπικά προϊόντα της περιοχής του Δομοκού, στο σημείο αυτό, για να αποκτηθεί μια πληρέστερη εικόνα γι' αυτά, αναλύεται ένα ντοκιμαντέρ που έχει παραχθεί για τα τοπικά προϊόντα του Δομοκού. Το ντοκιμαντέρ δημιουργήθηκε το 2008 από την Αναπτυξιακή Εταιρία Καρδίτσας και χρηματοδοτήθηκε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας του Γ' ΚΠΣ με σκοπό να προβάλει τα τοπικά προϊόντα της περιοχής.

Στην παρούσα ενότητα αποκωδικοποιούνται τα λεγόμενα των εκπροσώπων των επιχειρήσεων που παρουσιάζει το ντοκιμαντέρ. Με τον τρόπο αυτό δίνεται μια πληρέστερη εικόνα για τα τοπικά προϊόντα του Δομοκού, καθώς από την μια αναλύθηκαν μέσα από τις διαθέσιμες βιβλιογραφικές αναφορές (Κεφάλαιο 4.), ενώ από την άλλη συμπληρώθηκε η γνώση μας για αυτά μέσα από τις περιγραφές των εκπροσώπων των επιχειρήσεων (ντοκιμαντέρ).

Στο ντοκιμαντέρ περιγράφουν τα τοπικά προϊόντα της περιοχής του Δομοκού, εκπρόσωποι των εξής επιχειρήσεων:

- Κτήμα Ευάμπελος Γη
- Κτήμα Γκάνη
- Ομάδα παραγωγών φακής
- Βιολογικό Κτήμα Ζαβού Αρωματικών και Φαρμακευτικών Φυτών
- Τυροκομικά Προϊόντα Γαλάνης

5.2. Ανάλυση Περιγραφών Εκπροσώπων Τοπικών Επιχειρήσεων

5.2.1. Εκπρόσωπος Κτήματος Ευάμπελος Γη

Ο εκπρόσωπος του Κτήματος Ευάμπελος Γη αρχικά παρουσιάζει την εταιρία του, αναφέροντας ότι ιδρύθηκε το 1998 και δημιούργησε γρήγορα έναν αμπελώνα 250 στρεμμάτων, ενώ αυτή τη στιγμή κατασκευάζει ένα σύγχρονο οινοποιείο. Πέρα από τις

ελληνικές ποικιλίες στο Κτήμα Ευάμπελος Γη καλλιεργούνται και ξένες ποικιλίες από την Ισπανία και την Γαλλία.

Στη συνέχεια ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που επισημαίνει ο εκπρόσωπος της επιχείρησης, είναι η θέση της μέσα στην αγορά. Έτσι αναφέρεται ότι η επιχείρηση έχει αποκτήσει αναγνωσιμότητα μέσα στην ελληνική αγορά. Παράλληλα η επιχείρηση αναπτύσσει και εξωστρεφή δραστηριότητα, καθώς ήδη εξάγει τα προϊόντα της στο εξωτερικό και ειδικότερα στις χώρες της Γερμανίας και της Ολλανδίας. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, ειδικά την περίοδο της οικονομικής κρίσης που διανύουμε, όπου η εξωστρέφεια και η αύξηση των εξαγωγών είναι το μεγάλο ζητούμε για τις ελληνικές επιχειρήσεις.

Ακόμα ένα στοιχείο που αναφέρει ο εκπρόσωπος της επιχείρησης, είναι η στροφή στην όσο το δυνατόν πιο βιολογική καλλιέργεια των αμπελιών. Έτσι όπως αναφέρεται, η επιχείρηση τα τελευταία χρόνια αποφεύγει την χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, δίνοντας μεγάλη έμφαση στην ποιότητα του παραγόμενου προϊόντος. Αυτό είναι πολύ σημαντικό καθώς το καταναλωτικό ενδιαφέρον, τόσο στην Ελλάδα, όσο και διεθνώς έχει στραφεί στα βιολογικά προϊόντα. Έτσι μια επιχείρηση που παράγει βιολογικά προϊόντα διαθέτει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Επιπλέον η καλλιέργεια αμπελιών με βιολογικό τρόπο σε μια επιχείρηση παραγωγής οίνου, μπορεί να λειτουργήσει και ως ένα ισχυρό εργαλείο marketing για την προώθηση και την προβολή των προϊόντων.

Παράλληλα η επιχείρηση δεν περιορίζεται μόνο στην παραγωγή κρασιών, καθώς όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο εκπρόσωπό της, θέλει να αναπτύξει στο μέλλον οινοτουριστικές δραστηριότητες. Έτσι το οινοποιείο που βρίσκεται υπό κατασκευή, έχει σχεδιαστεί με σκοπό να είναι επισκέψιμο και να προσελκύει επισκέπτες για την περιοχή. Φαίνεται λοιπόν πως η επιχείρηση διαθέτει ένα όραμα για την ανάπτυξη οινοτουρισμού στην περιοχή, κάτι το οποίο θα τονώσει την τοπική οικονομία, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας και συγκρατώντας τον τοπικό πληθυσμό.

Τέλος ο εκπρόσωπος της επιχείρησης τονίζει την αναγκαιότητα δικτύωσης των επιχειρήσεων που παράγουν τοπικά προϊόντα με σκοπό την από κοινού προβολή, ακόμα και διάθεση των προϊόντων. Μάλιστα αναφέρεται ότι μια τέτοια προσπάθεια έχει ξεκινήσει τα τελευταία χρόνια, όμως η προσπάθεια αυτή θα πρέπει να ενισχυθεί ώστε τα οφέλη να είναι πολλαπλασιαστικά για τους παραγωγούς όλων των τοπικών προϊόντων Δομοκού.

5.2.2. Εκπρόσωπος Κτήματος Γκάνη

Ο εκπρόσωπος του Κτήματος Γκάνη, αναφέρει ότι το κτήμα τους δημιουργήθηκε σε μια περιοχή με μακραίωνη παράδοση στην οινοποιία Συγκεκριμένα στο τομέα της αμπελουργίας, η ιστορία του κρασιού χρονολογείται εδώ και 3500-4000 χρόνια. Έτσι την παράδοση αυτή επιδιώκει η επιχείρηση να αξιοποιήσει για να παράγει ποιοτικά προϊόντα, τα οποία θα μπορούν να σταθούν στον έντονο ανταγωνισμό που αναπτύσσεται. Η επιχείρηση έχει λίγα μόνο χρόνια που δημιουργήθηκε, όμως στα χρόνια αυτά έχει ήδη αποκτήσει μια πρώτη αναγνωσιμότητα, έχοντας ένα πολύ μικρό μερίδιο στην αγορά.

Το Κτήμα Γκάνη, μετά από ανάλυση των εδαφών και των κλιματολογικών συνθηκών που πραγματοποίησε, κατέληξε στην παραγωγή τόσο ελληνικών, όσο και ξένων ποικιλιών, βέβαια η αρχική επιλογή ήταν η παραγωγή μόνο ελληνικών ποικιλιών. Οι ελληνικές ποικιλίες που παράγονται είναι: το Ασύρτικο, το Αγιωργίτικο, το Λημνιό και το Μαυρούδι που είναι μια παλιά ποικιλία της περιοχής, το λεγόμενο σταυρωτό σε κόκκινο και η Μαλαβουζιά. Από την άλλη πλευρά οι ξένες ποικιλίες που παράγονται είναι σαφώς πιο περιορισμένες και είναι: το Trebbiano, το Gewurztraminer, το Cabernet Sauvignon.

Τέλος ένα πολύ σημαντικό στοιχείο που αναφέρει ο εκπρόσωπος της επιχείρησης είναι ότι έμφαση που δίνει στην ποιότητα. Μάλιστα αναφέρει χαρακτηριστικά ότι τα προϊόντα που παράγονται στην περιοχή, αλλά και γενικότερα στην Ελλάδα για να καταφέρουν να σταθούν στο έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον, θα πρέπει να είναι υψηλής ποιότητας. Έτσι η έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην υψηλή ποιότητα των προϊόντων και όχι στην χαμηλή τιμή τους, καθώς στην τιμή τα προϊόντα της περιοχής και γενικότερα της Ελλάδας δεν μπορεί να είναι ανταγωνιστικά έναντι των προϊόντων που παράγονται στην Κίνα, στην Ινδία κλπ.

5.2.3. Εκπρόσωπος Ομάδας Παραγωγών Φακής

Αρχικά ο εκπρόσωπος της ομάδας των παραγωγών φακής που έχει συσταθεί, αναφέρει ότι η περιοχή του Δομοκού διαθέτει μακρά παράδοση στην καλλιέργεια φακής, που ξεκινά από το 1934. Μάλιστα η παραγωγή της φακής Δομοκού είναι τόσο φημισμένη γιατί στην περιοχή, όταν έγινε τότε η πρώτη σπορά, δόθηκε το έδαφος για εξέταση και εντοπίστηκε ένα συστατικό του αργίλου που δίνει καλύτερη βρασιμότητα στις φακές και δεν τις αφήνει να

ξεφλουδίζουν. Αυτό το χαρακτηριστικό των παραγόμενων φακών τις καθιστά ακόμα πιο ελκυστικές στον καταναλωτή.

Από το 1934 που εντάχθηκε στις καλλιέργειες της περιοχής η φακή μέχρι σήμερα οι φακές έχουν αποκτήσει πολύ μεγάλη δυναμική και είναι ένα από τα βασικά εισοδήματα των παραγωγών της περιοχής. Βέβαια σήμερα έμφαση δίνεται στο βιολογικό τρόπο καλλιέργειας της φακής. Μάλιστα οι φακές που παράγονται είναι πιστοποιημένες βιολογικές, καθώς πραγματοποιούνται συγκεκριμένη έλεγχοι για να διασφαλίζεται η ποιότητα και η αξιοπιστία του προϊόντος. Το χαρακτηριστικό αυτό της παραγόμενης φακής, δηλαδή ο βιολογικός τρόπος με τον οποίο έχει καλλιεργηθεί αποτελεί σημαντικό εργαλείο marketing του προϊόντος, το οποίο μάλιστα το καθιστά ανταγωνιστικό.

Επίσης ένα πολύ σημαντικό ζήτημα για την φακή της περιοχής είναι η διάθεσή της. Έτσι ενώ είναι πολύ φημισμένη η φακή και εμφανίζει ζήτηση, εντοπίζεται πρόβλημα στην διάθεσή της. Τελευταία έχουν γίνει προσπάθειες να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αυτό και έτσι σήμερα οι φακές Δομοκού διατίθενται σε 10 μαγαζιά στην Αθήνα, 2 στην Λαμία και 2 στον Δομοκό. Βέβαια στόχος αποτελεί, αυξάνοντας τα στρέμματα διευρυνθεί η γκάμα διάθεσης ώστε να μπορέσει ο καταναλωτής να τα βρει. Ακόμα παρά την δυσκολία της επεξεργασίας και της ευαισθησίας της φακής στις καιρικές συνθήκες, οι παραγωγοί συνεχίζουν να διαθέτουν το προϊόν τους σε χαμηλές τιμές.

Τέλος ο εκπρόσωπος της ομάδας των παραγωγών φακής αναφέρει ότι στην περιοχή, εκτός από τις φημισμένες φακές, έχει ξεκινήσει η καλλιέργεια ρεβιθιών και φασολιών. Οι νέες αυτές καλλιέργειες άρχισαν να αναπτύσσονται στην περιοχή αξιοποιώντας την εμπειρία των αγροτών στην καλλιέργεια της φακής, καθώς οι καλλιέργειες αυτές είναι παρόμοιες. Τέλος αναφέρεται ότι η καλλιέργεια των ρεβιθιών και των φασολιών στην περιοχή, όπως και η αντίστοιχη της φακής είναι βιολογική.

5.2.4. Εκπρόσωπος Βιολογικού Κτήματος Ζαβού

Τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά στον ελλαδικό χώρο καλλιεργούνται από την αρχαιότητα. Σήμερα τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά που καλλιεργούνται στην περιοχή είναι βιολογικά. Πιο συγκεκριμένα παράγονται τα εξής φυτά:

- Το τσάι του βουνού, το οποίο είναι μια καλλιέργεια πολυετής, η διάρκεια της ζωής του είναι 6 με 7 χρόνια και καλλιεργείται με ριζώματα ή με σπόρους, κυρίως όμως με ριζώματα.
- Η λεβάντα, η οποία δεν υπήρχε στην περιοχή από παλιά και φέρανε σπόρους κατά τα τελευταία χρόνια. Έτσι από τους σπόρους που φέρανε στην περιοχή, η καλλιέργεια λεβάντας πολλαπλασιάστηκε και έτσι σήμερα υπάρχουν αρκετά στρέμματα με καλλιέργεια λεβάντας. Η λεβάντα δεν θέλει μεγάλες φροντίδες, μετά τον 2-3 χρόνο πυκνώνει γίνεται σαν θάμνος και είναι και μία καλλιέργεια που μπορεί να φτάσει μέχρι και 30 χρόνια παραγωγής.
- Η ρίγανη, η οποία είναι ένα φυτό το οποίο χρησιμοποιείται σαν άπτιμα, αλλά και σαν ριγανέλαιο για διάφορες χρήσεις. Η ρίγανη που καλλιεργείται στην περιοχή, είναι μια πολύ καλή ποικιλία αρωματική η οποία έχουν φέρει από τα βουνά των Αγράφων.
- Το μελισσόχορτο, το οποίο είναι ένα αρωματικό και φαρμακευτικό φυτό. Το άρωμα του έχει χαρακτηριστική μυρωδιά του λεμονιού και είναι ένα βότανο, το οποίο πίνεται σαν αφέψημα, διαθέτοντας πάρα πολλές θεραπευτικές ιδιότητες. Μάλιστα μερικοί φαρμακοποιοί το θεωρούν σαν φάρμακο, για πάρα πολλές παθήσεις, όπως οι καρδιαγγειακές παθήσεις, τα εντερικά προβλήματα κλπ. Η καλλιέργειά του γίνεται με μοσχεύματα, με ριζώματα και με σπόρο.
- Το βάλσαμο του οποίου η επιστημονική ονομασία είναι υπέρκουννο. Το βάλσαμο είναι ευρέως γνωστό ως φαρμακευτικό φυτό με πάρα πολλές ιδιότητες. Το βάλσαμο εμποτίζεται σε μέσα σε λάδι και μπαίνει στον ήλιο. Η χρωστική ουσία που διαθέτει κάνει το λάδι κόκκινο, το οποίο χρησιμοποιείται σε πολλές παθήσεις, για έλκη στομάχου, ισχιαλγίες, οσφυαλγίες, ψωρίαση, επούλωση πληγών κλπ.
- Τέλος όπως αναφέρει ο εκπρόσωπος του Βιολογικού Κτήματος Ζαβού, τα αρωματικά φυτά αποτελούν μια καλλιέργεια με έντονη δυναμική, καθώς στις μέρες μας τα αρωματικά και τα φαρμακευτικά φυτά εμφανίζουν μεγάλη ζήτηση. Έτσι θα μπορούσε αυτό το είδος καλλιεργειών να ενισχύσει την τοπική οικονομία και να αναδειχθεί ως ένα ακόμα είδος καλλιέργειας ιδιαίτερα προσοδοφόρο.

5.2.5. Εκπρόσωπος Τυροκομικών Προϊόντων Γαλάνης

Ο εκπρόσωπος της επιχείρησης τυροκομικών προϊόντων Γαλάνης αρχικά παρουσιάζει την επιχείρησή του τονίζοντας ότι διαθέτει σημαντική παράδοση στη παραγωγή τυροκομικών προϊόντων και ειδικότερα στην παραγωγή κατικιού καθώς λειτουργεί από 1956 ως οικογενειακή επιχείρηση.

Το κατίκι Δομοκού είναι προϊόν προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης. Αυτό σημαίνει ότι προέρχεται από γάλα, της οροθετημένης από την Ευρωπαϊκή Ένωση περιοχής του Δομοκού, καθώς επίσης και ότι για την Παρασκευή του δεν χρησιμοποιούνται συντηρητικά και πρόσθετα. Η παραγωγή του δεσμεύεται να είναι από την μια και παλιά, παραδοσιακή συνταγή των Σαρακατσαναίων, όπως αυτή χάθηκε μέσα στους αιώνες.

Το κατίκι παράγεται στην περιοχή ακολουθώντας την παραδοσιακή συνταγή και εφαρμόζοντας συστήματα που εξασφαλίζουν την υγιεινή και την ασφάλεια των τροφίμων από το πρώτο στάδιο παρασκευής μέχρι και τον τελικό καταναλωτή.

Η παραγωγή του τυριού αυτού γίνεται ακολουθώντας μια απλή διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει την παστερίωση, οπότε και σκοτώνονται όλοι οι παθογόνοι οργανισμοί, που υπάρχουν στο γάλα από την παραγωγή. Μετά γίνεται η ωρίμανση, η οξυγαλακτική ζύμωση, ενώ στην συνέχεια στραγγίζει και αποθηκεύεται. Όταν είναι έτοιμο προς διάθεση προς τους πελάτες, συσκευάζεται στις κατάλληλες συσκευασίες. Οι συσκευασίες αυτές είναι με τροποποιημένη ατμόσφαιρα ώστε να διατηρείται για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Τέλος όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο εκπρόσωπος της επιχείρησης το κατίκι αποτελεί το πιο φημισμένο τοπικό προϊόν της περιοχής του Δομοκού που μάλιστα εμφανίζει και την μεγαλύτερη δυναμική. Μάλιστα το κατίκι εξάγεται σε άλλες χώρες, όπου είναι γνωστό. Έτσι θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος της τοπικής οικονομίας βασίζεται στην παραγωγή του συγκεκριμένου τυριού.

5.3. Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των αναφερθέντων από τους εκπροσώπους το επιχειρήσεων για τα τοπικά προϊόντα του Δομοκού, προκύπτει ότι η περιοχή διαθέτει μια ευρεία γκάμα τοπικών προϊόντων. Έτσι θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο Δομοκός διαθέτει μια παραγωγική βάση η οποία είναι τα τοπικά του προϊόντα. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι ιδιαίτερος σημαντικό για

την περιοχή καθώς με τα τοπικά προϊόντα μπορεί να υποστηριχθεί η τοπική οικονομία και να διατηρηθεί ο τοπικός πληθυσμός.

Παράλληλα όμως θα πρέπει να αντιμετωπιστούν ορισμένα βασικά προβλήματα, τα οποία εντοπίστηκαν και επισημάνθηκαν από τους εκπροσώπους των τοπικών επιχειρήσεων. Τα προβλήματα αυτά έχουν να κάνουν κυρίως με την διανομή και με την προβολή των τοπικών προϊόντων. Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων χρειάζεται να χαραχθεί μια στρατηγική σε τοπικό επίπεδο, για την αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων στην κατεύθυνση της τοπικής ανάπτυξης. Κάτι τέτοιο επιχειρείται να προταθεί από την παρούσα εργασία και είναι το αντικείμενο της επόμενης ενότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1. Εισαγωγή

Στο έκτο κεφάλαιο της εργασίας, αναπτύσσονται τα βασικά χαρακτηριστικά της μεθοδολογία της εργασίας. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει τους όρους ανάλυσης των εμπειρικών ευρημάτων που προέκυψαν από τη διαδικασία των συνεντεύξεων. Υπό αυτό πρίσμα παρουσιάζονται τα σημαντικότερα στοιχεία που αφορούν τη σύνθεση της έρευνας, ώστε να κατανοηθεί στη συνέχεια το ευρύτερο πλαίσιο της εμπειρικής ανάλυσης.

Στο σύνολο του το κεφάλαιο επιμερίζεται σε τρεις βασικές ενότητες. Η πρώτη αναφέρεται στην παρουσίαση των βασικών κατευθύνσεων της μεθοδολογίας της έρευνας. Στη δεύτερη ενότητα προσδιορίζονται τα βασικά χαρακτηριστικά του ερωτηματολογίου και η διαδικασία της δειγματοληψίας. Τέλος στην τρίτη ενότητα παρουσιάζονται οι βασικοί όροι ανάλυσης των ευρημάτων των αποτελεσμάτων της έρευνας.

6.2. Η μεθοδολογία της έρευνας

Τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία της προσέγγισης της ερευνητικής διαδικασίας είναι ότι πρόκειται για μια μελέτη περίπτωσης, που χρησιμοποιεί ως βασικό μεθοδολογικό εργαλείο, την ανάλυση περιεχομένου. Η μελέτη περίπτωσης αναφέρεται στην ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών της αγροτικής κτηνοτροφικής δραστηριότητας, στην περιοχή του Δομοκού κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Η ανάλυση περιεχομένου, αναπτύσσεται με βάση τις συνεντεύξεις που έλαβε η έρευνα. .

6.2.1. Η Μελέτη Περίπτωσης

Η μέθοδος της μελέτης περίπτωσης αναφέρεται στην προσπάθεια για ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών ενός γεγονότος σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (Yin, 1994:17). Πρόκειται ουσιαστικά για την προσπάθεια ανάλυσης μιας κατάστασης και των ποικίλων χαρακτηριστικών της. Μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα η ανάλυση των χαρακτηριστικών μιας κατάστασης, λαμβάνει χώρα με σκοπό τη σύνδεση τους, με γενικά κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά στοιχεία. (Cresswel, 1998:39).

Η σύνδεση των βασικών στοιχείων της αγροτικής και κτηνοτροφικής δραστηριότητας στην περιοχή του Δομοκού, με εξελίξεις που έλαβαν χώρα, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, αποτελεί την εφαρμογή της μελέτης περίπτωσης, στην εργασία. Οι εξελίξεις αυτές

αναδεικνύονται μέσα από τις απαντήσεις που δίνονται στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, από τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Η ανάλυση τους, ουσιαστικά προσπαθεί να εξετάσει αυτά τα χαρακτηριστικά, ώστε να κατανοηθούν οι όροι ανάπτυξης της συγκεκριμένης περιοχής.

6.2.2. Η Ανάλυση Περιεχομένου

Η ανάλυση περιεχομένου συνιστά μια ποιοτική μέθοδο που προσπαθεί να απομονώσει τα βασικά στοιχεία ενός φαινομένου. Το υλικό που προκύπτει από την πρωτογενή έρευνα, αποτελεί τη βάση ανάπτυξης της ανάλυσης περιεχομένου η οποία επιχειρεί να το επεξεργαστεί ώστε να αναδειχθούν τα βασικά συμπεράσματα (Fairclough, 1995:29). Τα συμπεράσματα αυτά προστίθενται στη γενικότερη τάση που επικρατεί αναφορικά με το υπό μελέτη φαινόμενο.

Η ανάλυση περιεχομένου, χρησιμοποιείται ως εργαλείο κατανόησης των απαντήσεων που έδωσαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα, αναφορικά με τους όρους της τοπικής ανάπτυξης στην περιοχή του Δομοκού. Μέσα από τις συνεντεύξεις αναδεικνύονται σημαντικά ευρήματα, για την πορεία της γεωργίας και της κτηνοτροφίας σε αυτή την περιοχή.

6.3. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας, το δείγμα και η δειγματοληψία

6.3.1. Το Ερωτηματολόγιο της Έρευνας

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας έχει τα χαρακτηριστικά του δομημένου ερωτηματολογίου ανοικτού τύπου. Το βασικό χαρακτηριστικό των ερωτηματολογίων ανοικτού τύπου, είναι ότι παρέχουν τη δυνατότητα στους ερωτηθέντες για ευρείς τοποθετήσεις (Ιωσηφίδης, 2008:167). Συνεπώς ο ερευνητής δεν περιορίζεται απλώς στην καταγραφή, των απαντήσεων, όπως στο ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου, αλλά έχει τη δυνατότητα ευρύτερης ανάλυσης τους.

Η σύνταξη του ερωτηματολογίου, έλαβε χώρα, με σκοπό την κατανόηση των βασικών τάσεων που επικρατούν στους επαγγελματίες της αγροτικής και της κτηνοτροφικής παραγωγής στο Δομοκό. Το ερωτηματολόγιο επιμερίζεται σε τρία βασικά μέρη, με αναφορές στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον της αγροτικής ανάπτυξης στην περιοχή. Συνολικά το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από δεκατρείς ερωτήσεις, ενώ καταλυτική ήταν η συνεισφορά του καθηγητή κ. Νίκου Μπεόπουλου στη σύνθεση του. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας, στο σύνολο του, βρίσκεται στο παράρτημα της εργασίας.

6.3.2. Το Δείγμα της Έρευνας και η Δειγματοληψία

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στον κλάδο της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Συνολικά η έρευνα απευθύνθηκε σε 25 άτομα, με τα 20 εξ αυτών να απαντούν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας. Η σύνθεση των συμμετεχόντων στην έρευνα, αποτελείται από έξι αγρότες, δύο εκπροσώπους αγροτών, τρεις συνεταιριστές, τρεις μεταποιητές αγροτικών προϊόντων, δύο τοπικούς παράγοντες αγροτικών θεμάτων, δύο παράγοντες τοπικής ανάπτυξης και δύο ελεύθερους επαγγελματίες.

Η διαδικασία της δειγματοληψίας έλαβε χώρα, τις τελευταίες μέρες του Ιουνίου του 2012 και τις πρώτες μέρες του Ιουλίου του ίδιου έτους. Οι 5 επαγγελματίες της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής, δεν συμμετείχαν στην έρευνα, καθώς επικαλέστηκαν φόρτο εργασίας, λόγω της θερινής περιόδου. Σημαντικό ρόλο, για την εκλογή των μελών του δείγματος, διαδραμάτισαν οι άτυπες επαφές που είχε η έρευνα, με φορείς της περιοχής.

6.4. Η ανάλυση των ευρημάτων

Τα ευρήματα της πρωτογενούς έρευνας αναλύονται ανά ερώτηση. Σκοπός αυτής της επιλογής είναι η δημιουργία, ενός ξεκάθαρα πλαισίου κατανόησης των βασικών στάσεων και αντιλήψεων των επαγγελματιών της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής σε αυτή την περιοχή. Παράλληλα κατά τη διαδικασία ανάλυσης των ευρημάτων επιχειρείται να κατανοηθούν ενδεχόμενες διαφορές στις απαντήσεις των διαφόρων επαγγελματικών ομάδων που συμμετείχαν στην έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

7.1. Εισαγωγή

Στο έβδομο κεφάλαιο της εργασίας αναλύονται τα βασικά χαρακτηριστικά της πρωτογενούς έρευνας. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να καταδείξει τις σημαντικότερες τάσεις που επικρατούν στους κλάδους της γεωργίας και της κτηνοτροφίας στην περιοχή του Δομοκού. Υπό αυτή την οπτική, μελετώνται οι απαντήσεις που έδωσαν οι επαγγελματίες των κλάδων αυτών στις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου.

Το κεφάλαιο αναπτύσσεται αποκλειστικά σε μία ενότητα η οποία ουσιαστικά περιλαμβάνει την ανάλυση των αποτελεσμάτων της πρωτογενούς έρευνας.

7.2. Ανάλυση των ευρημάτων της πρωτογενούς έρευνας

7.2.1. Το Παρελθόν

Το πεδίο μελέτης του παρελθόντος της αγροτικής και κτηνοτροφικής δραστηριότητας, στο Δομοκό, αναπτύχθηκε με τέσσερις ερωτήσεις. Επιχειρήθηκε μια ανάλυση με σκοπό την κατανόηση των βασικών τάσεων που επικρατήσαν στους κλάδους αυτούς, τη δεκαετία του 1960, σε σχέση με τα προϊόντα που καλλιεργούνταν. Επίσης επιχειρήθηκε η μελέτη των όρων και του χρόνου της αλλαγής.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μελών του δείγματος, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, τα πράγματα ήταν εντελώς διαφορετικά σε αυτούς τους κλάδους. Η αγροτική και η κτηνοτροφική παραγωγή, ήταν το μέσο βιοπορισμού πολλών ατόμων της περιοχής, καθώς οι επιλογές ήταν πολύ λιγότερες. Το χαρακτηριστικό στοιχείο που προκύπτει από τις απαντήσεις των μελών του δείγματος είναι ότι πολλές οικογένειες απασχολούνταν σε αυτούς τους κλάδους με σκοπό, την απόκτηση των αναγκαίων τροφίμων για τη συντήρησή τους. Συνεπώς οι λόγοι απασχόλησης με τη γεωργία, εκτός από επαγγελματικοί ήταν και οικογενειακοί. Όσον αφορά δε τα προϊόντα που καλλιεργούνταν, εκτός από τα κτηνοτροφικά και τα γαλακτοκομικά προϊόντα, υπήρχαν αγροτικά προϊόντα, όπως ήταν τα όσπρια, τα προϊόντα των σιτηρών, το τριφύλλι, ενώ παρόντα ήταν τα προϊόντα του μπιστανιού και τα αμπέλια.

Παράλληλα, αναφορικά με την ερώτηση των αλλαγών που επήλθαν στη γεωργία και στην κτηνοτροφία, οι απαντήσεις τοποθετούνται κυρίως κοντά στο 1970. Υπάρχουν και ορισμένες που τοποθετούν τις αλλαγές λίγο αργότερα. Αυτό οφείλεται στο ότι, κινητήριες δυνάμεις των αλλαγών ήταν η αστυφιλία, ο αναδασμός, η αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που

σπούδαζαν καθώς φυσικά και η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι εξελίξεις αυτές επέφεραν σημαντικές αλλαγές στη διάρθρωση και στην οργάνωση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής στην περιοχή του Δομοκού. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι με ελάχιστες εξαιρέσεις οι απαντήσεις των διαφορετικών επαγγελματικών ομάδων που συμμετείχαν στην έρευνα, συγκλίνουν στα παραπάνω.

7.2.2. Το Παρόν

Στο πεδίο των ερωτήσεων του παρόντος επιχειρήθηκε να μελετηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά της εξελικτικής πορείας της γεωργίας και της κτηνοτροφίας σε αυτή την περιοχή. Εκτός από τους όρους ανάπτυξης των δραστηριοτήτων τους, οι ερωτώμενοι ρωτήθηκαν για τα επίπεδα της οικονομικής ανάπτυξης, τα προβλήματα που ενδεχομένως να εμφανίστηκαν και την αναγκαιότητα ή όχι για αλλαγή τις πορείας τους.

Σε αυτό το πεδίο, υπήρξαν διαφοροποιήσεις με βάση τις ομάδες των επαγγελματιών. Πιο συγκεκριμένα στην ερώτηση για τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας και της κτηνοτροφίας μεταξύ των ετών 1970 και 2010, οι αγρότες τόνισαν την αναγκαιότητα προσαρμογής στα νέα δεδομένα που επέφερε η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα νέα αυτά δεδομένα, ώθησαν πολλούς να στραφούν σε καλλιέργειες που αντιμετώπιζαν υψηλή διεθνή ζήτηση και επιδοτούταν μαζικά. Ως απόρροια εγκαταλείφθηκαν μια σειρά από παραδοσιακές καλλιέργειες της περιοχής. Ωστόσο τονίστηκε από μέλη της συγκεκριμένης ομάδας, ότι η στρατηγική αυτή αποδείχθηκε μη αποδοτική, καθώς όσο περνούσε ο καιρός, η ζήτηση αγροτικών προϊόντων μαζικής κλίμακας έπεφτε. Αντίστοιχο πρόβλημα αντιμετώπισαν και οι κτηνοτρόφοι που εγκατέλειψαν μέρος της παραγωγής τους. Εντούτοις οι εκπρόσωποι των αγροτών δικαιολόγησαν αυτή την επιλογή, καθώς μείωνε το κόστος και αύξανε τα έσοδα τους. Όμως οι συνεταιριστές και οι μεταποιητές των αγροτικών προϊόντων, τόνισαν περισσότερο το βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα αυτής της επιλογής, παρά τη βραχυχρόνια απόδοση της. Αντίστοιχες ήταν οι τοποθετήσεις των διοικητικών στελεχών που εμπλέκονται με την αγροτική παραγωγή καθώς και των ιδιωτών ελεύθερων επαγγελματιών.

Από την άλλη πλευρά, υπήρξε ένα κοινό πλαίσιο αποδοχής του ότι η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, αποτέλεσαν σημαντικά μέσα οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής. Συνεπώς μπορεί να υποστηριχθεί ότι παρά τα όποια προβλήματα, η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συνέβαλλε στη βελτίωση του εισοδήματος και του επιπέδου ζωής των αγροτών. Τα προβλήματα που εμφανίστηκαν, συνδέονται κατά κύριο λόγο με την επιλογή της εγκατάλειψης σημαντικού μέρους των

παραδοσιακών καλλιεργειών. Η στρατηγική αυτή οδήγησε τους παραγωγούς σε ένα τέλμα, καθώς βρέθηκαν να ανταγωνίζονται παραγωγούς άλλων χωρών, οι οποίοι αντιμετωπίζουν εμφανώς χαμηλότερο κόστος. Οι απαντήσεις για αυτά τα αποτελέσματα είναι λίγο έως πολύ κοινές, μεταξύ των ομάδων των επαγγελματιών. Συνεπώς δεν είναι παράδοξο που όλοι σχεδόν οι ερωτηθέντες τόνισαν την αναγκαιότητα για αλλαγή στρατηγικής στην αγροτική και κτηνοτροφική δραστηριοποίηση του Δομοκού.

7.2.3. Το Μέλλον

Στο τελευταίο πεδίο των ερωτήσεων, επιχειρήθηκε να μελετηθούν οι τάσεις και οι αντιλήψεις των επαγγελματιών της αγροτικής και της κτηνοτροφικής παραγωγής του Δομοκού για τις μελλοντικές στρατηγικές ανάπτυξης. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν για τις λύσεις που πρέπει να υπάρξουν από δω και πέρα, για τους λόγους προτείνουν τις συγκεκριμένες λύσεις και σε ποια προϊόντα πρέπει να δοθεί βαρύτητα. Τέλος υπήρξαν ερωτήσεις αναφορικά με το πετυχημένο τοπικό τυρί Κατίκι Δομοκού, καθώς και για τους λόγους, μη εκσυγχρονισμού των στρατηγικών.

Επί τάπητος τέθηκε, στις απαντήσεις η αναγκαιότητα μεταστροφής των καλλιεργειών σε παραδοσιακές. Όλοι σχεδόν οι συμμετέχοντες τόνισαν την ανάγκη αλλαγής των προτύπων δραστηριοποίησης των αγροτών και των κτηνοτρόφων με έμφαση στις παραδοσιακές καλλιέργειες. Η έμφαση στις παραδοσιακές καλλιέργειες μπορεί να λειτουργήσει υπέρ της παραγωγής ανταγωνιστικών και διαφοροποιημένων προϊόντων. Τα διαφοροποιημένα κτηνοτροφικά και αγροτικά προϊόντα, μπορούν να εξαχθούν και να κατακτήσουν νέες αγορές. Η διαφοροποίηση με βάση τα τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα αποτελεί τη βάση για τη νέα στρατηγική της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής στο Δομοκό. Σημειώνεται ότι οι συνεταιριστές τόνισαν την αναγκαιότητα για ανάπτυξη συνεργατικών δράσεων μεταξύ των αγροτών, ενώ οι μεταποιητές σημείωσαν ότι οριζόντιες και κάθετες συνεργασίες μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά την ανταγωνιστικότητα των τοπικών προϊόντων. Παράλληλα η συνεργασία υποστηρίχτηκε από τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης καθώς και από τα κεντρικά στελέχη, όπως και από τους αγρότες και εκπροσώπους τους.

Οι τελευταίες ομάδες τόνισαν επίσης τη σημασία που έχει το κλίμα, για την προώθηση των παραδοσιακών καλλιεργειών. Συνεπώς η στροφή στις παραδοσιακές καλλιέργειες ευνοείται από το κλίμα, όμως έχει την αναγκαιότητα της ευρύτερης βελτίωσης της ποιότητας ζωής. Όσον αφορά τα προϊόντα που μπορούν να καλλιεργηθούν η έμφαση αποδίδεται από τους

ερωτηθέντες στα φυτικά προϊόντα και στα αρώματα, στα όσπρια και στα κτηνοτροφικά προϊόντα.

Τέλος το παράδειγμα του τυριού Κατίκι, μπορεί να αποτελέσει τον οδηγό για τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής αγροτικής βάσης της περιοχής του Δομοκού. Ειδικότερα με βάση τις απαντήσεις που δόθηκαν, τονίζεται ότι η συνεργασία και η έμφαση στην ποιότητα μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλυτικά συγκριτικά πλεονεκτήματα των τοπικών προϊόντων. Στον αντίποδα η προσκόλληση σε μεμονωμένες παρελθοντικές πρακτικές και η αδυναμία για συνεργασία και κατανόηση των νέων τάσεων στις διεθνείς αγορές, αποτελούν τροχοπέδη για την τοπική ανάπτυξη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εργασία επιχείρησε να μελετήσει τα βασικά χαρακτηριστικά της αγροτικής δραστηριότητας στην περιοχή του Δομοκού. Βασικός σκοπός της εργασίας, υπήρξε η έρευνα των στοιχείων εκείνων που μπορούν να καθορίσουν την τοπική ανάπτυξη της συγκεκριμένης περιοχής. Η αγροτική δραστηριότητα, μπορεί να αποτελέσει τον πόλο ανάπτυξης της συγκεκριμένης περιοχής, καθώς μπορεί να συμβάλλει στην παραγωγή πολλών ποιοτικών και ανταγωνιστικών αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Η εργασία χρησιμοποίησε ως βασικό μεθοδολογικό εργαλείο την πρωτογενή έρευνα. Η πρωτογενής έρευνα αναπτύχθηκε με σκοπό να κατανοηθούν τα βασικά στοιχεία της δραστηριοποίησης των αγροτών και των κτηνοτρόφων στην ευρύτερη περιοχή του Δομοκού. Συνολικά 20 επαγγελματίες της γεωργίας και της κτηνοτροφίας απάντησαν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας το οποίο ήταν ανοικτού τύπου. Στο σύνολο του το ερωτηματολόγιο αποτελούταν από 13 ερωτήσεις και επιμεριζόταν σε τρεις διαστάσεις με βάση το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της αγροτικής και κτηνοτροφικής δραστηριοποίησης. Σκοπός του ερωτηματολογίου ήταν η παροχή της δυνατότητας των συμμετεχόντων στην έρευνα, να τοποθετηθούν σε σχέση με τις στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης που εφαρμόστηκαν στην αγροτική δραστηριότητα. Η πρωτογενής έρευνα, έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ημερών του Ιουνίου του 2012 και των πρώτων ημερών του Ιουλίου του ίδιου έτους.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έλαβε χώρα με βάση τα παραπάνω, καθώς οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, επιμερίστηκαν σε παρόν, παρελθόν και μέλλον. Η μέθοδος ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκε σε αυτό το πεδίο ήταν η ανάλυση περιεχομένου, με έμφαση στην τοπική οικονομική ανάπτυξη. Σημειώνεται ότι στο σύνολο της η εργασία, είχε τα χαρακτηριστικά της μελέτης περίπτωσης, καθώς εστίασε στη διερεύνηση των όρων τοπικής ανάπτυξης, σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Επιπρόσθετα η ανάλυση συμπεριέλαβε τις στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, δηλαδή περίπου από το 1970 έως σήμερα. Αντίστοιχα η ανάλυση περιεχομένου έδωσε βαρύτητα στην κατανόηση των απαντήσεων που έδωσαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα. Επιχειρήθηκε να συνδεθούν οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην πρωτογενή έρευνα με τις στρατηγικές

τοπικής ανάπτυξης που χρησιμοποιήθηκαν από τους δρώντες της αγροτικής δραστηριότητας του Δομοκού.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας το παρελθόν της γεωργίας και της κτηνοτροφίας της περιοχής χαρακτηρίστηκε από την προσπάθεια των ανθρώπων να βιοποριστούν αλλά και να καλύψουν τις ανάγκες τους. Πολλοί επαγγελματίες των κλάδων αυτών, εκτός από την απόκτηση εισοδήματος, επιχειρούσαν και να καλύψουν μέρος των αναγκών τους σε τροφή. Η κατάσταση αυτή άλλαξε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, κυρίως λόγω του αναδασμού, της αστυφιλίας και της προοπτικής ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στη συνέχεια επήλθε μια σημαντική οικονομική ανάπτυξη, λόγω της αύξησης της ζήτησης των αγροτικών προϊόντων. Η εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής μέσα από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, βελτίωσε σε σημαντικό βαθμό την ποιότητα ζωής των αγροτών και των κτηνοτρόφων. Ωστόσο λόγω της εγκατάλειψης των παραδοσιακών καλλιεργειών με σκοπό την ικανοποίηση μιας σημαντικής ζήτησης, συμβατικών καλλιεργειών που προερχόταν από το εξωτερικό, παρουσιάστηκε ένα σημαντικό πρόβλημα. Ο ανταγωνισμός που προήλθε από το εξωτερικό, λόγω του χαμηλότερου κόστους που αντιμετώπιζαν αγρότες άλλων χωρών, έφερε σε τέλμα πολλούς τοπικούς παραγωγούς.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, τονίζουν σε σημαντικό βαθμό την πορεία που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια της υπό μελέτη περιόδου. Τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν, βασίζονται κυρίως στην υιοθέτηση βραχυπρόθεσμων στρατηγικών εκ μέρους των τοπικών δρώντων, με σκοπό την αύξηση των εσόδων τους. Όμως σε μια αγορά τόσο ανταγωνιστική όσο αυτή των αγροτικών προϊόντων, η εφαρμογή σταθερών μακροπρόθεσμων στρατηγικών συνιστά ένα βασικό μέσο, επιβίωσης και ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας.

Συνεπώς οι προτάσεις που παρατίθενται για το μέλλον της αγροτικής οικονομίας του Δομοκού βασίζονται ουσιαστικά στις αντιλήψεις και τις τοποθετήσεις των μελών του δείγματος. Το ζητούμενο στοιχείο, είναι η υιοθέτηση μακροπρόθεσμων στρατηγικών με σκοπό την αποτελεσματική εκμετάλλευση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Οι προτάσεις αυτές έχουν φέρει ουσιαστικά στο προσκήνιο τη σημασία της συνεργασίας σε κάθετο και σε οριζόντιο επίπεδο στην αγροτική και στην κτηνοτροφική παραγωγή. Η συνεργασία μεταξύ των δρώντων της κτηνοτροφικής και της αγροτικής παραγωγής, μπορεί να λειτουργήσει ως μια καταλυτική εισροή βελτίωσης της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας των τοπικών προϊόντων. Υπό αυτή την οπτική, μπορούν να παραχθούν ανταγωνιστικά και διαφοροποιημένα προϊόντα, τα οποία μπορούν να κατακτήσουν άμεσα τις αγορές του εξωτερικού. Το τυρί Κατίκι Δομοκού αποτελεί μια ενδεικτική περίπτωση. Υπό αυτό το πρίσμα ορισμένες στρατηγικές που μπορούν να ακολουθηθούν είναι οι εξής:

- Συνεργασία των τοπικών παραγωγών με τους ενδιάμεσους φορείς των δικτύων διανομής, ώστε να μειώνεται ο χρόνος αλλά και το κόστος διανομής των αγροτικών προϊόντων στις αγορές,
- Σύνταξη και εφαρμογή επιχειρηματικού αγροτικού πλάνου, με έμφαση στις τοπικές καλλιέργειες, με σκοπό να ικανοποιείται η ζήτηση της αγοράς,
- Χρηματοδότηση των επενδύσεων σε διαφοροποιημένα αγροτικά προϊόντα από τοπικές και περιφερειακές τράπεζες ώστε να αυξάνεται η πιθανότητα εξαγωγής τους,
- Συνεχής προσπάθεια για βελτίωση της ποιότητας και εκμετάλλευσης των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

Τέλος η μελλοντική έρευνα οφείλει να προσδώσει βαρύτητα στη συνεισφορά των τοπικών προϊόντων Δομοκού στην ελληνική εξαγωγική δραστηριότητα. Τα στοιχεία και τα συμπεράσματα που θα βρεθούν μπορούν να βελτιώσουν σε σημαντικό βαθμό τις παραγωγικές επιλογές των τοπικών δρώντων με σκοπό την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Barham, E. (2003) 'Translating terroir: The global challenge of French AOC labeling', at *Journal of Rural Studies*, Vol. 19, pp 127 – 138
- Blair, J. (1995) 'Local economic development: analysis and practice', Sage Publications, London
- Blakely, E. (1994) 'Planning Local Economic Development, Theory and Practice', Sage Publication Inc, California
- Coffey S., Polese M. (1984), 'The concept of local development: a stages model of endogenous regional growth', *Regional Science Association*, 55.
- Coffey S., Polese M. (1985), 'Local Development, Conceptual Bases and Policy Implications', *Regional Studies* V 19 – 2
- Conter, M. Zanardi, E. Ghidini, S. Pennisi, L. Vergara, A. Campanini, G. Ianieri, A. (2008) 'Consumers behavior toward typical Italian dry sausages' at *Food Control*, Vol. 19, pp 609 – 615
- Farrell, G. (1999) 'Η χωρική ανταγωνιστικότητα: Η χάραξη μιας στρατηγικής χωρικής ανάπτυξης υπό το πρίσμα της εμπειρίας LEADER', *Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο LEADER*, 'Καινοτομία στον αγροτικό χώρο'
- Garofoli, G. (1990), 'Local Development: patterns and policy implications', in: Konsolas N. (ed), *Local Development*, Regional Development Institute & Hellenic Agency for Local Development and Local Government, Athens
- Garofoli, G. (1991), 'Local Networks, Innovation and Policy in Italian Industrial Districts', in *Regions Reconsidered Economic Networks, Innovation and Local Development in Industrialized Countries*, Mansell Publishing Limited, England
- Garofoli, G. (1992), 'Endogenous Development and Southern Europe', Athenaeum Press Ltd, Newcastle.
- Goodman, D. (2003) 'The quality turn and alternative food practices: reflections and agenda', at *Journal of Rural Studies*, Vol. 19, pp 1 – 7

- Ilbery, B. & Kneafsey, M. (1999) 'Niche Markets and regional food products in Europe: Towards a research agenda', at Environment and Planning A, Vol. 31, pp 2207 – 2222
- Creswell, J. W. (1998). "Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among five traditions ", Thousand Oaks, CA: Sage
- Fairclough, N., (1995), Critical Discourse Analysis: The critical study of language, Pearson Education, England
- Yin, K. R.(1994), Case Study Research. Design and Methods, Second edition, Thousand Oaks: Sage

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Leader + Magazine, (2006), 'Ελλάδα: Τοπικά προϊόντα με βιολογική γεύση', Vol. 6, σελ. 22 – 23
- Leader + Magazine, (2006), 'Ελλάδα: Τοπικά προϊόντα με βιολογική γεύση', Vol. 5, σελ. 17 – 18
- Rujol, D. (1997) 'Η συλλογική οργάνωση ενός τομέα για την τοπική αξιοποίηση των γεωργικών πόρων: το παράδειγμα της τυροκομίας', Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο LEADER, 'Καινοτομία στον αγροτικό χώρο'
- Ricci, C. Lukesch, R. Soto, P. Thirion, S. Duguet, D. & Verduyck, J. (2001) 'Η διακρατική συνεργασία στο πλαίσιο του LEADER II: Εμπειρίες του παρελθόντος, εργαλεία για το μέλλον', Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο LEADER, 'Καινοτομία στον αγροτικό χώρο'
- Weaver, C. (1992) 'Ανάπτυξη από κάτω: Προς μια θεωρία ανάπτυξης σε συγκεκριμένες περιοχές', στο 'Περιφερειακή Ανάπτυξη και Πολιτική', Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα
- Ακαδημία Αθηνών (2003), Οικονομικά χαρακτηριστικά και στρατηγική ανάπτυξης της νησιωτικής Ελλάδος, Μελέτες: Αριθμός 1, Γραφείο Οικονομικών Μελετών Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα.
- Ανθοπούλου, Θ.,(2006) Όψεις και Δυναμικές Επιχειρηματικότητας Γυναικών της Υπαίθρου στην Παραγωγή Τροφίμου. Μια πρώτη εμπειρική προσέγγιση (Περιφέρεια

Πελοποννήσου), Εισήγηση στο 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας με θέμα: Η διάσταση του φύλου στην αγροτική ανάπτυξη, 2- 4 Νοεμβρίου, Αθήνα

- Βλιάμος, Σ. ‘Περιφερειακή – Τοπική Ανάπτυξη’, εκπαιδευτικό υλικό στη σειρά ‘περιβάλλον-πολιτισμός-τουρισμός-περιφερειακή ανάπτυξη’, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ), Υπουργείο Εθνικής παιδείας και Θρησκευμάτων, Ηλεκτρονικά Διαθέσιμο: <http://repository.edulll.gr>
- Γούσιος, Δ. & Ντυκέν, Μ. (2004), ‘Τοπική Ανάπτυξη και Τοπική Αυτοδιοίκηση’, Διδακτικές Σημειώσεις, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος
- Δέκλερης, Μ. (2000) ‘Το Δίκαιο της Βιώσιμου Αναπτύξεως’, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Επιτροπή των Περιφερειών (2011), Γνωμοδότηση με θέμα: ‘Τοπικά συστήματα τροφίμων’, 88^η Σύνοδος ολομέλειας της 27^{ης} και 28^{ης} Ιανουαρίου
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2008) ‘Αξιολόγηση της πολιτικής για τις προστατευόμενες ονομασίες προέλευσης (ΠΟΠ) και τις προστατευόμενες γεωγραφικές ενδείξεις (ΠΓΕ) στο πλαίσιο της ΚΓΠ’
- Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο LEADER/AEIDL (1999) ‘Τοσκάνη, Ιταλία: Τοπικά Προϊόντα, Προώθηση της περιοχής’
- Ζήσης, Ι. ‘Βιώσιμη Ανάπτυξη και Ποιότητα Ζωής’, ΜΚΟ ‘Σόλων για τη Σύνθεση και τον Οικολογικό Πολιτισμό τον 21ο Αιώνα’, Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: http://www.ekke.gr/estia/gr_pages/gr_index.htm (Τελευταία πρόσβαση: 7/3/2012)
- Καγκαράκης, Κ. ‘ Προς μια ανάπτυξη με πυξίδα την ποιότητα’, Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: <http://www.survey.ntua.gr/environ/> (Τελευταία πρόσβαση: 7/4/2012)
- Κουτσού, Σ., 2008, ‘Αγροτουρισμός’, Αρχεία Διαλέξεων στην ηλεκτρονική πλατφόρμα εκπαίδευσης (e-Class) του Τμήματος Διοίκησης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, <http://eclass.farm.teithe.gr/claroline/document/document.php>
- Λαμπριανίδης, Λ. (2003) ‘Τοπικά προϊόντα ως μέσο για την υποβοήθηση της ανάπτυξης των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών της ευρωπαϊκής υπαίθρου’ στο Αειχώρος, Τόμος 2 (1), σελ. 6 – 35

- Μητούλα, Ρ. (2000) 'Βιώσιμη Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Αστικού Περιβάλλοντος' Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- ΠΑΕΠ, (2006), 'Ανάπτυξη Χρηστικών Δεικτών για την Εφαρμογή Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης', Διεύθυνση Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης, Ιανουάριος, Αθήνα
- Παπαδημητρίου, Ε. , 'Σκέψεις για την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της έννοιας της ανάπτυξης και της προόδου από τη σκοπιά της φιλοσοφίας και της κοινωνικής οικολογίας', Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: <http://www.survey.ntua.gr/environ/> (Τελευταία πρόσβαση: 15/4/2012)
- Παπακωνσταντινίδης, Λ. (1998) 'Δημοτική και Κοινοτική Ανάπτυξη' Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, ΑΤΕΙ Καλαμάτας
- Παπανδρέου, Α. Σαρτζετάκης, Ε. (2002) 'Βιώσιμη Ανάπτυξη: Οικονομική Επιστήμη και Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο', Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: www.users.uom.gr (Τελευταία πρόσβαση: 1/4/2012)
- Πιταούλη, Ε. (2004) 'Η επίδραση των χαρακτηριστικών του μαστιχοπαραγωγού στην παραγωγή και στην προώθηση της μαστίχας Χίου' Πτυχιακή Μελέτη, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- Ποταμιάνος, Γ. (1991) 'Η προώθηση της τοπικής ανάπτυξης στην ευρωπαϊκή κοινότητα και τα κράτη – μέλη. Στρατηγικές και μέσα ενεργοποίησης των τοπικών αγορών εργασίας', Τόπος, τεύχος 3, σελ 119 – 139
- Πρακτικά Συνεδρίου ΕΜΠ (1996), 'Μικρομεσαίες μεταποιητικές επιχειρήσεις στον ιστό της πόλης' 3 – 4 Μαΐου
- Ρέππας, Π. (2002) 'Οικονομική Ανάπτυξη. Θεωρίες και Στρατηγικές', Τόμος Α, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Ρόκος, Δ. (2001) 'Από τη «Βιώσιμη ή Αειφόρο» στην Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη', Ηλεκτρονικά διαθέσιμο: <http://www.survey.ntua.gr/environ/> (Τελευταία πρόσβαση: 17/4/2012)
- Ρωμαίος, Γ. (1995) 'Σύγχρονες τάσεις στην Περιφερειακή Ανάπτυξη' Αθήνα

- Τράντας, Ν. (2006) 'Ευρωπαϊκή ενοποίηση και τοπική ανάπτυξη στην Ελλάδα', στο Μαραβέγιας, Ν., Σακελλαρόπουλος Θ. (επιμ.), 'Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Ελλάδα. Οικονομία, Κοινωνία, Πολιτικές', Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2006.
- Χριστοφάκης, Μ. (2001) 'Τοπική Ανάπτυξη και Περιφερειακή Πολιτική', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Ιωσηφίδης Θ. (2008) Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

Πηγές Διαδικτύου

- <http://www.wwf.org/>
- http://ec.europa.eu/agriculture/quality/index_en.htm

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;
2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;
3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;
4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;
6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;
7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;
8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτεινάτε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;
10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;
11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγρότες

1

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Η γεωργία ήταν το βασικό μέσο επιβίωσης, πολλών κατοίκων της περιοχής. Ο κόσμος καλλιεργούσε τη γη, για να βιοποριστεί, ενώ αρκετοί ασχολούταν με την κτηνοτροφία. Γενικά ο πρωτογενής τομέας αποτελούσε το βασικό μέσο ανάπτυξης της περιοχής, καθώς έδινε τα περισσότερα στον περισσότερο κόσμο.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Κυρίως τα σιτηρά, από πλευράς γεωργίας και τα γαλακτοκομικά από πλευράς κτηνοτροφίας. Ακόμη με βάση αυτά που λένε οι παλαιότεροι, γιατί εμείς ήμασταν μικροί τότε, καλλιεργούνταν τριφύλλι καθώς και όσπρια, ενώ υπήρχαν και πολλά μπιστόνια.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Κυρίως κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν και αναπτύχθηκε πιο έντονα η αστυφιλία.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Εκτός από την εφαρμογή του αναδασμού, δημιουργήθηκαν νέες δουλειές, ενώ περισσότερος κόσμος άρχισε να σπουδάζει.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Τα πάντα επηρεάστηκαν από την ένταξη της χώρας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική έδωσε το στίγμα των επιλογών μας. Έτσι εγκαταλείφθηκαν πολλές κτηνοτροφικές χρήσεις-αν και τώρα επανέρχονται- και προτιμήθηκαν οι μεγάλες

καλλιέργειες. Κυρίως επιλέχθηκε το μαλακό και το σκληρό σιτάρι, το καλαμπόκι, η τομάτα, ο καπνός και τα τεύτλα.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι υπήρξε ανάπτυξη, που βασιζόταν κυρίως στη γεωργία και μετά στην κτηνοτροφία. Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανέβασε τις τιμές και τη ζήτηση, και συνεπώς βελτιώθηκε το επίπεδο ζωής στη γύρω περιοχή.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Το πρόβλημα ήταν ότι εγκαταλείφθηκαν σε σημαντικό βαθμό, καλλιέργειες παραδοσιακές της περιοχής. Επίσης πολλοί αρκέστηκαν στις επιδοτήσεις και δεν προσπάθησαν να παράγουν κάτι διαφορετικό και καινοτόμο.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι, ειδικά τώρα με την κρίση. Άλλωστε από το 2013, το καθεστώς των επιδοτήσεων θα αλλάξει.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Ο τόπος έχει συγκριτικά πλεονεκτήματα, και μάλιστα πολλά. Το ζητούμενο είναι να στραφούμε σε νέες καλλιέργειες, που μπορούν να πωληθούν κυρίως στο εξωτερικό. Επίσης πρέπει να συνεργαστούμε, ώστε να μειώνεται το κόστος μας.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Εκτός από την κρίση, πρέπει να βρεθούν νέες στρατηγικές για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στη γύρω περιοχή. Δεν μπορείς να αναπτυχθείς αν δεν βασίζεσαι στις δικές σου δυνάμεις. Ακόμη μπορούμε να επιστρέψουμε στις παραδοσιακές καλλιέργειες.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Η λεβάντα, τα όσπρια και γενικότερα ότι καλλιεργείται εύκολα, με βάση το κλίμα.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι τα τοπικά προϊόντα, μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσα ανάπτυξης της περιοχής. Ακόμη, ότι η επιμονή του παραγωγού σε συνδυασμό με τη μελέτη της αγοράς, μπορούν να δώσουν τη λύση.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Συχνά η δυσκαμψία για την υιοθέτηση αλλαγών και η στροφή σε νέες καλλιέργειες. Επίσης η προσκόλληση στις επιδοτήσεις λειτουργεί ανασταλτικά. Τέλος θα σου πω ότι τα ψηφοθηρικά μέτρα αγροτικής πολιτικής δεν βοηθάνε.

Αγρότης 2

2

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Παλιά ήταν διαφορετικά, η γεωργία και η κτηνοτροφία ήταν τα βασικά μέσα διαβίωσης του τοπικού πληθυσμού. Οι νέοι μένανε στον τόπο τους και ασχολούταν με τη γη. Προϊόντα που καλλιεργούνταν ήταν το σιτάρι, το κριθάρι, η βρώμη αλλά και όσπρια, ενώ υπήρχαν και πολλά περιβόλια. Εκτός από τη γεωργία, αναπτυγμένη σχετικά ήταν και η κτηνοτροφία.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Όλα τα παραπάνω που ανέφερα. Από τα κτηνοτροφικά ήταν το γάλα, και του τυρί.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Από τη δεκαετία του 1970 και μετά.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Ο αναδασμός άλλαξε πολύ τα πράγματα, ενώ και η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ. δημιούργησε νέες συνθήκες για τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Τα πρώτα χρόνια της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έδωσαν βαρύτητα στη γεωργία και στην κτηνοτροφία, καθώς άνοιξαν πολλές αγορές για τα προϊόντα μας. Στη συνέχεια όμως η ζήτηση έπεσε, έγιναν λάθη και από εμάς, ενώ τώρα με την οικονομική κρίση τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Φυσικά, αφού τόσες αγορές ζητούσαν τα προϊόντα μας. Επίσης υπήρχαν και οι επιδοτήσεις που όπως και να το δεις, ήταν ένα μέσο στήριξης, διότι μείωναν το κόστος. Γενικά μπορώ να πω ότι η κατάσταση βελτιώθηκε.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Το βασικό πρόβλημα ήταν ότι δεν καινοτομήσαμε κατά τη διάρκεια αυτού του διαστήματος. Ακόμη καλλιεργήσαμε σπορές που μπορούσαν να καλλιεργηθούν παντού και συνεπώς εγκαταλείφθηκαν πολλές τοπικές καλλιέργειες. Σημαντικό πρόβλημα ήταν η μείωση της ενασχόλησης με τη κτηνοτροφία.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να βρούμε νέες μορφές αγροτικής ανάπτυξης.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Να πιάσουμε πάλι τις τοπικές καλλιέργειες, και να δώσουμε βαρύτητα σε αυτές. Ο τόπος μας είναι ευλογημένος και με αρκετή προσοχή μπορεί να προσφέρει πολλά.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Τα αγροτικά προϊόντα που μπορούν να παραχθούν από όλους δεν έχουν μέλλον, ή τουλάχιστον δεν προσφέρουν καλό εισόδημα. Εισάγονται άλλωστε, δεξ τι έγινε με την πατάτα. Η Ελλάδα έχει το κλίμα, που βοηθάει πολύ ώστε να παραχθούν διαφοροποιημένα προϊόντα που να είναι ανταγωνιστικά.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Όλα τα αρωματικά και τα όσπρια.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι τα διαφοροποιημένα τοπικά προϊόντα μπορούν να γίνουν αποδεκτά από ξένες αγορές. Επίσης ότι πρέπει να στραφούμε και πάλι στην κτηνοτροφία.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η δυσκολία στην αλλαγή των αντιλήψεων και τα προβλήματα στην εφαρμογή των νέων λύσεων.

Αγρότης 3

3

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Ήταν το βασικό μέσο επιβίωσης των κατοίκων μαζί με την κτηνοτροφία.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Όλα τα σιτηρά, όλα τα γαλακτοκομικά, και άλλα όπως το τριφύλλι και τα αμπέλια.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Τέλη της δεκαετίας του 1960 και αρχές του 1970 μέχρι και το 1980.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Ο αναδασμός και η ΕΟΚ.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Το πρώτο διάστημα υπήρξε αύξηση, αλλά στη συνέχεια η συμμετοχή των αγροτικών προϊόντων μειώθηκε. Από την άλλη πλευρά πρέπει να σου πω ότι εγκαταλείφθηκαν και οι τοπικές καλλιεργείες.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Φυσικά, διότι τα τοπικά προϊόντα πωλούνταν, ακόμη και όταν εγκαταλείψαμε τις τοπικές καλλιέργειες.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Σε πολλούς αγρότες η πτώση της ζήτησης για τα αγροτικά δημιούργησε απαισιοδοξία και δεν πρωτοτύπησαν, αλλά περπάτησαν στα έτοιμα. Επίσης λόγω της κρίσης πολλοί κάνουν και δεύτερες δουλείες και παίρνουν απλώς τα πριμ.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι θα ήταν καταστροφή γιατί στο τέλος τα χωριά θα ερημώσουν.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Να στραφούμε στις τοπικές καλλιέργειες και να προσπαθήσουμε να τις εξάγουμε σε άλλες χώρες. Επίσης πρέπει να ενισχυθεί με κάθε τρόπο η κτηνοτροφία.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Εκτός από την κρίση, πρέπει να βρεθούν νέες στρατηγικές για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στη γύρω περιοχή. Δεν μπορείς να αναπτυχθείς αν δεν βασίζεσαι στις δικές σου δυνάμεις. Ακόμη μπορούμε να επιστρέψουμε στις παραδοσιακές καλλιέργειες.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Τα αρωματικά φυτά, τα κτηνοτροφικά προϊόντα και τα όσπρια.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Τα τοπικά ελληνικά προϊόντα μπορούν να γίνουν περιζήτητα, εφόσον ληφθούν οι απαραίτητες ενέργειες. Το Κατίκι έχει πάρει πιστοποίηση, και είναι ένα από τα καλύτερα τυριά της χώρας. Μπορώ να σου πω ότι η περίπτωση αυτή δείχνει τον δρόμο σε όλους μας.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Κυρίως η δυσκολία εύρεσης χρηματικών πόρων τώρα με την κρίση. Ακόμη συχνά οι υπεύθυνοι δεν κατανοούν τις προτάσεις των αγροτών που παράγουν πραγματικά και δεν ζουν από τις επιδοτήσεις.

Αγρότης 4 Κτηνοτρόφος

4

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Οι περισσότεροι άνθρωποι απασχολούνταν στην παραγωγή τοπικών αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντα. Συνεπώς κέρδιζαν το εισόδημα τους από τη γη και τα ζώα.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Δεν ήταν μόνο τα γεωργικά προϊόντα, όπως π.χ. τα σιτηρά, αλλά και το γάλα, το τυρί και του γιαούρτι.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Από το 1970 περίπου, μέχρι να μπει η χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η αστυφιλία και η αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που πήγαιναν πανεπιστήμιο. Πριν να μπει η χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι τιμές των αγροτικών και των κτηνοτροφικών προϊόντων ήταν χαμηλές, και συνεπώς δεν βοηθούσαν.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Με το που μπήκε η χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα πράγματα άλλαξαν γιατί αυξήθηκαν οι τιμές. Όμως πολλοί στράφηκαν σε τυπικές καλλιέργειες και εγκατέλειψαν τις παραδοσιακές. Επίσης τότε είχαμε μείνει πολλοί λίγοι κτηνοτρόφοι.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι γιατί είχαν αυξηθεί οι τιμές, ενώ ερχόταν και πολλές επιδοτήσεις.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Θα σου έλεγα ότι η αγροτική παραγωγή απέκτησε τυπικά χαρακτηριστικά μικρής βιοτεχνίας, γιατί προσαρμοζόταν στη ζήτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως εγκαταλείφθηκαν πολλές τοπικές καλλιέργειες, ενώ μειώθηκε η προσφορά των κτηνοτροφικών προϊόντων.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Μάλλον όχι, γιατί πρέπει να αναδιατάξουμε τις δυνάμεις μας και να βρούμε λύσεις στα προβλήματα μας.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Να ενισχυθεί η παραγωγή των τοπικών αγροτικών προϊόντων, και κυρίως των κτηνοτροφικών.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Γιατί μόνο με ανάδειξη των τοπικών πλεονεκτημάτων, μπορεί να αναπτυχθεί η περιοχή.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Το τυρί και τα αρωματικά φυτά.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Η περίπτωση αυτή, ουσιαστικά επικυρώνει αυτό που λέω. Ότι με προσπάθεια, μπορεί να υπάρξει έξοδος από το πρόβλημα.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η απουσία πραγματικής θέλησης, και η έμφαση στα εύκολα.

Αγρότης 5

Το Παρελθόν

5

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Από ότι μου έχουν πει μεγαλύτεροι, καθώς λόγω ηλικίας δεν γνωρίζω τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά. Πολλοί ασχολούταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, και για οικογενειακούς λόγους, πέρα από επαγγελματικούς. Επίσης ήταν λιγότερα τα μέσα και οι δυνατότητες.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Και πάλι θα σου πω ότι έχω ακούσει. Το γάλα, το τυρί, το σιτάρι, η βρώμη και το τριφύλλι. Επίσης τα αμπέλια αλλά σε λιγότερο βαθμό.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Περίπου κατά το 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η αστυφιλία αρχικά και στη συνέχεια η πτώση των τιμών, αλλά και η προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ΚΑΠ άλλαξαν πολλά. Κυρίως αυξήθηκε η επιδοτούμενη παραγωγή, που μπορούσε να γίνει με μικρό κόστος και να απορροφηθεί άμεσα από τις αγορές.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι δεν υπάρχει αμφιβολία για αυτό.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Το λάθος προέκυψε κατά τη διάρκεια της εγκατάλειψης των τοπικών παραδοσιακών καλλιεργειών. Έτσι χάσαμε δυνητικούς πελάτες και φυσικά κέρδη.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να δώσουμε έμφαση στη συνεργασία.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Την αναδιοργάνωση της παραγωγής με σκοπό να παραχθούν ανταγωνιστικά αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Έχουμε αυτό το κλίμα, που μπορεί να μας δώσει πολλά. Έχουμε επίσης την τεχνογνωσία να ανταπεξέλθουμε στις νέες συνθήκες της αγοράς. Αν δεν παράγεις διαφοροποιημένα προϊόντα δεν μπορείς να επιβιώσεις σήμερα.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Το κλίμα και η εμπειρία μας και από εκεί και πέρα, όλα όσα μπορούν να παραχθούν και να απορροφηθούν από το εξωτερικό.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι μπορούμε να τα καταφέρουμε, με βάση αυτά που έχουμε, χωρίς επιδοτήσεις.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία μας να συνεργαστούμε. Πρέπει να το ξεπεράσουμε και αυτό.

Αγρότης 6 Καλλιεργητής Μεγάλων Καλλιεργειών

6

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Η γεωργία και η κτηνοτροφία λειτουργούσαν ως μέσο επιβίωσης για πολλές οικογένειες. Συνεπώς οι επιλογές ήταν διαφορετικές από σήμερα, καθώς οι αγρότες αλλά και οι κτηνοτρόφοι επιχειρούσαν να συντηρήσουν και τις οικογένειες τους, εκτός από το να πωλήσουν τα προϊόντα τους.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Όλα τα είδη των σιτηρών και όλα τα είδη των γαλακτοκομικών. Πάνω σε αυτά πατήσαμε και εμείς και αποκτήσαμε την τεχνογνωσία που έχουμε σήμερα. Εννοώ ότι οι παλαιότεροι μας έμαθαν πώς να καλλιεργούμε τη γη.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Γύρω στα 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Ο αναδασμός συνέβαλε αρκετά, και στη συνέχεια η αύξηση της αστυφιλίας και φυσικά η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η παραγωγή προσαρμόστηκε στην Κοινή Αγροτική Πολιτική. Συνεπώς εγκαταλείψαμε όλοι τις παραδοσιακές καλλιέργειες και επιδοθήκαμε στην παραγωγή προϊόντων που ζητούταν μαζικά. Το κέρδος ήταν η κινητήριος δύναμη, πίσω από αυτή την επιλογή και φυσικά οι επιδοτήσεις που δινόταν.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Αυτό ακριβώς εννοούσα και παραπάνω. Υπήρξε η προοπτική του κέρδους και κερδίσαμε οι περισσότεροι από αυτό.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Όπως είπα εγκαταλείφθηκαν παραδοσιακές καλλιέργειες, που τώρα μας είναι χρήσιμες. Εγκαταλείφθηκαν λόγω του λάθους μας να μην έχουμε μακροχρόνιο σχεδιασμό. Έτσι εγκλωβιστήκαμε στα εύκολα που τώρα τελειώνουν και αυτά. Η εστίαση σε αυτές ξανά έχει μεγάλο κόστος, όμως δεν υπάρχει άλλη επιλογή.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι, πρέπει να αλλάξουμε άμεσα.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνετε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Την επιστροφή στις καλλιέργειες τις τοπικές που μπορούν να απορροφηθούν από το εξωτερικό. Επίσης την προώθηση τους με κάθε τρόπο προς τις ξένες αγορές. Χρειάζεται ένα καλό μάρκετινγκ.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Πρώτα από όλα πρέπει να μάθουμε ως αγρότες να στηριζόμαστε στις δικές μας δυνάμεις. Επίσης η διαφοροποίηση πλέον είναι ένα καταλυτικό στοιχείο της σύγχρονης επιχειρηματικότητας. Για πρέπει να δούμε τους εαυτούς μας εκτός από αγρότες και ως επιχειρηματίες.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τα αρωματικά φυτά και τα όσπρια. Και ότι άλλο μπορεί να βγει με τη βοήθεια του κλίματος.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι πρέπει να συγκροτηθούμε και αν θες να συνεργαστούμε μεταξύ μας, γιατί η τοπική ανάπτυξη, μπορεί να συμβάλει στην ανασυγκρότηση του τόπου.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η άρνηση κατανόησης των νέων συνθηκών που υπάρχουν στην αγορά και η αδυναμία συνεργασίας κατά την άποψη μου.

Εκπρόσωπος Αγροτών 1, 7

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Η γεωργία και η κτηνοτροφία ήταν το βασικό μέσο επιβίωσης για πολύ κόσμο εκείνη την περίοδο.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Πάρα πολλά. Αναφέρω τα πιο χαρακτηριστικά που ήταν όλα τα είδη των σιτηρών, τα προϊόντα του περιβολιού, ενώ καλά πήγαινε και το τριφύλλι. Ακόμη τα κτηνοτροφικά προϊόντα, έδιναν σημαντικό εισόδημα.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Μετά το 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Όπως θα σου είπαν οι περισσότεροι, ο αναδασμός και η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Η εισοδος της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, άλλαξε τη θέση του αγρότη προς το καλύτερο. Αυτό συνέβη, διότι αυξήθηκαν οι τιμές, και τα προϊόντα μπορούσαν να πωληθούν σε περισσότερες αγορές. Ωστόσο κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου υπήρξε μια αύξηση της ζήτησης σε αγροτικά προϊόντα, όμως προς τα τέλη της η ζήτηση αυτή μειώθηκε. Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό και από τη συνεισφορά των αγροτικών προϊόντων στο ΑΕΠ της χώρας.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Δεν υπάρχει αμφιβολία για αυτό. Κινήθηκε η αγορά, γιατί αυξήθηκε το χρήμα που λάμβαναν οι αγρότες.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Δυστυχώς ναι. Κυρίως εγκαταλείφθηκαν οι τοπικές καλλιέργειες, καθώς οι περισσότεροι εστίασαμε σε καλλιέργειες που θέλανε λίγα χρήματα. Όμως αυτό δημιούργησε προβλήματα διότι τώρα αντιμετωπίζουμε προβλήματα από το εξωτερικό, λόγω του ανταγωνισμού.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Πρέπει να επιστρέψουμε στις τοπικές καλλιέργειες και να δοθεί νέα βαρύτητα στα κτηνοτροφικά προϊόντα. Επίσης πρέπει να συνεργαστούμε καθώς δεν έχουμε να χωρίσουμε τίποτα.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Γιατί όπως δείχνουν οι εξελίξεις το μέλλον βρίσκετε στα τοπικά προϊόντα.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Όλα τα κτηνοτροφικά προϊόντα και τα αρωματικά φυτά όπως π.χ. η λεβάντα. Επίσης τα όσπρια μπορούν να κάνουν τη διαφορά.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Την ποιότητα των τοπικών προϊόντων και τους όρους προώθησης τους. Το συγκεκριμένο προϊόν με ένα καλό μάρκετινγκ μπορεί να κυριαρχήσει ακόμη και σε αγορές του εξωτερικού.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Συχνά η έλλειψη συντονισμού και η δυσκολία πολλών αγροτών και κτηνοτρόφων να κατανοήσουν τις νέες συνθήκες.

Εκπρόσωπος Αγροτών 2 8

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Ο πρωτογενής τομέας εκτός από μέσο ανάπτυξης κρατούσε τον κόσμο στην περιοχή.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Τα σιτηρά, τα κτηνοτροφικά και τα αρωματικά φυτά.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Αρχικά η ραγδαία άνοδος της ζήτησης που επέτρεψε τη βελτίωση του επιπέδου ζωής των αγροτών και των κτηνοτρόφων. Στη συνέχεια υπήρξε μια στασιμότητα της ζήτησης, για να επέλθει μια κάμψη στη συνέχεια.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι. Άνοιξε η αγορά, οι τιμές ήταν καλές και η αγροτική παραγωγή απορροφούταν από την αγορά.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Τα προβλήματα δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια, γιατί στην Ευρωπαϊκή Ένωση πωλούσαν αγρότες από τις νέες χώρες που μπήκαν με τη διεύρυνση. Οι τιμές μειώθηκαν αισθητά με αποτέλεσμα να αντιμετωπίσουν πολλοί συνάδελφοι πρόβλημα επιβίωσης. Από

την άλλη πλευρά οι επιδοτήσεις δεν βοήθησαν γιατί δεν απελευθέρωσαν τις δημιουργικές δυνάμεις του κλάδου να παράγουν νέα προϊόντα.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να αλλάξουμε και νοοτροπία και στρατηγική.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Την επιστροφή στις τοπικές αγροτικές και κτηνοτροφικές καλλιέργειες. Όσο πιο διαφοροποιημένες είναι τόσο περισσότερο πιθανό, είναι να αντιμετωπιστούν ευνοϊκά στις αγορές.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Αν οι αγρότες και οι κτηνοτρόφοι παράγουν ότι και αγρότες χωρών με λιγότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα θα χάσουν λόγω κόστους. Το μέλλον είναι στην παραγωγή διαφοροποιημένων προϊόντων που ικανοποιούν διαφορετικές ανάγκες πολλών καταναλωτών, κυρίως του εξωτερικού.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Τοπικά αγροτικά προϊόντα, όπως είναι η λεβάντα και κτηνοτροφικά όπως το τυρί.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι πρέπει να αναπτυχθεί μια μαζική προσπάθεια για παραγωγή και προώθηση αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων που χρησιμοποιούν τα τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα του κλίματος.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία κατανόησης νέων συνθηκών εκ μέρους μας. Επίσης οφείλω να σου πω ότι συχνά η πολιτική αντί να λύνει μεγαλώνει τα προβλήματα.

Συνεταιριστής 19

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Η αγροτική παραγωγή και η κτηνοτροφία αποτελούσαν τις σημαντικότερες επιλογές για τη διαβίωση του πληθυσμού.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Όλα τα προϊόντα των σιτηρών, και των κτηνοτροφικών προϊόντων. Ακόμη τα αμπέλια, το τριφύλλι και τα αρωματικά φυτά.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Από το 1970 έως το 1980.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Από τη μία πλευρά λειτούργησε η αύξηση της αστυφιλίας και ο αναδασμός. Από την άλλη η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Αρχικά μέχρι να μπει η χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι τιμές ήταν χαμηλές. Στη συνέχεια οι τιμές αυξήθηκαν με αποτέλεσμα να υπάρξει μια αναβάθμιση της αγροτικής περισσότερο παρά της κτηνοτροφικής παραγωγής. Η κατάσταση αυτή παγιώθηκε, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, για να επέλθει μείωση και κρίση τα τελευταία χρόνια.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Στις πρώτες φάσεις της περιόδου που περιέγραψα ναί. Στις επόμενες αναδείχθηκαν σημαντικά προβλήματα.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Τα προβλήματα αναφέρονται κυρίως στην πτώση του εισοδήματος των αγροτών και των κτηνοτρόφων, σε συνδυασμό με την αδυναμία παραγωγής καινοτομικών τοπικών προϊόντων.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι και για αυτό εργαζόμαστε.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Πρωτίστως την ενίσχυση των προοπτικών συνεργασίας μεταξύ των αγροτών και των κτηνοτρόφων. Στη συνέχεια πρέπει να αποδοθεί έμφαση στην παραγωγή τοπικών προϊόντων.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Δίχως συνεργασίας και συνεταιριστικό κίνημα, τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα για τον παραγωγό, ιδιαίτερα σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης. Παράλληλα όπως βλέπουμε τα τοπικά προϊόντα που βασίζονται σε συγκριτικά πλεονεκτήματα είναι εκείνα που ζητούνται.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Όλα τα τοπικά και όλα τα αγροτικά προϊόντα έχουν την αξία τους.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι ο κόπος και η έμφαση στην τοπικότητα ανταμείβονται.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία συνεργασίας και η αδυναμία αλλαγής παραγωγικού προσανατολισμού.

Συνεταιριστής 2 10

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Μπορώ να πω ότι ήταν η βασική επιλογή επιβίωσης.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Σιτηρά και κτηνοτροφικά προϊόντα, όπως και τριφύλλι, προϊόντα του μποςτανιού κ.α.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Περίπου από τα μέσα της δεκαετίας του 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Ο αναδασμός και η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Κυρίως υπήρξε μια αύξηση της ζήτησης της αγροτικής και της κτηνοτροφικής παραγωγής .
Όμως η εξέλιξη αυτή συνοδεύτηκε από την απομάκρυνση από τις τοπικές καλλιέργειες.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Αρχικά ναι, αλλά στη συνέχεια η οικονομική ανάπτυξη μετριάστηκε.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Μειώθηκε η ζήτηση των προϊόντων που παραγόταν και συνεπώς το εισόδημα των αγροτών και των κτηνοτρόφων. Ως αποτέλεσμα φάνηκε ότι η απομάκρυνση από τις τοπικές καλλιέργειες έχει πολύ μεγάλο ρίσκο.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Την ενίσχυση του συνεταιριστικού κινήματος καθώς και την αύξηση της παραγωγής των τοπικών προϊόντων.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Αφενός γιατί οι τοπικές καλλιέργειες είναι το μέλλον και αφετέρου γιατί δίχως συνεργασία πλέον δεν μπορεί να κινηθεί τίποτα.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Τα αρωματικά φυτά, τα κτηνοτροφικά προϊόντα καθώς και τα αγροτικά προϊόντα.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Τη σημασία των τοπικών προϊόντων για την τοπική οικονομική ανάπτυξη.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Συχνά η δυσκολία κατανόησης των νέων τάσεων στην αγροτική αγορά καθώς και ο εφησυχασμός.

Συνεταιριστής 3 11

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Ήταν η βασική επαγγελματική ενασχόληση, η οποία όμως είχε στοιχεία και κάλυψης οικογενειακών αναγκών, καθώς μέρος του προϊόντος που παραγόταν κάλυπτε τις ανάγκες της οικογένειας των αγροτών και των κτηνοτρόφων.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Το σιτάρι, η βρώμη, τα όσπρια, η λεβάντα και το τριφύλλι.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η αστυφιλία και η προοπτική ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Λόγω της συνεχούς ζήτησης από το εξωτερικό, δηλαδή από την Ευρωπαϊκή Ένωση, πολλοί αγρότες, αλλά και κτηνοτρόφοι στράφηκαν σε αυτές τις καλλιέργειες. Η επιλογή αυτή μπορεί να δικαιολογηθεί από τις προηγούμενες δυσκολίες των αγροτών και των κτηνοτρόφων. Επίσης υπήρχαν πόροι, που ήταν καλό να μην μείνουν ανεκμετάλλευτοι.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια, στη συνέχεια όχι τόσο.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Το βασικό πρόβλημα ήταν η εγκατάλειψη των παραδοσιακών καλλιεργειών. Τώρα φαίνεται το πρόβλημα, που η ζήτηση σε διεθνές επίπεδο των παραδοσιακών καλλιεργειών έχει αυξηθεί. Με άλλα λόγια έχουμε βαλτώσει και πρέπει να αλλάξουμε.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να αλλάξουμε άμεσα.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Οι αγρότες πρέπει να μάθουν και πάλι να συνεργάζονται μεταξύ τους. Τα προβλήματα που γνώρισε το συνεταιριστικό κίνημα στο παρελθόν, πρέπει να μας γίνουν μάθημα, και να προχωρήσουμε πέρα από αυτά. Υπάρχουν νέα παιδιά που θέλουν και μπορούν να προσφέρουν.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Μέσα από τη συνεργασία μπορούν να παραχθούν διαφοροποιημένα παραδοσιακά προϊόντα αγροτικά και κτηνοτροφικά. Συνεπώς η συνεργασία μπορεί να λειτουργήσει ως εισροή για την τοπική ανάπτυξη.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Όλα τα κτηνοτροφικά προϊόντα, καθώς και αγροτικά όπως τα όσπρια, τα φυτικά αρώματα και άλλα. Αρκεί να υπάρχει θέληση.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι υπάρχουν οι πόροι και η διάθεση για να τα καταφέρουμε. Ακόμη και το Κατίκι Δομοκού μπορεί να υποστεί βελτίωση και να κατακτήσει τις ξένες αγορές

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία συνεργασίας και η ακαμψία σε σχέση με τις νέες συνθήκες.

Μεταποιητής Αγροτικών Προϊόντων (Τομάτα) 12

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Τότε ήταν διαφορετικά χρόνια και δεν υπήρχαν οι ανέσεις του παρόντος. Ωστόσο το ποσοστό του πληθυσμού που απασχολούνταν στη γεωργία και στην κτηνοτροφία ήταν μεγάλο.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Όλα τα αγροτικά προϊόντα, όπως το σιτάρι, η τομάτα αλλά και τα αρωματικά φυτά. Επίσης το γάλα και το τυρί.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Θα έλεγα λίγο πριν εισέλθει η χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και φυσικά ο αναδασμός.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Το βασικό χαρακτηριστικό ήταν η αύξηση της ζήτησης για αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα. Φυσικά η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, διαδραμάτισε τον κυρίαρχο ρόλο. Όμως στη συνέχεια επήλθε μια στασιμότητα.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι δεν υπάρχει αμφιβολία επ' αυτού, τα πράγματα άλλαξαν ριζικά.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Και πάλι ναι. Πολλοί αγρότες και κτηνοτρόφοι επαναπαύτηκαν με τις επιδοτήσεις ενώ στράφηκαν σε καλλιέργειες που μπορούσαν να παραχθούν σχεδόν παντού. Συνεπώς απώλεσαν μέρος της ανταγωνιστικότητας τους.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να υπάρξουν άμεσες αλλαγές.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας ανάμεσα σε αγρότες, κτηνοτρόφους, μεταποιητές και φορείς της τοπικής διοίκησης με σκοπό την ενίσχυση της τοπικής παραγωγής.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Από τη μια πλευρά υπάρχουν σημαντικά πλεονεκτήματα που πρέπει να αναδειχθούν. Από την άλλη η συνεργασία μπορεί να βελτιώσει την ανταγωνιστική θέση του καθενός μας.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Τα περισσότερα αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι υπάρχουν τοπικά προϊόντα που ο κόσμος είναι έτοιμος να δεχτεί και να αγοράσει.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η στασιμότητα και η έλλειψη συντονισμού.

Μεταποιητής Αγροτικών Προϊόντων (Τυρί) 13

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Ότι συντηρούσε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Το σιτάρι, η ντομάτα, το τυρί, τα αμπέλια και το τριφύλλι.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Περίπου κατά το 1970

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Η αύξηση της ζήτησης, η εδραίωση της αγροτικής παραγωγής σε μια μαζικότερη κλίμακα και τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν στην τελευταία δεκαετία.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι αλλά θα μπορούσαν τα πράγματα να είχαν εξελιχθεί καλύτερα.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Κυρίως το πρόβλημα εδράζεται στην απομάκρυνση πολλών κτηνοτρόφων από την έμφαση στα τοπικά προϊόντα. Αυτό οφείλεται στις επιδοτήσεις. Το ίδιο ισχύει και για τους αγρότες.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Πρέπει να δοθεί έμφαση στη συνεργασία.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Τη έμφαση όλων των εμπλεκόμενων φορέων στην ενίσχυση των τοπικών προϊόντων. Οι μεταποιητές μπορούμε να κάνουμε συμφωνίες για αγορά πρώτων υλών από τους τοπικούς παραγωγούς, και αυτοί με τη σειρά τους να μας προσφέρουν τα καλύτερα τους προϊόντα.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Δίχως συνεργασία και παραγωγή τοπικών προϊόντων δεν μπορεί να υπάρξει αγροτική ανάπτυξη.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Το καλό κλίμα για την παραγωγή αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι το μέλλον της τοπικής οικονομίας εξαρτάται από το παράδειγμα των τοπικών προϊόντων.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η προσκόλληση στο παρελθόν και η αδυναμία κατανόησης των νέων συνθηκών που επικρατούν στην αγορά.

Μεταποιητής Αγροτικών Προϊόντων (Τυρί) 14

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Πρώτα από όλα, ότι πολλοί ασχολούταν με την κτηνοτροφία και τη γεωργία για να έχουν φαγητό στο τραπέζι. Πολλοί λιγότεροι κέρδιζαν χρήματα από αυτά τα πράγματα τότε.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Κυρίως τα σιτάρια και τα γαλακτοκομικά. Επίσης τα αρωματικά φυτά, όπως η λεβάντα αλλά και τα όσπρια.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Πριν από σαράντα χρόνια περίπου, κατά το 1970

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Ο αναδασμός και η προοπτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έφερε τις επιδοτήσεις και τη ζήτηση για πιο συνηθισμένα προϊόντα. Υπήρξε συνεπώς μια μαζικοποίηση της παραγωγής. Όμως κάποιοι από εμάς παραμείναμε πιστοί στην κτηνοτροφία και κερδίσαμε.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Βέβαια σε κάθε περίπτωση.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Το ότι εγκαταλείφθηκαν οι παραδοσιακές καλλιέργειες και μέρος της κτηνοτροφίας ήταν το μεγαλύτερο πρόβλημα. Έτσι πολλοί παραγωγοί εγκλωβίστηκαν σε έναν φαύλο κύκλο και αρκετοί αντιμετώπισαν και πρόβλημα επιβίωσης.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι βέβαια.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Τη συνεργασία ανάμεσα σε εμάς τους μεταποιητές και τους κτηνοτρόφους με σκοπό την πτώση του κόστους και την προώθηση του προϊόντος σε ανταγωνιστικές τιμές.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Μόνο με τη συνεργασία, μπορούν να παραχθούν ποιοτικά, ανταγωνιστικά και διαφοροποιημένα προϊόντα.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Όλα τα κτηνοτροφικά προϊόντα και πολλά αγροτικά προϊόντα.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Σας ευχαριστώ για την αναφορά, στο προϊόν μας. Ότι η επιμονή μας ανταμείβεται, αυτό.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία κατανόησης της νέας κατάστασης των πραγμάτων.

Τοπικοί Παράγοντες Αντιδήμαρχος Αγροτικών Θεμάτων 15

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Εκείνα τα χρόνια, η έμφαση δινόταν αναμφίβολα στη γεωργική και στην αγροτική παραγωγή. Αποτελούσε μια βασική επιλογή του τοπικού πληθυσμού για βιοπορισμό. Όμως τα αποτελέσματα δεν ήταν θεαματικά.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Όλα τα προϊόντα του σιταριού, καθώς και η ντομάτα, όπως και τα αγροτικά προϊόντα. Επίσης το τριφύλλι και λιγότερο τα αμπέλια και τα μπουστάνια.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Θα έλεγα στα μέσα τις δεκαετίας του 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η αύξηση της αστυφιλίας και ο αναδασμός που εφαρμόστηκε.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Το ότι η αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή, εξελίχθηκε σε κερδοφόρα επιλογή επιβίωσης κυρίως λόγω της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Δεν νομίζω ότι μπορεί να υπάρξει αντίρρηση αναφορικά με τα θετικά οφέλη της ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Ναι θα έλεγα ότι εγκαταλείφθηκαν από πολλούς παραγωγούς οι τοπικές καλλιέργειες με αποτέλεσμα να εγκλωβιστούν δυστυχώς σε έναν φαύλο κύκλο.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να εργαστούμε όλοι για να βελτιώσουμε την κατάσταση.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Τη συνεργασία ανάμεσα στους τοπικούς ιδιωτικούς και δημόσιους δρώντες με σκοπό την αύξηση της παραγωγής και την προώθηση της τοπικής αγροτικής και κτηνοτροφικής οικονομίας.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Κυρίως η αναγκαιότητα για αναβάθμιση της τοπικής ποιότητας ζωής καθώς και η ύπαρξη τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Το κλίμα, αλλά και η ιστορική και παραδοσιακή τεχνογνωσία των παραγωγών μας.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Πολλά και μας κάνει περήφανους. Κυρίως όμως ότι τα τοπικά προϊόντα μπορούν να εξελιχθούν σε μέσα ανταγωνιστικής ανάπτυξης.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία συνεργασιών καθώς και η μη εφαρμογή καινοτομικών παραγωγικών διαδικασιών

Τοπικοί Παράγοντες Δημοτικός Σύμβουλος Τοπικός Παραγωγός. 16

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Καμία σχέση το τότε με το τώρα. Σκέψου μόνο τα μηχανήματα που έχουμε εμείς σήμερα. Τότε επίσης δεν είχαν την προοπτική της δεύτερης απασχόλησης που έχουμε εμείς σήμερα.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Το σιτάρι, το κριθάρι, η βρώμη, η βρίζα, τα όσπρια, το βίκο, το τριφύλλι, το γάλα, το αμπέλι και τα προϊόντα του περιβολιού.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Περίπου μέσα τις δεκαετίας του 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο αναδασμός, η αλλαγή των προτύπων ζωής, όπως ήταν η μετανάστευση των ατόμων στις πόλεις, καθώς και η αύξηση του αριθμού των νέων που σπούδασαν.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Αν και οι τιμές είχαν μειωθεί, μετά την ένταξη της χώρας στην Ε.Ο.Κ. αυξήθηκαν. Συνεπώς δόθηκε βαρύτητα στις μεγάλες καλλιέργειες όπως το μαλακό και το σκληρό σιτάρι και καλαμπόκι και στα βιομηχανικά φυτά: βιομηχανική (ντομάτα, καπνός, τεύτλα)

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Φυσικά, κανείς δεν θα ήθελε να φανταστεί πως θα ήμασταν δίχως την ένταξη στην Ε.Ο.Κ.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Τα προβλήματα βρίσκονται στην εγκατάλειψη των τοπικών παραδοσιακών καλλιεργειών και στη μείωση της συμμετοχής της κτηνοτροφίας στο παραγόμενο προϊόν.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Σίγουρα πρέπει να γίνουν αλλαγές.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Την παραγωγή τοπικών αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Η ποιότητα τους μπορεί να λειτουργήσει ανταγωνιστικά και να αυξήσει το εισόδημα των αγροτών και των κτηνοτρόφων.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Το κλίμα, βέβαια καθώς και την ποιότητα των πρώτων υλών.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι τα τοπικά προϊόντα έχουν μέλλον.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η στενομυαλιά και η προσκόλληση στις επιδοτήσεις.

Παράγοντες Τοπικής Γεωργικής Ανάπτυξης Γεωπόνος Δημοσίου 17

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Αφενός ότι συντηρούσε ένα μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού και αφετέρου ότι γινόταν με πολύ λιγότερα μέσα σε σχέση με σήμερα. Επίσης η κτηνοτροφία είχε και οικόσιτο χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι συντηρούσε μέρος των οικογενειακών αναγκών σε κρέας.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Σχεδόν όλα τα αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα ευνοούταν. Ας μην ξεχνάμε ότι τότε ήταν ευνοϊκότερες και οι συνθήκες του κλίματος.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Κατά κύριο λόγο από τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Ο αναδασμός, η αστυφιλία και η προοπτική ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Μετά τον αναδασμό η εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής από την Ευρωπαϊκή Ένωση, άλλαξε άρδην τον προσανατολισμό των αγροτών και των κτηνοτρόφων της περιοχής. Δόθηκε έμφαση σε μεγάλες καλλιέργειες που μπορούσαν να πωληθούν άμεσα, και να παραχθούν με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Αυτό είχε ως συνέπεια την εγκατάλειψη της παραγωγής των τοπικών καλλιεργειών και των τοπικών κτηνοτροφικών προϊόντων.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι αναμφίβολα υπήρξε βελτίωση του εισοδήματος, λόγω της προαναφερόμενης κατάστασης.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν εδράζονται στην πτώση της συμμετοχής των παραδοσιακών τοπικών καλλιεργειών στο τελικό αγροτικό προϊόν . Επίσης η αλόγιστη συχνά χρήση των επιδοτήσεων, λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας, για την ανάληψη καινοτόμων δράσεων.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να αλλάξουνε πολλά.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Επιγραμματικά θα σας έλεγα τη συνεργασία ανάμεσα στους τοπικούς δρώντες και την επιστροφή στις τοπικές παραδοσιακές καλλιέργειες και στα τοπικά κτηνοτροφικά προϊόντα.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Κυρίως η διεθνή ζήτηση που καλύπτεται με διαφοροποιημένα προϊόντα. Επίσης η ανάγκη για βελτίωση της ποιότητας ζωής των αγροτών και των κτηνοτρόφων.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Το κλίμα και η ιστορική διαδρομή της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι η προώθηση των τοπικών προϊόντων που περιέχουν μια σειρά από πλεονεκτήματα δεν είναι κάτι το ανέφικτο.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία κατανόησης των νέων εξελίξεων και η αδυναμία συνεργασίας και ανταλλαγής της γνώσης.

Παράγοντες Τοπικής Γεωργικής Ανάπτυξης Γεωπόνος Δημοσίου 18

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Η ενασχόληση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού καθώς και οι έντονες δυσκολίες που αντιμετώπιζε για να ανταπεξέλθει στις ανάγκες του.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Όλα τα προϊόντα των σιτηρών, τα αρωματικά φυτά και τα αγροτικά προϊόντα.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1970

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθόρισε σε σημαντικό βαθμό το πλαίσιο ανάπτυξης της γεωργίας και της κτηνοτροφίας. Αν ληφθεί υπόψη, ότι πολλοί παραγωγοί αντιμετώπιζαν προβλήματα διαβίωσης πριν την ένταξη στην Ένωση, τότε μπορεί να γίνει ευκολότερα κατανοητή η στροφή σε καλλιέργειες μεγάλης κλίμακας και μικρού κόστους.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Φυσικά, όπως και για τους περισσότερους αγροτικούς κλάδους.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Όπως θα σας είπαν και άλλοι συνάδελφοι το πρόβλημα βρίσκεται στην εγκατάλειψη των παραδοσιακών καλλιεργειών, αλλά και στην πτώση των κτηνοτροφικών προϊόντων. Το χειρότερο είναι ότι η επανεκκίνηση ατών απαιτεί παρεμβάσεις υψηλού κόστους.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι και οι αλλαγές πρέπει να γίνουν άμεσα.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Τη συνεργασία των τοπικών δρώντων της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής, καθώς και τη συνεργασία της τοπικής αυτοδιοίκησης με την τοπική κυβέρνηση.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Αν δεν υπάρξει μια άμεση αλλαγή των όρων παραγωγής και προώθησης των ελληνικών αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων η ελληνική παραγωγή θα πάψει να είναι ανταγωνιστική.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Τα πολλά συγκριτικά πλεονεκτήματα που μπορούν να βελτιώσουν σε σημαντικό βαθμό την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Τα καλύτερα και κυρίως ότι η επιτυχία της προώθησης των τοπικών προϊόντων είναι στο χέρι μας.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Η αδυναμία κατανόησης της κεντρικής διοίκησης των τοπικών αναγκών και συχνά η άρνηση των τοπικών παραγωγών να αλλάξουν τις μεθόδους παραγωγής τους.

Ιδιώτης Γεωπόνος 19

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Όπως θα γνωρίζετε κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου η έμφαση στην αγροτική και στην κτηνοτροφική παραγωγή ήταν μεγάλη. Εκτός από μέσο επαγγελματικής δραστηριοποίησης ήταν και μέσο οικογενειακής συντήρησης. Συνεπώς μπορεί να τονιστεί ότι υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με σήμερα.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Τα κτηνοτροφικά προϊόντα που ξεχώριζαν ήταν το τυρί και το γάλα, και παραγόταν κυρίως από αιγοπρόβατα. Αντίστοιχα τα αγροτικά προϊόντα, ήταν το σιτάρι, τα όσπρια, τα αμπέλια, το τριφύλλι καθώς και άλλα αρωματικά φυτά.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Πάνω κάτω κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η συνακόλουθη αλλαγή της αγροτικής πολιτικής (ΚΑΠ). Επίσης σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι αλλαγές στα πρότυπα ζωής και η αστικοποίηση.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Η προσαρμογή της αγροτικής παραγωγής στα μέτρα και στα σταθμά της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώθησε πολλούς αγρότες και πολλούς κτηνοτρόφους στην εγκατάλειψη των παραδοσιακών καλλιεργειών και προϊόντων και στην προώθηση των καλλιεργειών που ζητούσε η αγορά. Σημαντικό ρόλο προς αυτή τη στρατηγική επιλογή διαδραμάτισαν και οι επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ναι, βέβαια, άλλωστε η μείωση του κόστους και η αύξηση των εσόδων ήταν ο στόχος πίσω από αυτές τις στρατηγικές.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Τα προβλήματα ήταν κυρίως ότι σημαντικό μέρος των τοπικών καλλιεργειών που θα μπορούσαν να αυξήσουν τα έσοδα των αγροτών, εγκαταλείφθηκαν. Αντίστοιχα ήταν και τα προβλήματα των κτηνοτρόφων οι οποίοι απομονώθηκαν περισσότερο.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Μάλλον όχι, γιατί πρέπει η ελληνική γεωργία και κτηνοτροφία να γίνει και πάλι ανταγωνιστική.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Την αύξηση του ρυθμού παραγωγής των τοπικών αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Αν δεν υπάρξει μια άμεση αλλαγή των όρων παραγωγής και προώθησης των ελληνικών αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων η ελληνική παραγωγή θα πάψει να είναι ανταγωνιστική.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Ως γεωπόνος θα σας έλεγα το κλίμα, που ευνοεί πολύ την αγροτική αλλά και την κτηνοτροφική παραγωγή.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι η προώθηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των τοπικών αγροτικών προϊόντων μπορεί να γίνει άμεσα.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Προβλήματα στη συνεργασία και στον συντονισμό.

Έμπορος Αγροτικών Εφοδίων 20

Το Παρελθόν

1. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν μετά τον πόλεμο και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960;

Τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά τότε σε σχέση με σήμερα. Όπως μπορεί να καταλάβει κάποιος, υπήρχαν διαφορές που βασιζόταν στο ότι οι αγρότες ήταν ουσιαστικά και έμποροι των προϊόντων τους. Επίσης τα μέσα παραγωγής δεν ήταν τόσο ανεπτυγμένα και συνεπώς το δικό μου επάγγελμα δεν ήταν τόσο ανεπτυγμένο όσο σήμερα.

2. Ποια ήταν τα προϊόντα που ξεχώριζαν ως συγκριτικά πλεονεκτήματα;

Από όσο μπορώ να γνωρίζω τα περισσότερα αγροτικά και τα περισσότερα κτηνοτροφικά προϊόντα.

3. Πότε ξεκίνησε η αλλαγή, που οδήγησε στη σημερινή κατάσταση;

Γύρω στο 1970.

4. Ποια ήταν η κινητήρια δύναμη που επέφερε την αλλαγή;

Θα έλεγα ότι όπως και σε άλλους κλάδους η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση άλλαξε πολλά.

Το Παρόν.

5. Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της γεωργίας στο οροπέδιο και ποια προϊόντα καλλιεργούνταν από το 1970 μέχρι και το 2010;

Κυρίως η εγκατάλειψη των παραδοσιακών καλλιεργειών και πολλών κτηνοτροφικών προϊόντων και η έμφαση στις καλλιέργειες που ζητούσε η Ευρωπαϊκή Ένωση και που τις επιδοτούσε.

6. Συνέβαλλε η κατάσταση αυτή στην ευρύτερη τοπική οικονομική ανάπτυξη;

Ε, ναι δεν τίθεται θέμα.

7. Η κατάσταση αυτή δημιούργησε προβλήματα, και αν ναι ποια ήταν αυτά;

Θα έλεγα προβλήματα που δεν άφησαν δημιουργικούς αγρότες να καινοτομήσουν. Όπως οι επιδοτήσεις και η μονοδιάστατη παραγωγή.

8. Θεωρείτε πιθανό να συνεχιστεί η παρούσα κατάσταση;

Όχι πρέπει να αλλάξουμε φιλοσοφία.

Το Μέλλον

9. Ποιες λύσεις θα προτείνατε για το μέλλον της γεωργίας στο οροπέδιο Δομοκού;

Τη βελτίωση των όρων συνεργασίας, ανάμεσα σε όλους είμαστε ενταγμένοι και εξαρτόμαστε από την αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή

10. Ποιοι είναι οι λόγοι που προτείνετε τις συγκεκριμένες λύσεις;

Η ανάγκη για ανάπτυξη και φυσικά για επιβίωση της ελληνικής αγροτικής παραγωγής.

11. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οροπεδίου που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στη βελτίωση της κατάστασης;

Το κλίμα και από ότι γνωρίζω από το επάγγελμα που ασκώ η διάθεση του αγροτικού και κτηνοτροφικού κόσμου για εργασία.

12. Τι μας διδάσκει το παράδειγμα του ΠΟΠ Κατίκι Δομοκού;

Ότι τα ελληνικά αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, μπορούν να πρωταγωνιστήσουν στις αγορές.

13. Ποιοι είναι οι ανασταλτικοί παράγοντες προς την πορεία βελτίωσης των πραγμάτων;

Το πρόβλημα που μας βασανίζει ως κοινωνικό σύνολο, δηλαδή η αδυναμία συνεργασίας.

Παράρτημα 3

Πίνακας 1. Ηλικιακή Διάρθρωση Πληθυσμού Δήμου Δομοκού

Ομάδες ηλικιών	ΔΗΜΟΣ ΔΟΜΟΚΟΥ				
	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό (%)	Αριθμός	Ποσοστό (%)	
0-4 ετών	331	4,3%	304	4,2%	635
5-9 ετών	319	4,2%	345	4,8%	664
10-14 ετών	350	4,6%	376	5,3%	726
15-19 ετών	428	5,6%	370	5,2%	798
20-24 ετών	548	7,2%	454	6,3%	1.002
25-29 ετών	597	7,8%	462	6,5%	1.059
30-34 ετών	606	7,9%	407	5,7%	1.013
35-39 ετών	502	6,6%	378	5,3%	880
40-44 ετών	470	6,2%	365	5,1%	835
45-49 ετών	425	5,6%	361	5,0%	786
50-54 ετών	373	4,9%	409	5,7%	782
55-59 ετών	455	6,0%	488	6,8%	943
60-64 ετών	582	7,6%	647	9,0%	1.229
65-69 ετών	684	9,0%	663	9,3%	1.347
70-74 ετών	421	5,5%	472	6,6%	893
75-79 ετών	256	3,4%	291	4,1%	547
80-84 ετών	177	2,3%	210	2,9%	387
85 ετών και άνω	114	1,5%	153	2,1%	267
Σύνολο	7.638	100,0%	7.155	100,0%	14.793

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Πίνακας 2. Ηλικιακή Διάρθρωση Πληθυσμού Δ.Ε. Δομοκού

Ομάδες ηλικιών	Δ.Ε. ΔΟΜΟΚΟΥ				Σύνολο
	Άνδρες		Γυναίκες		
	Αριθμός	Ποσοστό (%)	Αριθμός	Ποσοστό (%)	
0-4 ετών	100	3,4%	102	3,7%	202
5-9 ετών	94	3,2%	103	3,7%	197
10-14 ετών	118	4,0%	120	4,3%	238
15-19 ετών	150	5,1%	141	5,1%	291
20-24 ετών	208	7,1%	153	5,5%	361
25-29 ετών	205	7,0%	159	5,7%	364
30-34 ετών	235	8,0%	156	5,6%	391
35-39 ετών	194	6,6%	142	5,1%	336
40-44 ετών	160	5,5%	118	4,3%	278
45-49 ετών	148	5,1%	136	4,9%	284
50-54 ετών	149	5,1%	181	6,5%	330
55-59 ετών	194	6,6%	201	7,3%	395
60-64 ετών	253	8,6%	272	9,8%	525
65-69 ετών	278	9,5%	287	10,4%	565
70-74 ετών	187	6,4%	202	7,3%	389
75-79 ετών	115	3,9%	128	4,6%	243
80-84 ετών	83	2,8%	96	3,5%	179
85 ετών και άνω	54	1,8%	70	2,5%	124
Σύνολο	2.925	100,0%	2.767	100,0%	5.692

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Πίνακας 3. Ηλικιακή Διάρθρωση Πληθυσμού Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος

Ομάδες ηλικιών	Δ.Ε. ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΔΟΣ				Σύνολο
	Άνδρες		Γυναίκες		
	Αριθμός	Ποσοστό (%)	Αριθμός	Ποσοστό (%)	
0-4 ετών	119	4,9%	101	4,5%	220
5-9 ετών	133	5,5%	148	6,5%	281
10-14 ετών	127	5,2%	131	5,8%	258
15-19 ετών	130	5,3%	121	5,3%	251
20-24 ετών	158	6,5%	154	6,8%	312
25-29 ετών	203	8,3%	175	7,7%	378
30-34 ετών	199	8,2%	138	6,1%	337
35-39 ετών	173	7,1%	121	5,3%	294
40-44 ετών	161	6,6%	119	5,2%	280
45-49 ετών	136	5,6%	119	5,2%	255
50-54 ετών	113	4,6%	129	5,7%	242
55-59 ετών	140	5,7%	151	6,7%	291
60-64 ετών	179	7,3%	189	8,3%	368
65-69 ετών	212	8,7%	182	8,0%	394
70-74 ετών	116	4,8%	126	5,6%	242
75-79 ετών	60	2,5%	78	3,4%	138
80-84 ετών	48	2,0%	53	2,3%	101
85 ετών και άνω	31	1,3%	32	1,4%	63
Σύνολο	2.438	100,0%	2.267	100,0%	4.705

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Πίνακας 4. Ηλικιακή Διάρθρωση Πληθυσμού Δ.Ε. Ξυνιάδος

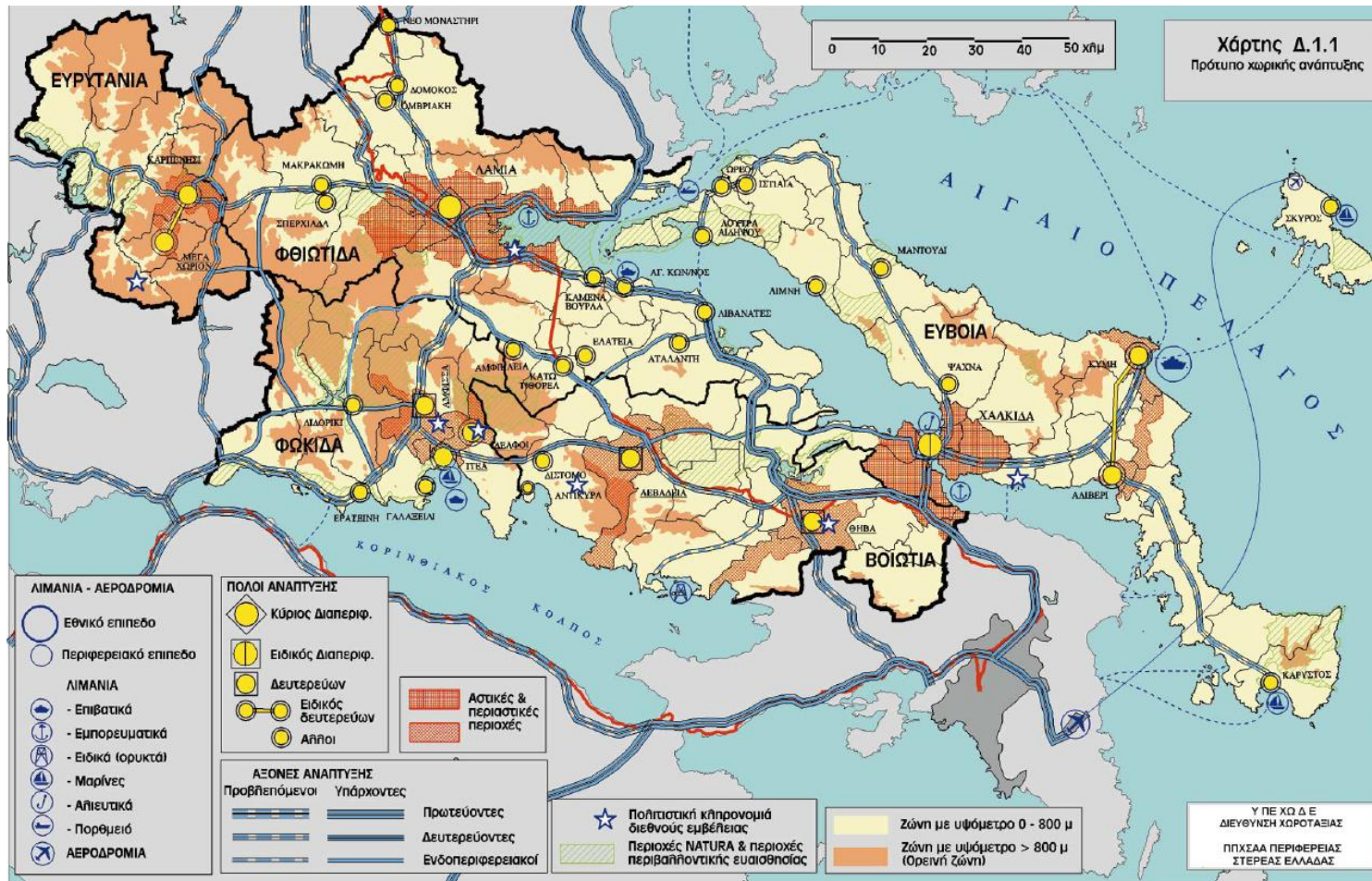
Ομάδες ηλικιών	Δ.Ε. ΞΥΝΙΑΛΟΣ				
	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο
	Αριθμός	Ποσοστό (%)	Αριθμός	Ποσοστό (%)	
0-4 ετών	112	4,9%	101	4,8%	213
5-9 ετών	92	4,0%	94	4,4%	186
10-14 ετών	105	4,6%	125	5,9%	230
15-19 ετών	148	6,5%	108	5,1%	256
20-24 ετών	182	8,0%	147	6,9%	329
25-29 ετών	189	8,3%	128	6,0%	317
30-34 ετών	172	7,6%	113	5,3%	285
35-39 ετών	135	5,9%	115	5,4%	250
40-44 ετών	149	6,5%	128	6,0%	277
45-49 ετών	141	6,2%	106	5,0%	247
50-54 ετών	111	4,9%	99	4,7%	210
55-59 ετών	121	5,3%	136	6,4%	257
60-64 ετών	150	6,6%	186	8,8%	336
65-69 ετών	194	8,5%	194	9,1%	388
70-74 ετών	118	5,2%	144	6,8%	262
75-79 ετών	81	3,6%	85	4,0%	166
80-84 ετών	46	2,0%	61	2,9%	107
85 ετών και άνω	29	1,3%	51	2,4%	80
Σύνολο	2.275	100,0%	2.121	100,0%	4.396

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Πίνακας 5. Μορφωτικό Επίπεδο Πληθυσμού Δήμου Δομοκού και επιμέρους ενοτήτων του

Μορφωτικό Επίπεδο	Δ.Ε. Δομοκού		Δ.Ε. Θεσσαλιώτιδος		Δ.Ε. Ξυνιάδος		Δήμος Δομοκού	
	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)	Αριθμ.	Ποσ. (%)
Κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	1	0,0%	1	0,0%	1	0,0%	3	0,0%
Κάτοχοι Μάστερ	6	0,1%	0	0,0%	4	0,1%	10	0,1%
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	156	3,0%	89	2,2%	77	2,3%	322	2,6%
Πτυχιούχοι ΤΕΙ	50	1,0%	37	0,9%	37	1,1%	124	1,0%
Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	59	1,1%	63	1,5%	48	1,4%	170	1,4%
Απόφοιτοι Μέσης εκπαίδευσης	734	14,3%	556	13,6%	479	14,4%	1.769	14,1%
Πτυχιούχοι ΤΕΛ	31	0,6%	39	1,0%	17	0,5%	87	0,7%
Πτυχιούχοι ΤΕΣ	66	1,3%	44	1,1%	33	1,0%	143	1,1%
Απόφοιτοι 3ταξίου Γυμνασίου	471	9,2%	373	9,1%	403	12,1%	1.247	9,9%
Απόφοιτοι Δημοτικού	2.119	41,2%	1.561	38,2%	1.390	41,7%	5.070	40,4%
Φοιτούν στο Δημοτικό	231	4,5%	285	7,0%	141	4,2%	657	5,2%
Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή & ανάγνωση	686	13,3%	476	11,6%	443	13,3%	1.605	12,8%
Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	530	10,3%	564	13,8%	261	7,8%	1.355	10,8%
Σύνολο	5.140	100,0%	4.088	100,0%	3.334	100,0%	12.562	100,0%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2001

Πηγή: ΦΕΚ 1469 Β/9-10-2003

Χάρτης 1. Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδα